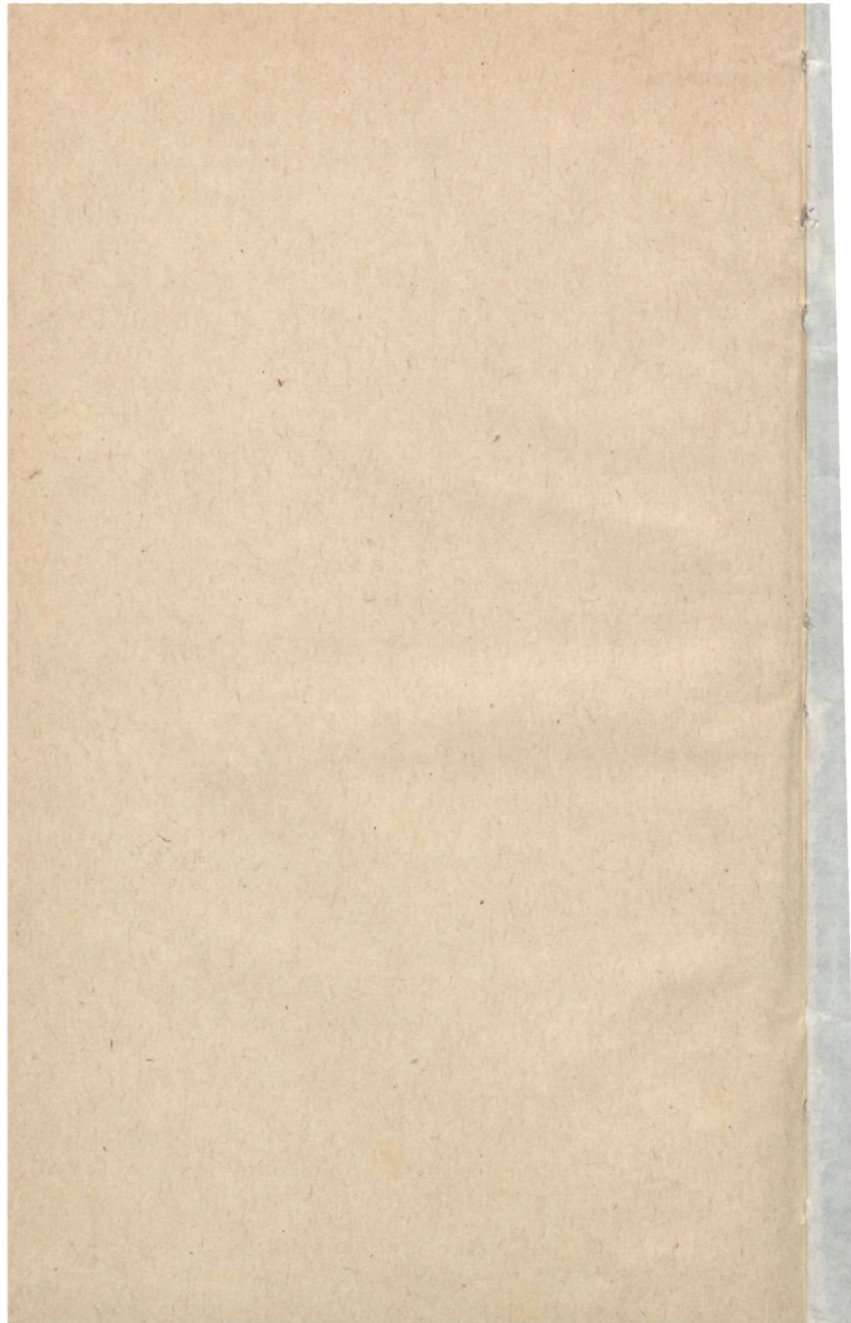

A62.97

Suburg, L.

Lüna

212

Liina.

Ühe Eesti tütarlapse elulugu, temast
eneseft jutustatud.

Raamatuks pununud ja oma rahwale

wälja annud

Lilli Suburg.

T. MUTSU
Laenu raamatukogu
Tallinnas

Tartus.

Schnakenburgi trükk ja kulu.

1877.

60 — 2191

Liina.

Uhe Eesti tütarlapse elulugu, temast enesest
jutustatud.

Georgi Kõrre Kirjastus. — Tallinn, 26. Juulil 1877.

Raamatuks pununud ja oma rahwale
välja annud

Lilli Suburg.

T. MUTSU
Laenu raamatukogu
Tallinnas

Tartus.

Schnakenburgi trükk ja kulu.

—
1877.

11112

11112

Benfuri poolest lubatud. — Riias, 25. Juulil 1877.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

39427

1877

T. MUTSU

Laenu raamatukogu

Tallinnas

E e s k ö n e.

Oma kõige esimestest elu-päevadest ja aastatest teab iga üks inimene üksnes nii palju rääkida, kui ta oma wanemate, kõige enam ema, wanemate õdede, wendade ja hoidjate suust on kuulnud. Selle pärast: teeb ta oma elutee pääl, kui üks reisimees puhkamise paikades, lord seisatust, et terawaste oma minewiku põhja tagasi wõiks waadata, siis näitab tal ta eluhakatus kui üks udu sisse peidetud pilt olewat, mille kohta ta on kuulnud rääkinut: Waat', jääb ema süles, kes armastusest ja uhkusest läikivate filmadega oma priske, wasta naeratawa lapse pääle waatab, oled sina; jääb isa põlwe pääl, kes oma piibu, selle truu seltsimehe igal sammul, laua pääle kõrwale pannud, oma wallatu lapse pärast, kes wägise Riiga tahab sõita, oled jälle sina; ka see oled sina, kes jääb oma wäiksele, kiigus karjuwale õele toobiga juua annab, aga talle wee asemel tuhka filmi kallab, nenda et waesel emal, kes õnneks sinna juurde juhtub tulema, juur waew on, oma noorema lapse filmi, kelle wanem hoidja weel wee ega tuha wahel aru ei mõistnud teha, puhtaks teha; ja ka weel see oled sina, kes jääb jõekaldal ümber-pöördud wanni all kõnksus kous kükatab, hirmu täis, et hunt praegu terve katusega maha kolistab tulla, ja ennast enne säält ei liiguta, kui ema ta kätte kinni hakkab ja teda oma warju paigast wälja tõmbab, talle seletades: et taewa taat ju kurjustab, aga üksi kurjade inimeste wasta, ja mitte oma wäikeste laste pääle, kes talle

ju weel armsamad, kui emal „oma kasji pojute on:“ — aga selgemaks läheb ju asi, kui ta ütelda võib: ma mäletan weel, kuida isa mind kät pidi wõttis ja uue toa, mis mõisa härra oma walitsejale ehitada lastis, aluspalkide pääl käima wiis; kuida ma, uude majasse kolides, ka ühe pisikese paja kätte olin saanud, teda mööda teed uue maja poole, mis aga mõni samm wanast eemal seisis, wedasin, mis eest ma aga ema käest tapelda sain, et ma ennast sedawiisi hukaseks teen; kuida ma uues majas ema põlwe najal istusin ja tema mulle lauluraamatu salmisid pähä õpetas, ja kuida isa mind ühel päemal sülle wõttis ja teisi majasse kirjutaja juure kooli wiis, kelle keset kammert üks kõrge laud pingiga seisis, mille küljes nagu trepiastmed olivad, mida mööda ma ülesse ronisin, ja mille pääl tahwel, grihwel ja piisikene piltidega raamat olivad, mida nähes mul suur rõõm südamesse tuli ja minu hirm kirjutaja eest kaduma hakkas. Sa mida selgemaks mälestus hakkab minema, seda selgemine hakkab ka eluteerada kõige oma lilledes ja ehattega, kõige oma wihma, päewapaiste ja halli kattega minemiku pääle tagasiwaataja filmi paistma. Sa et inimene üksi sellest, mis ta selgeste, arusaamisega, lihawa kui ka waimu filmaga näeb, teistele selgeste võib rääkida, selle pärast tahan ka mina oma elulugu jäält algada, kust minu mälestus selgeste ulatab. Palun aga oma armjaid Geesti õdesid, omale ka lahke südamega wasta tulla, et minu sügaw armastus nende wasta ka nende südameses wasta kostaks — minu kõige suuremaks palgaks. Eest ma pean tunnistama, kui mind mitte armastus ei ajaks ja mul mitte üks sõber kõrwas ei seisaks, kelle sõna pääle ma majasid ehitada usaldaksin, ei julgeks ma mitte oma nõrka sulge paberi pääle panna, selle mõttega, et mu jutustamine hulga ees awalikuks peab saama.

P. S.

Minu isa oli mõisa-walitseja, walitseja üle põllutöö, wiina-, õllekööride ja aitade; kõik teine walitus ja mõisa-kirjutus oli ühe Saksa kirjutaja käes, kes ka ühes walla-kirjutaja oli. Et minu wanewad mõisaprouale tema mehest, kes noorelt ära oli surunud, kui kõige truumad teentid järele oliwad jäetud, selle pärast uskus ta ka kõik oma mõisa põllutalituse kõige sellega, mis sinna külge puntus, nende kätte, ja oli neile see läbi wõimalik, oma elu parema, puhtama korra pääle seada, kui teised teenijad seda wõiswad teha. Sest tuli siis ka, et nad oma lapsi puhtamine riidesse panna ja hoolakamine, kuda õeldi — enam Saksa wiisi — kaswatada wõiswad, ja nende lapsed neid siis ka Saksa wiisi järele „papaiks“ ja „mammaiks“ hüüdsiwad. Ja kuda siin maapäälse eluga lugu on: et üks tegu ja olek teisi oma soodu tegusid ja oma moodi olekuid enese järele tõmbawad, nõnda tuli siis ka minu wanemate õiglaste ümberkäimise järele Sakste warandusega neile auustus ülemate ja ka iga õiglaste inimese poolt, ja nende puhtamast olekust tuli see, et ka koguni mõisaproua lapsed nende lapsi hää meelega oma mängude juures seltsiks wõtsiwad. Mina see kõige wanem ja suurem sain, oma suureks rõõmuks, tihti mammaist õige puhtaks pestud, püha-päewasesse riidesse pandud ja toaneitsiteest kae kõrwas mäele mängima wiidud. Oh kallis aeg, kus wäike tuisuja süda weel muud ei tunne, kui suurt rõõmu iga ilusa asja üle, mis silma puudub ja mille külge käega hakata tohib, ja kus

mõtte arv veel inimeste seisuste juures wahet ei jõua teha, waid wain veel iga oma-wanaduse ja suuruse inimese-looma ümber kinni hakkab, nagu poleks mitte juusekarwa wäärt asja maa pääl, mis jääb wõiks lahutusels wahete tulla: see sama rõõm hüppab ka Aurora preili rinnas, mis walitseja Piina filmast jälle kord kokkusaamise üle läigib, ja sõbrus on elus, ilma et sõbruse-pidajad talle nime mõistakšiwad anda. Pole wiga, et Aurora hääste Maa keelt ei mõista ja Piina muidu mõni sõna Salsa keelt räägib, nad saawad fiiski teine teisest aru, ja pea kõlab hele naeru-häääl laste toast wanemate inimeste kõrwa teifi tupp. — Oh kallid mängu-aeg, igatsusega waatab minu waimufilm sinu poole tagasi, ja pijarad tikuwad filma, kui mälestus Aurora roosilist nägu ja sinisid filmi ette toob.

Meie mängisime ja õppisime jääs juures teine teise keelt tundma. Minu wanematel oli hää meel, et ma peagi üsna ilusaste Salsa keelt rääkisin, ja veel suurem rõõm oli neil, kui proua ühel päewal mamma oma juurde kutsuda lasks ja talle teada andis, et Aurora preilile üks kooli-preili saab tulema ja, et Piina talle ilka armas ja kena selts mängimise juures olnud on, ta nüüd talle ka õppimise juures seltsiks peab saama. Suur rõõm oli ka minul ja Auroral selle üle: Nüüd pidime ju iga päew, õhtust hommikuni kous olema, ja muidu õõfiste teine teisest eental.

Seda wiisi tuli siis ka lõik. Kooli-preili tuli, ja mina läksin iga hommiku mäele ja käisin aga mõni kord lõunelte kodus, enamiste jäin ma ilka terweks päewaks sinna õppima ja mängima.

Wanemad ja ka mina isti olin sellega wäga rõõm, aga minu pisemad õed nurrisesiwad, et ma nendega nüüd nii kasiaste mängisin; ja veel üks hing elas, kes minnuga kogunigi enam rahul ei olnud: minu wana naaber ja sõber Japa-Jansu, kes minuga juwel jõe kalda ääres aasade pääl

joosnud ja mänginud, talwe jõe pääl kurgu lastnud ja mind kelguga sõidatanud — sest ta oli suurem ja mõni aasta vanem, kui mina. „Eiina“, ütles ta mulle ühel pühapäewal — pühapäewad, kus mina enamiste kodus olin, ei läinud ta nüüd enam meilt ära — „ma ei sall siida kogunigi, et sa nenda palju mäel oled, ja lähed sedawiisi üsna Saksaks ja wiimati minu wasta uhkels, sest kõik Saksad on uhked.“ See tema kurjustamine oli mulle õiete wõeras, ja mina sain tema pääle ka üsna wihasels, et ta Saksu, kes minu wasta ju nõnda hääd oliwad, ei sallinud. Aga ometi pantwad mind, kui ta ära oli läin'd, tema sõnad, kes mulle ikka ka nii armas ja minu wasta alati hää oli olnud, natukene järele mõtlema. Miks nimetab ta Saksu uhkels? miks pean mina uhkels minema? — Ma tahan ometigi Auroraga selle üle rääkida — olin aga peagi jälle kõik ära unustanud, ja asi jäi Auroraga rääkimata.

Ma olin kirjutaja juures juba natukene lugema ja kirjutama õppinud, ja see awitas mind kooli-preili juures rutem järje pääle. Kooli-preilil oli lahke, armuline preili ja mõistis meile õppimist peagi õige armsaks teha, ja see rõõm, et meie Auroraga kous wõisime õppida, tegi meile meie waewa sääl juures kergemaks, ja seda wiisi tuli siis, et meie tihti kooli-preilil ja ka proua käest kiitust saime, mis meid jälle sedita suurema püüdmisega raamatute juurde ajas. Mida paremine aga õppimine edasi läks, seda lustilikumad olime siis ka mängimise juures. Kui mitu korda ei pidanud kooli-preilil proua juurest, kellele ta [preitundides ette luges] ja rääkis, ülesse tõusma ja meie tuppä tulema, et ta meie lärmi natukene waigistaks. Nenda tuli ta jälle ühel laupäewasel õhtal — see oli talwel, suwel mängisime enamiste suures rohuajas — rutates meie juurde, aga jäi juba ukse pääl seisma, waldas meie pääle ja halas suure häälega meiega ühes naerma. Tema naeru pääle tuli ka proua sinna

ja mis ta nägi? — Kest tuba seisab pisikene laud, sääl pääl üks pesuwaagen kuhjaga täis seebiwahu pullisid, Aurora ülesse käärtud käästega ühel ja mina niisamuti teine pool lauda, wõtame käpuga neid wahu pulla ja wiskame teine teisele suure naermisega pähä ja kus aga juhtub, nõnda, et wahune wesi juba sorinal mööda silma-nägu ja riideid maha jooseb, aga ka mõni wahututt juuste, ninade ja õlade külge rippuma on jäänud, mis meile nii weidralt näub annab, et proua ja preili ennast selle üle katki tahawad naerda. — Tapluse pääle ei mõtelnud siin kumbgi, ei proua, ega preili. Aga miks-pärast siis mitte? küsib siin ehk mõni ema, lapsed oliwad ju õige wallatud, selle pärast oleks neil taplust tarwis läinud. — Hää meelega wastan ma selle pääle, küsijatele ja palun neid, minu sõnu südamesse tungida lasta.

Õsteteks oliwad nad mõlemad targad inimesed ja teadsiwad seda selgeste, et need, kes ühes kous lapsi peawad kaswatama ja õpetama, sääl juures ka alati ühes nõus käsi käes peawad käima: selle pärast oliwad nemad ka teine teisele kohe esimesest kokkutulemise päewast saadik sõbruse püüdmisega wasta tulnud, teine teisele oma mõtled ja soowimised lapselaskwatamise üle suure usaldusega awaldanud, endid sääl juures kui ühemeelelised ära tunnud ja teine teisele oma tulewiku tööle toeks ja röömuks kät annud. — pidasiwad ka truusega, nii kaua kui nad kous oliwad, teine teise käest kinni. Oh et kõit lastelaskwatatajad, wanemad ja koolitajad seda teha katsuksiwad! Kui palju kergem, röömsam ja täelikum saaks töö olema, mis kallal nüüd nii palju ägatud ja ohatud, nii palju ennast ja lapsi ilma asjata — mitu korda ka igaweseks õnnetuseks — waewatud saab.

Teisels oliwad nad sügawaste isieneste rinda waadates oma elu-tee pääl küll ära mõistnud: et rөөm ja priius need kõige tugewamad inglid oliwad olnud, kes kõike tööd ja toimetust kõige paremine kergitawad, kes mõtete tiiwadele kõige

osavamaks kasvatatajaks tuuleõhuks on, selle pärast ei pannud nad siis ka lapsi ialgi kange hirmu ja käsu alla wangi, waid katsusiwad aga kõigest jõuust kõike kurja ja paha nendest eemal hoida ja nende filmi ja mõtteid inimeste hää-tegude ja kõige Sumala loomuse lilu pääle juhtida, muidu aga lapsi oma wanaduse mõistuse ja soowimiste piirides elsitamata jätta. Weel oliwad nad tohtrite käest kuulnud, et naer — mitte kõtistamise läbi, mis suretada wõib, wõi liig-naer — ja kikkamine laste kopsudele terwiseks on; ei pahandanud siis ka ialgi selle üle, mis lastele hääks tuli.

Kõik neid mõtteid on mul aga armas kooli-preili pärast, kui ma juba täis inimene olin, awaldanud; siis kui ma nende paiste ja kaitsemise all õitsesin, ei teadnud ma muud kui: et ma enesel ütlemata hää tundsin olevat.

Miks pärast pidi aga see paradisi aeg nii ruttu mööda minema? Miks pärast ei tohtinud ma mitte Auroraga ühes surra? et mul kõik waheseinad, mis inimeste südamid üksteisest wõiwad lahutada, oleks tundmata wõin'd jääda!

II.

Kuda käis aga minu Sansu käsi? Paar nädalit selle pääle, kui ta mulle oma pahandust oli näidanud, tuli ta jälle ühel pühapäewal kiirel sammul, läikival filmanäul minu juurde, hakas mu ümbert kiini, andis mulle suud ja ütles: „Siina, mina käin ka koolis! Ma ei wõinud seda kannatada, et sina, kes minuist nii palju noorem ja pisem oled, minuist targemaks pead saama, ja palusin nii kaua isa, kui ta mind kõstri juurde kooli wiis. Minewast esmapäewast saadik olen ma juba sääli ja õppin Maa keele kõrwas ka Saksa keelt, sellepärast, et sina ka Saksa keelt õpid.“ Müüdis hakasin mina tema kaela ümber ja hüüdsin rõõmuga: Oh

mis hää, mis hää! Sa õpid ka Saksja keelt ja ei pea Saksju nüüd wistist' mitte enam uhkels. Sää! juures waadasin ma terawaste tema otsja ja — mu süda läks araks: Miks kadus ääriw rõõm ühe korraga Saksju filmist? miks läks ta nõnda walgeks ja waadas jälle nii pool wihase, pool kurwa filmaga minu otsja? — Natukese aja pärast ütles ta: „Eiina, sinu wanemad on hää koha pääl, ja meie praegused Saksjad on hääd inimesed, sest tuleb see, et sina mitte sõnakest weel Saksja inimeste ja talupoegade olemisest teine teise wasta 'pole kuulnud; mina isi ei ole sulle ka ilmašgi midagi wõinud rääkida, et ma sind kurwastada ei ole wõinud. Nüüd lähed ja aga juba wanemaks, wõid ka juba paremine kõigest aru saada, selle pärast palu mammad, et ta sind ühel laupäewa õhtul meile lubab, siis palume minu isa, et ta jälle ükskord mõne tüki oma ja oma wanemate elust jutustab. Küll ja siis ka aru hakkad saama, miks ma Saksju ei wõi armastada.“

Enamiste iga laupäew, kui ta koolist koju tuli, tuli ta nüüd meilt läbi ja küsis: „No Eiina, kas ja täna tuled?“ „Ei, täna olen ma jälle nii hilja mäelt tulnud, et ma enam ei jõua“, wastasin ma talle iga kord. Aga tõšine asi oli, et mu wäike süda tema isa juttusid kartma oli hakanud, enne kui ta neid weel oli kuulnudgi. Saksju märkis seda ja jättis mind wiimaks kutsumata.

Sõul tuli kätte, meie kool sai kinni pandud, ja mina olin nüüd jälle kodus oma õdede seas, kes ennast selle üle väga rõõmustasiwad. Saksju tuli ka tihedamine meile, ja meie laškime jõe pääl liugu, tegime lume-ballisid ja ta widas mind kelguga ja tegi mulle, mis ta ial rõõmu mulle nägi saatwat.

Sõulu-puuks olin ma mäel; Aurora ei wõinud üsna ilma minuta omeltigi rõõmus olla. Sää! tellis ta mind ka pühadeks enesega jälle mängima tulla: „Mul tulewad küll wõerad ja Otto — minu wanem wend, kes linnas koolis käis — on

Kodus, ütles ta, „aga sinu järele on mul siiski igawus.“ — Wiimisel pühapäewal läksin ma siis ka sinna ja sain Aurorast suure rõõmuga teretatud. Ta wöerad oliwad paar tundi enne minu tulemist ära sõitnud, ja ta mängis oma wennaga gummiballi, mis mina ka kobe ligi hakasin mängima. Sainne seda natukene aega mänginud, tõi Otto oma tehtud puu-
tompide kasti wälja ja kutsus meid talle ühte õige uhket maja aitama ehitada. Meie lükitasime kõik kolm pörandale ja ehitasime nobedaste. Sääal tuleb ühe korraga toa-veena tupp ja ütleb: „Tule, Liina, ometigi ka oma peigmeest teretama, ta seisab siin ees-toas üsna kurwa näuga, et sa teda weel pole näinud.“ Seda kuuldes kargab Otto häkiste ülesse, hakkab minu käest kinni ja küsib: „Kes jääal on? Liina ei tohi meie juurest ära minna!“ „Noh, noh, noor herra“, wastab veena, „ega teie siis seda talu-tüdrukut hakka kinni hoidma, teie suur Saks; laske ta minna omasugust teretama“. Ja seda ütleb ta niisuguse hääle ja näuga, et mulle kartus pääle tuli. Sel filmapilgul astub Jansu ukse läwe pääle ja hüüab: „Liina, tule ära!“ — „Jah, veenal on õigus, mine, wana talu-tüdruk!“ ütleb nüüd Otto, ja lükkab mind enesest eemale. Aga Aurora, kes seni imeks pannes kõik pääalt oli kuulanud, wiskab ennast nüüd suure häälega nuttes minu wasta rinda ja hakkab minu ümbert kinni. Mina hakkau ka nutma, ja meie nutu pääle tuleb proua, kes teises kambris sel filmapilgul juhtus läima, meie juurde ja — küsib haleda häälega: „Mis nüüd, lapsed? mis teid on kurwastanud? — „Oh“, kaebab Aurora kobe, veena ja Otto käsewad Liinad selle poisiga, kes jääal seisab, ära minna, selle pärast et ta üks talu-tüdruk peab olema.“ Veena oli juba wälja läinud, ja Jansu üks seisab weel ukse pääl. Jansu, üks 13-aastane priiske pois, puhtas riides, ja kuda ta oma lõkendawa palge- ja põlewate filmadega sirgelt jääal ukse pääl seisab, oli minu arust nagu mõni wägew mees, teda

peab kuulma. Proua waatab ta otsa, wõtab ta teretamise lahke näuga wasta ja kuulab nüüd ta seletamist. „Auulik proua“, hakkab ta rääkima, „ärge pange pahaks, et ma nii julge olen ja Teiega rääkima hakkam, aga et ma tean, et Teie wäga häa olete ja seda ilmašgi ei jalli, et Liinad kurwastatud saab, ja mina ka Liinad wäga armastan, selle pärast tahan ma Teile kõik selgeste ära rääkida, mis siin praegu sündinud on.“ Ja ta räägib, kuida ta ema teda peremams'li juurde saatnud, oma haigele lehmale rohku paluma, kuida Leena teda ette tuppa mams'li järele, kes praegu mitte teas ei olla, ootama pannud; kuida ta teda Liinaga nohkima hakanud ja wiimati siia tuppa tulnud j. n. e., kuida kõik oli olnud, kuni proua sinna juurde tulnud. — Kui proua kõik kuulnud saab, wõtab ta meid Muroraga oma hõlma, annab meile suud ja ütleb: „Teie, mu armsad lapsed, olete ühesugused nii kaua, kui teie ühesugused jumalafartlikud, sõnakuuljad, lahked, iga pidi hääd lapsed olete, aga kohe on teine teisest madalam, kui ta teisest sandem on: selle pärast unustage Leena rumalad sõnad ära ja olge jälle teine teisega rõõmsad. Sina, armas Otto, oled järele mõtlemata, oma filmapilguse, Leenast juhitud älise meele järele Liina wasta sant olnud, aga saan ma sinuga oma kambriš kõik ilusti läbi rääkinud, siis saad sa teda wiistist armastama. Sina aga, armas pois, kes sa mulle oma õiglase meele pärast, mis kõigest sinu kõnest läbi paistis, armsaks oled läinud, sina jää, ma palun sind, minu lastega mõneš tunniš mängima.“ — „Tänan wäga, auulik proua“, kostab Sansu, tuleb ta ligidale, wõtab ta käe, mis proua talle juba wasta firutab, annab sellele suud; „minu ema ootab mind; Jumalaga!“ pöörab ümber ja ruttab toast wälja.

Meie rõõm ei tahtnud täna mitte enam wana järje pääle saada, et küll Otto mõne aja pärast oma mamma kambriš tulles minu käte ja suu pääle mušu andis, meid

pildi-raamatute ja kõigesuguste ilusate asjade läbi, mis tal oliwad, lahutada katjus. Ja ilmaagi enne seda polnud ma veel mäelt tulles nii suurt armastust oma wanemate ja õdede wasta südames tunnud, kui see kord — aga ma ei rääkinud nendele ühtigi sellest, mis mind oli kurwastanud; see oli minu esimene jalaasi nende eest. — Dõsi magasin ma wähe ja odasin igatsusega hommitut, et Tansuga kokku wõiksin saada.

Hommitu tõusin ma õige warakult ülesse, panin ennast riidesse, läksin manna juurde ja palusin: pai mamma, luba mind tänä Tansu juurde minna, mul on temaga wäga palju rääkida! — „Palju rääkida?“ küsib mamma naeratades, ja lubab: „Eks mine pääle, aga ära jääd wallatu ole!“

Tansu wanemate elumaja wõis üks kolm-weerand wersta meilt eemal olla. Pool joostes ja hüpates ruttan ma edasi; Tansu tuleb mulle juba poole tee pääl wasta. „Tere homikust, Eina!“ hõiskab ta juba eemalt ja kokku saades hakkab ta sülega mu ümbert kinni, tõstab mind ülesse ja ütleb, et ta mind suure rõõmu pärast, et ma üks kord tema juurde olin tulnud, süles oma kodu tahab kanda. Seda teeb ta ka siis ja ei lasse mind enne maha, kui ta mind oma ema sülle on pannud. Tema ema, juur, priske näu, walkjate juus- tega, hiilgawate finiste filmadega, puhtas talu-riides naene, annab minu otsale suud ja tunnistab, et tal ka hää meel selle üle olla, et ma üks kord ka jälle Tansu juurde tulnud, ja lubab mulle selle eest siis ka met ja mis tal weel hääd olla anda.

Sepa rahwal oli 3 kambrit, kus sees neil ka mõni tool, laud, puhast pind ja woodi seisid. Üksi kõige tagumise kambri oli ema oma ainsale lapsale Tansule, mõne ilusa pildi-, peegli- ja pisikeste ilusa poleeritud kapiiga raamatute tarwis rohke mine ehitanud.

Int Sinna oma kambri wiis mind nüüd Jansu, kui ema meid üffi oli jätnud. Ma olin temaga enne juba kümmed korrad jääl mänginud, üffi wiimse aja sees, kus ma mäel koolis käisin, ei olnud ma enam sinna saanud.

„Jansu“, küsisin ma, nii pea kui meie jääl olime, kas sinu isal saab aega olema nüüd oma juttusid rääkida?“ Seda arwasin ma, wastas ta „et sa eilse kurvastuse pääle seda saad soowima, aga armas Liina, ma olen isale kõif rääkinud, kuda ma prouale rääkisin ja ka seda, mis proua meile kõif ütles; ja isa wastas selle pääle: „See on hää, et sa kõif näinud ja kuulnud ja minule rääkinud, nüüd tean ma selgeste, et ma selle hää proua wasta, kes Liinale oma õpetuste läbi nii palju hääd teeb, pattu oleksin teinud, kui ma oma juttude läbi Liina südames wihkamist Sakste wasta oleksin äritama hakanud. Et ta Linad sellega, et ta teda saksastab, ühe tee pääle wiib, kus talle palju kurbtust, palju südame walu wõib tulla, kui ta weel oma wanemate truuks lapseks tahab jääda, wõi kus pääl ta nendest ja ka meist kõifidest täitsa wõib lahkuda, seda ei tea ta mitte, ja selle pärast ei ole see talle ka mitte süüks arwata.“ — „Ma tean küll, armas Liina, et see kõne sulle nüüd weel arusaamata on, aga loodan, et, kui sul teda ehk tarwis läheb, mälestus sulle teda jälle ette saab tooma. Armasta nüüd aga oma kallist prouat, Aurorat ja kooli-preilid, ja palu Zumalat, et ta mind sinust ei lahuta, küll sa siis õige tee pääle saad!“

Oh, armas Jansu, oleksid sa ette teadnud, mis wõitlemised, kus all sinu Liina hinge ja ihu poolest oleks murtud wõinud saada, tulewiku rüpe peitu oliwad pandud, su armastus ei oleks sind mitte wait pannud olema, waid suure häälega rääkima ja sinu isa jutustama!

III.

Suviste pühad oma roheliste, õitsewate ehetega, oma magusate õhklude-, kõlawa linnu-laulu- ja röömsate inimestega on jälle käes. Tõgi oma woolawa weega kujuktab jälle oma kalbaid rohelistes kuubedes, mis kollase, sinise ja punase lille nõõpidega wälja õmmeldud, ja wiskab sinist taewast oma sõudwate, hõbewalgete pilwetestega tagasi. Kõik loom liigub jälle uues elus. Kas siis lapsed üksi kõige selle juures kuskil nurkades, wõi luffude taga paigal wõiwad istuda? Ei kogunigi! Waid:

Hüppa, süda, röömu wäes;

Sest lewabe on käes!

Karga jalg ja laula suu:

Sest õites särab puu!

Dh kuule, wend, ja tule, Rai!

Sääl aasjal ootab Rai.

Dh hüppame ja kargame,

Ja röömu-laulu õiskame!

Seledates, õhukestes kleitides, siidi-paeldega ehitud, mis kui liblikad siia ja sinna külge pistetud on, lille-pärjad pääs ja puna, mis päewakiirete suuandmine õige tugewasse wärwi-tooni tõstnud, palges, käsi käes juures rõngas hüppame ka meie, Aurora oma nelja wõeraga ja mina, jõe kaldal rohelise, õitsewa aasa pääl ja laulame lindudega wõidu. — „Müüd mängime peitust!“ hüüab korraga Aurora seisma jäädes, käed lahti lastes ja see läbi rõngast rikkudes, mis Otto, kes oma sõpradega, kus seas täna ka Tansu, wee pääl ühte kena, masti- ja purjudega, punase ja musta wärwidega laewa kaldast pikka leppidegade edasi juhivad, ingli pärjaks oli nimetanud. Ja, jah! wastawad talle kõik kui ühest suust, ja pea on see wälja loetud, tal filmad finni pandud, kes otfimise jauts jääb, ja, pool joostes, pool lennates lippab üks selle,

teine teise lepa-põõsa taha ennast ära peitma. Muidugi poen ka mina ühte põõsasse ja katsun ennast jäl okstega kinni katta, et mind jäl keegi ei pea nägema. Aga nii pea, kui ma sellega walmis olen ja wagu si istuma jään, pean ma Sansu üle järele mõtlema, kes täna Otto wasta nii hääl olnud, et ta talle selle ilusa laewa, mis ta isi nii suure waewaga meisterdanud, „pühade teretamiseks“, kuida ta ütelnud, on kinkinud, ja kuida ta jäl juures oma rääkimisega nii imelik oli olnud. Ta oli ütelnud: „Ma kingin teile selle laewa tunnistuseks, et ma ilmaägi ühe filmapilguse ehituse pärast minu — see kord küll enam Liina, aga ikka ka minu — wasta kellegi pääle wiha ei saa kandma, ja ka meelde-tuletuseks, et ka ühel põlatud talu-poisil midagi wõib anda olla, mis üle suurte Sakste lapsed ennast wõiwad rõõmustada, ja ka weel järelemõtleamiseks: et keegi laps ette ära teada ei wõi, mis toha pääle ta mehelt seisma saab jääma. Mu isa ütleb, et inimesi tulewikus koguni teise mõõduga saab mõõdetama, kui see siia maant on sündinud, ja et iga üks inimese-felts korra oma õigusi saab kätte saama, selle pärast, et meie Jumal täis õigust on.“ — Kuida mõistab ometigi Sansu nii imelikult rääkida? Ma ei saa küll mitte kõrgist ta sõnadest aru, aga ta näitab mulle nenda olewat, nagu näeks ta asju, mis alles peawad sündima, juba oma filma ees olewat. — Kaugemale ei jõua minu mõtted oma teel, sest: „Liina, Liina!“ kõlab üks hääl mu kõrwas, ja ma pean oma armsast peidupaigast lahkuma. „Kas lubate meid ka ühes mängida?“ palub meie rõõmsa kisa sekka Otto, ja suure hääl melega saab talle see luba antud. Müüd peidame ja otsime, jooseme ja kiltame nii kaua, kui kooli-preili armas hääl meid õhtule kutsub. See hääl on ilgi, wõimne ja rõõmsa meele. „Sah, armas oli meile see hääl, kas kutsus ta meid tööle, wõi kuulutas ta meile prii-tundi; kas tegi ta meie mängule hakatust, wõi otsa.“ Meie tundsi ära, et ta alati ühest

armastajast südamest tuli, ja tema murdmata käsud, millele ta alati ilma wiibimata täitmist jõudis pärida, oli talle meie waimus alus-müüri paigale pannud, mis meie armastust tema wasta kõikumata ülewal hoidis, ja nagu maja, mis ehitamise all ikka kõrgemasse tõuseb, iga päew enam kaswama pani. — Sigel ajal priiust andma, õigel ajal käsu täitmist pärima, oh lapse-kaswatajad õppigem seda kõige päält! Tõsine armastus on selle õppimise juures kõige parem tee juht.

Kõige ilusam aeg aastas, see on kewadine aeg, lendab kui tuule tiival meitest mööda. Nõnda olime siis ka meie õppimise ja mängimise wahetusel teda mööda saatnud, ja Saani päew seisis uks ees. Saani päew, see kuldne wäraw, mis meid meie priiusele pidi läbi lastma. Sest õppigu lapsed küll ei tea kui suure lustiga, siisgi täidab see nende südamid rõõmuga, kui mõtelda wõiwad: et need nädalid kätte on jõudnud, kus mitte enam tundide kaua laua ääres ja raamatute juures kinni istuda tarwis ei ole, waid kus „mamma loaga“ kõikjugu teist asja, mis palju kergem on kui õppimine, ette wõtta, kus holetumaste magada ja palju enam mängida wõib, lühidelt öeldud: kus priius suur on.

Märgade filmadega lahkusime see kord Auroraga, sest ta reisis juba teisel päewal oma mamma ja kooli-preiliga ühe kauge mõisa pääle, oma tädile ja täditütardele wõerusele.

Armas, kallis Aurora, oleksin teadnud, et ma sind ilmasgi enam näha ei pidanud saama, ei oleks ma sind mitte nii kergeste oma hõlmast lastnud! Küll tundsiwad meie südamed ühte isiaralist raskest lahkumises, aga meie arwamine seda selle kohta, et meie ju esimest korda nii kaua aja pääle — terve 6 nädalit pidiwad Sakjad ära jääma — teine teisest pidime lahkuma. — „A Dieu! Siina!“ „A Dieu! Aurora!“ ja — igaweseks ajaks wiisiwad meie sammud meid teine teisest eemale. Sest: — kahe nädala pärast tuliwad

õnnetu proua ja sügawaste kurwastatud kooli-preili kalli lapse furnu=kehaga kodu tagasi, kus nad teda rääkimata ahastusega kabeli=aeda, sireli=puude warju alla mulda matsiwad. — Küll wiisin ma ta haua pääle lille=pärgasid, küll langesin ma ta pääle kummuli maha ja hüüdsin walusa häälega: „Aurora, Aurora! mu süda on hirmus kurw! Aurora, mul on su järele hirmus igatsus! Oh, et ma wõiksin su kõrwa heita!“ — Ei pöörnud siiski keegi wägi asja teistiti: Aurora jäi furnuks, ja temaga — minu elu hommiku kõige ilusamad, kuldjemad tunnid minult wõetud!

Kui minu sõbrus, armas Jansu, mul mitte kõrwas ei oleks seisnud ja mamma ja kooli=preili mind mitte trööstida katfunud, küfida oleks, kas ma terweks oleksin jäänud. Edeste kindlaste oli armastus meie, laste, Aurora ja minu, südamed ühe teise külge köitnud.

Sah, Jansu sõbrus oli mulle suureks toeks kõrwas, tema armastus aidas mind mu kurwastust ära wõita. Ta ei rääkinud minuga palju, aga istus kabeli=ajas, kus ma hõl= tusest iga päew korra käisin, kurwa näu= ja filmadega mu kõrwas, ta noppis mulle minnes ja tulles tee pääl lillesid, juhtis mu kõrwa=kuulmist lindude häälte pääle ja näidas sõrmega sinise taewa poole. Oh ärge pange keegi laste sõbrust halwaks, waid mäletagu iga üks terawaste oma südame tund= misi lapse=põlwest, siis saaks ka wististi' laste südame tund= mistele enam õigust tehtud, ja pärast täis kasunud inimeste umbtruuise, wale=meele ja külma südame üle wähem kaebtust olema. Kõik tundmised on ju, kui wilja=seemned mulda, loomusest inimese südamesse külwatud, ja wõiwad sääl sure= tatud wõi elusse kutsutud, nõnda kui wilja=seeme põlewa päewa paiste läbi mulda ära kuiwatatud, wõi sooja wihma läbi kaswama joodetud wõib saada. Argu pangu selle pärast ka keegi wanem ükspuhaseks, mis suguse teise lap= sega ta tütar wõi poeg sõbrust peab: sest nõnda kui üks

finu wilja-põldu ära võib rikkuda, nõndasamuti võivad ka ühe lapse pahad elu-wiisid ja mõtete arud teise lapse südame ja waimu põllule suurt kahju tuua.

Tänu Jumalale, et Jansu ja Aurora, kel targa waimu ja puhta südamega õpetajad olivad, minu esimesed sõbrad olivad!

IV.

Suvi oli mööda läinud, ja kooli-preili istus jälle oma kahe lapsega kooli-lauas. Küll jälle 2 lapsega, aga mitte nendefama kahega, kellega ta minewal poolel aastal nii rõõmsa lootusega südames sääl oli istunud: Aurora asemel istus Hilda, proua kümne-aastane õetütar, keda ta õde talle troostiks, Aurora asemetäitjaks, annud oli. Asemetäitjaks? tõeste? nagu oleks fiin võimalik, mis muidu ilmasgi võimalik ei ole olnud, see on: ühe ema südames jeda kohta, mis tema lapse surma läbi tühjaks tehtud, jälle koha täita? Saame näha: Hilda! on ju ka suured finised filmad, roosilised paled ja kuldsed lokid; ta 'pole enam kui üks ainus aasta Aurorast wanem, on päälegi weel proua armsa õe tütar.

Kooli-tunnid on lõppenud, lapsed tõusewad laua äärest ülesse, panewad oma raamatud, tahwliid ja mis neil tarwiliseks laua pääl olivad, kooli-asjade kappi. Preili istub weel, küünarnukk laua pääl, pool nagu kätte surutud, filmad täis kurwastust ja igatsust sinna koha pääle pööratud, kust Hilda praegu ülesse tõusnud, ja — mööda walget piinikest pale weereb tal üks pisar teise järele rüppe. Siis lähneb toa-üks tasakeste lahti, ja pikk sirge naesterahwas mustas kleidis, mustade paeladega, pits-tanu pääs, niisuguse näuga, mis nägija küll nii ruttu ära ei saa unustada, astub fergel sammul üle läwe. Ta mustad juused seisawad kui meelitates ta kahwatan'd ja kuiwatan'd palge ligi, ta walge oisa-

päälne paistab kui musta pilve varju alt välja, ta piinikesed heleroosi-karwa mokad on kõwaste kofku surutud, ja nende ümber oleks nagu salaja wärin näha, ja ta suured filmad näitawad mere pilti oma elawate laenetega — kus pääl päewa kiired ennast ilma asjata kirjutada püüawad — enestesfe ülesse wõtnud olewat. Ka nende filmade waatamine langeb Hilda tooli pääle, ja — sügaw ohkamine äratas kooli-preili oma mõtetest ülesse. Prouad uffe juures nähes, tõuseb ta tooli päält ülesse, tõttab ta poole, ja — kaks südant, mis ühes armastuses ja truuses oma kallist röömsat tööd teinud, toetawad ennast nüüd oma suures kurwastuses teine teise najale ja leiawad teine teise ligiolemises nagu karastawat joomaega oma kurwastuse palawusest tõusnud janu kustutamiseks.

„Eiina, mu armas laps“, ütleb mõne aja pärast proua, mind kummuli Aurora tooli pääl nutmast leides ja minu pää pääle oma käed pannes, wärisewa häälega, „Eiina, ma tänan sind sinu suure armastuse eest Aurora wasta; ja saad mulle tema pärast nüüd weel armsam olema kui ja mulle siia maani oled olnud. Saage aga ka Hildaga hääks sõbraks, õppige ja mängige koos, et ma jälle 2 hääd röömsat last oma ligidal näeksin.“ Nende sõnade järele tõmbab ta meid Hildaga, kes ka ta ligidale oli tulnud, oma rinna wasta, wõtab meid siis teine teise käe kõrwa ja wiib sõõma laua äärde. — See oli esimene kooli-päew.

Tema järele tuliwad teised, ja kuda harjumisele enamiste wõit jääb, nõnda oli siis ka meie kõigega lugu: õpetajad ja õppijad olime aegamööda ka ilma Aurorata igapäewase elu järje pääle saanud, ja nii wähe, kui üks mõõdareisija ühe aaja pääle näidates wõib ütelda: waat', siin kohal puudub üks lill, mis weel päewade eest siin nii ilusaste on õitsenud, nii wähe wõiswad wõerad inimesed aru saada, et üks inimese laps, kõige kallim, kõige ilusam meie keskest wõetud

oli. Kuda aeg alati kõige parem arst on, nõnda oliwad siis ka meie südamete kõige walusamad tufsumised temast, küll mõne juures wõhem, mõne juures enam, aga ometigi ikka waigistatud saanud. Aga kus juures harjumine ega aeg midagi ei wõi aidata, se on: waimude suguluses, wõi wõeruses ühe teise wasta, sinna juurde ei tulnud ka meile abi.

Peagi pidi kooli-preili ära tundma, et Hilda lust õppimise juures palju pisem, tema arusaamine tema seletustest palju tuhmini oli, kui see Aurora juures oli olnud; tema sõnakuulmine oli hoopis puudulikum. Peagi pidin mina aru saama, et Hilda mitte Aurora moodi minuga rääkida, minu pääle waadata ja minu rääkimise pääle kosta ei wõinud. — Mõne kuu pärast oli meil kõigil selge, misjugune wõeras waim temaga meie jekka tulnud, kes meile endise rõõmsa rahu asemele mõnda kurwa tüli tundi oli toonud. Mõne kuu sees sai kõik awalikuks, mis tuule õhkudes tema waim kaswatatud, tema südame tundmised kiigutatud oliwad.

Mängimine Hildaga ei tahtnud ka enam minna, ja mina hakasin aega mööda ikka rutem kodu minema, et küll proua ja preili mitu korda küsisiwad, mis rutt mul olla, aga et Hilda minu minemise wasta midagi rääkinud, jäiwad ka nemad, kui ma wastasin, et minu õed mind ootawad, wait.

Minu kõige suurem igatsimine ja rõõm käis nüüd ikka laupäewa ja pühapäewade pääle, kus ma jälle Sansuga kokku sain. Aga ka see rõõm pidi peagi mult wõetud saama. Sansu isal oli üks rikas wend Peterburgis, kellel enesel lapsi ei olnud ja kelle wennale isa oli kirjutanud, kuda Sansu nii suure himuga õppida püüab ja kuda kõstri õpetus tema edasijaamist muidu kammitsas peab, aga kuda tal kogunigi tahtmist ei olla, oma ainust poega siia ligidale linna Saaste kätte koolitada anda, ja et ta selle pärast, tema, oma wenna käest nõuu palub, kuda ta oma poega peab koolitama, et ta targaks Gestlaseks saaks. Ka warsti selle nõuu palumise pääle

oli wend wästanud: ta wend saatku oma armas poeg Peterburgi tema juurde, ja ta tahta teda jääb targaks meheks koolitada lasta, ja nõnda: et ta Gestlaseks jääb; sest Peterburgis armsa keisri ligidal kestab ka Gestlase waimu priius oma jagu. — Muidugi polnud nüüd Sansu isal selle tema wenna lubamise wästa midagi panna, ja — ühel õhtul katjus Sansu mulle, kui tema süles istusin, kõik seda ära rääkida, palus mind, teda mitte ära unustada, talle ka mõnikord kirjutada tema wanematega ühes ja tihti neid waatamas käia; lubas ükskord kui suur tark mees minu juurde tagasi tulla, andis mulle nuttes suud ja — oli teisel hommikul oma isaga ära reisinud.

Kui armas ta mulle oli olnud, seda sain ma alles nüüd, kui ta mult kaugel oli, täitsa tundma: mul ei tahtnud söök ega jook maitseada, ma otsisin kõige wagusamad toa nurgad ülesse ja istusin jääb tundide kaupa, nii kaua kui mind mamma hääb ehk mõne teise oma jäält wälja katus, mõtetes ja ka tasakeste nuttes. Ta sõnad, ta teud, ta nägu tuliwad mul nüüd mälestuses nii ütlemata ilusad ette, et minu filmad ja kõrwad muud näha ja kuulda ei soowinud kui neid. — Miks on mu armas Sumal taewas korraka nii kurjaks minu üle saanud, et ta mult kõik, mis mulle nii armas oli, ära on wõtnud? Kas ma tõeste nii sant laps olen olnud, et ta mind seda wiisi peab nuhtlema? küsis süda taja wärisedes waele, aga ei tahtnud seda isi ometigi uskuda, et see nõnda wõiks olla, sest et kooli-preili mind ju ikka muidu kiitnud, mind wirgaks, hääks ja armsaks lapses nimetanud, ja ka wanemad ja teised inimesed mitte teisiti ei rääkinud. Aga kooli-preili oli ka ütelnud, et Sumal armastuses oma lapsi ka wahelt kurwastab, et Ta neid selle läbi tugewamine oma ja kõige hää asja pääle mõtlema ajab; wististe tahta Ta seda nüüd ka minuga, ja mina, kui Tema hää laps, pidada ka Tema tahtmist täita püüdma. See mõtete otjus

andis mulle jõudu, kurvastust enam ja enam ära võita. Appi sääl juures tuli mulle veel Sansu oma ema, kes mind mõni päew pärast tema ära reisimist oma juurde wiis, et ma talle ta igawust ära aitaksin ajada. Häa meelega istusin ma ta juures, sõin met ja saia, ja rääkisime temaga Sansust. Lätsin sest saadik talle tihti wõeraks ja aidasin talle seda wiisi ta lahkunise raskust tema pojast fergitada, mis läbi ma talle õiete kalliks lätsin. Aga mitte ükski temale, waid ka isale, kes paari nädala pärast tagasi tuli, meile veel Sansust palju terwisid tõi, oma õnnelikust reisist, onu lahkest wastawõtmisest, oma rõõmsast lootusest Sansu tulewiku kohta rääkis, aga — ka toa ja kõik nurgad tühjemad leidis olewat; et Sansu puudus, sain ma armsaks wõeraks, keda ta ära oodata ei tahtnud jõuda, kuda ta mulle minu pale pihta liües tihti ütles.

Mida paremine mul nüüd käsi Sansu wanemate juures käis, seda sandemine läks asi Hilda ligidal. Hilda kaewas juba üsna wäga selle üle, et tema „tante“ teda ühe talu-tüdrukuga ühte panna ja talle mitte oma-wäärilist feltsi ei muretse. „Minu mamma on mulle ütelnud, et talu-tüdrufud mitte muuks kui meie teenriks ei kõlba, ja nüüd pean ma selle Siinaga ühes õppima ja kuulma, et kooli-preili teda, kelle wanemad ju ka muidu Maa keelt räägivad, enam kiidab kui mind, teda mulle peaeegu eesmärgiks paneb“, nurises ta oma raamatute seas kraamides isieneses, aga nõnda, et mina kõik wõisin kuulda, mis just ta tahtmine näitis olewat. „Waat, waat!“ hästitas pärast, kui ma kodu lätsin, Leena, kes Hilda nurisemise aegu just kooli-kambris tolmu oli pühkinud, „saad ometigi ka korra kuulda, mis järje pääl ja seisab, ja seda wiisi ehk aega mõõda ka ära tundma, et sa mitte mõni preili 'pole, mis sa siia maani wist arwasid, ja et sa meie sugustest suurem 'pole. Hilda preili on õige Saks ja mõistab oma seisuse järele elada.“ — „See, kes teijest

handem, on kohe temast madalam^a, helises minu rinnas proua armas seletus neile wasta, ja, imelik, ma ei saanudgi kurwaks. Läksin kodu, mängisin oma õdedega. Teisel päewal oli pühapäew, palusin mammad, kes suurte talituste pärast waga wähe oma laste seltsis sai olla, jälle separahwale wõeraks tohtida minna, sain luba, ja poole tunni pärast istusin Sansu ema põlwe pääl ja kuulasin terawalt isa juttu. Ta kõneles palju meie rahwa loost ja tema orjapõlwest, kuida ta sesse juhtunud ja käskis ise tähele panna.

Nüüd läksin jälle kodu.

Mis raske, mis imelik nädal tuli mulle selle järele. Mõtted tormasiwad mu wäikses pääs, tundmised woolasiwad mu südames, mis mind üsna rahutuks tegiwad; õppimine ja koolilauaääres-istumine oli mulle raske; haledate filmadega waadas kooli-preili minu kahwatanud palgete pääle ja filitas neid tihti oma pehme käega, mis mulle küll hääd meelt tegi ja tema ligidal mu rahutust waigistas, aga mind kauge- male aidata ei wõinud. 6 nädala päewa läksiwad sedawiisi wiimati mööda, pühapäew tuli kätte ja mina läksin jälle Sansu isa juurde. Kui minewal pühapäewal istusime sääl jälle peagi kolmekeste koos, ja isa kõneles:

„Kuida inimesed aega mööda seltsis ühe paiga pääl elama hakanud; kuida selle läbi mitmesugused ametid, millega nad üks teist teenima hakanud, nende ametitega seisused inimeste jekka tulnud, ja kuida need seisused aega mööda oma eluwiihudega üks teisest lahkuma hakanud, seda, armas laps, on kooli-preili sulle wistist juba kooli-lauas seletanud, selle pärast pole minul selle üle enam rääkida; üksi: ühte pilti tahan sulle täna ette panna, et sa näeksid, kui weidraсте need seisuste inimesed siin meie maal — kauge male minu film ei ulata — ühe teisega ümber käima hakanud. — Mina waene pole lapse-põlues enam õppinud kui lugema hädaste kirjutama ja oma 5 päätükki katekismusest, aga tähele pane-

mise ja järelemõtlemise läbi on mul mõnigi asi selgeks läinud, mis teistel minu kõrvas veel arusaamata on. Ka aitab mu wend, kes Peterburgis õnnelikuma tee pääle juhtunud kui mina, mind mõnigi kord oma kirja läbi mõne hää asja pääle juhatada, mis minu filmi ei juhtu selle pärast, et minu filmaring siin madala koha pääl seisest lühikene on. — Aga, kus ma oma jutuga lähen? ma tahtsin sulle ja ühte pilti meie maa seisustest ette panna. No waata, kuidas see inimeste elu mulle siin näitab olewat: Nagu oleks maa täis Sinai mägesid, kus otsas üks jagu inimesi pea kui läikiva tule paistel, mis alt poolt sinna pääle waataja filmi tuhniks teha wõib, pea müristajate pilwede sisse istuma jääwad; teine jagu jälle mööda astmeid, millest need Sinaid täis näitawad olewat, alt ülesse poole tikuwad, ilma tähelepangemata, kas jalg järeleronija pähä puudub, nõnda et ta nina pääle kukub, kas küünarnuk kõrwal-kätja küljeluu sisselööb, wõi käpp mõnda eeskippujat jalgdele alla tõmbab.

Kolmas hulk on koguni all.

Aga kudas see wõis tulla, et inimesed, kes algmises ometigi üksteise kõrwa seatud, nüüd oma olekust niisuguse weidra pildi wõiwad anda? — Ma arwan üksi sellest, et nad ära unustanud, et üks inimene teist, üks amet teist teenima pandud: Kas olgu mõisa-pidaja, jutluse-ütteleja, raamatu-kirjutaja, põllu-harija wõi kinga-tegija, teenima peab teisi, kui mitte korra-päälne elu, mis inimesi alles inimesteks teinud — lõpma, mõni seisus mitte puhtaks ära surema ei pea. Muidugi peab amet — ja temaga ühes oma kohust täitja ametnik — ka siis, kui ta inimese-seltsile enam kasu toob, kui teised ametid ta kõrwas — ilma põllu wiljata surewad inimeste ihud, ilma kirja-warata nende wainud j. n. e. — enam auustatud saama; aga et ju ka kõige kõrgem ametnik teisi teenib, üks seisus teist ülewel hoiab: tuleb ka iga-ühel teise käest oma õigust pärida. — „Waa-

dake!" ütles jälle korraga ema, sõrmega afna poole näitades, „kes säält mööda teed lähewad?“ Mina põlwe päält maha ja afna juurde, ja — mis ma säält näen? Kaks herrad, kapid peus lähewad mööda teed mõisa poole ja — nende taga käib minu papa palja pääga, mütsi selja pääl ristis kätega hoides. Proua wõõrmündri herrasid ja papad olin ma enne ka feda wiisi käima näinud, aga ilmasgi 'polnud ma säält juures nõnda puna palgesse ja wet filmi tõuswat tunnud kui nüüd — — — — — „Tulge jälle siia, et ma oma kõne lõpetada wõin“, hüüdis isa ja meie läksime jälle oma koha pääle tagasi ja ta ütles: Waim oma mõtete jõuuga, oma südame-tundmistega on see, kes meid Sumalaga ühendab: mida puhtam ja selgem tema, feda ligimal oleme Sumalal, mida mustem ja tuhmin tema, feda kaugem Sumalast! — Nüüd, armas laps, oled sa wistist' juba üsna wäsin'd kuulmast, felle pärast mine emaga aita, ehk leiata säält mõne magusa õuna, mis find jälle karastada wõib.“

„Tänan, armas sepa-isa, ma olen hää meelega kuulnud ja tahan õige palju kõige üle järele mõtelda!“ ütlesin ma nissu tehes ja läksin ema kae kõrwas minema.

Weel mõnda korda felle pääle jutustas sepa-isa nende kahe aasta sees, mis ma pääle Sansu weel kodus olin ja mäel koolis käisin, ja pani mulle weel mõnegi pildi: Gestlaste õitsemise ajast ja nende orja-põlwest ette, äratas see läbi minu mõttid ikka enam tööle. Aidas mind felle tee pääl ka ikka kergemine üle Hilda uhkuse ja Leena hästitamiste astuda, ja tegi, et kooli-preili mitu korda imestades minu küsimisi ja wastusi kuulas.

Hilda sai kooli-preilist küll mitu korda oma olemise pärast minu wasta manitsitud, ka prouast wistist' salamahti — aga see aidas wäähä, sest Leena, feda ta oma salaasjade kotiks oli teinud, aidas kõit õpetused ja manitsused jalgade alla tallata ja katsus tema uhkust meelitades elus hoida. Selle

läbi tuli ka, et Hilda süda prouast ja kooli-preilist eemal hoitud sai, ja — mina neile kui Aurorast järele jäetud mälestus kalliks läksin. Kui mitu korda tõmmas proua mind, filmad wees ujumas, oma sülle, kui mitu korda surus preili mind läikivate filmadega oma südame wasta. — Waene, waene Hilda! sulle sai küll oma-wäärilised wõõrad toodud, sinu eest sai küll iga wiisi hääste muretsetud, aga — kõige kallimat wara lüfasiid ja enesest ära minule — see on armastust!

Kahe aasta pärast oli tohter prouale ütelnud, et kui ta weel oma põdemisest lahti saada tahab — Aurora surmast saadik oli ta terwis waeseks läinud — peab ta Saffa maale terwise wet pruukima minema. Ja, et ta oma armsa ja ainisa lapse Otto pärast, kes juba terve aasta Saffa maal ühes gymnasiumis oli, weel õige kaua soowis elada, reisis ta siis kohe Hilda ja kooli-preiliga sinna ära.

Küll ütlemata kurw oli lahkumine neist; aga et ma proua soowimise pääle wanematest warsti linna kooli wiidud sain, ja see koguni uus elu, mis mind sääl wasta wõttis, aidas see minu mõttid lahutada ja mu südame walu wai-
gistada.

V.

Sinijest taewast kallab päike oma palawaid kiiresid üle põldude, kus pääl need weel wiimasid wilja-terasid walmis-
tada püüwad, üle metsade, mille rohelist mantlit juba mõnigi pruun ja kullakarwa leht kirjumaiks teeb, üle wiimaste õitse-
wate lillekestete, üle kõige loomuse ja — D. linna üle wälja. Tema palawus näitab tuule õhku laiskust pidama ajanud olewat, muidu tikuks ta ometigi ka üle linna walli ja jahutaks natukenegi neid kahte tütarlast, kes norus peaga sääl kiviise hoowi pääl, teine teist kaendlas hoides, maja halli müüri

wasta ennast toetades, haleda häälega juttu ajavad. „Oh, Liina, jälle siin kiwide wahel, kiwide pääl, kus jalga liigutada ei tohi, kui mitte tolmu alla lākatada ei taħa, peame meie waesed wangis olema. Punde lahutawa warju asemel siin see furnud kiwimüüri külmus; rohelište mägede ja orgude asemel hallid majakünkad; lepa, päħkle ja tomminga pōōfaste asemel, mis üks teisele tuulest liigutatud, terwisid wasta õõtsuwad, ehitud kallaste wahel priiskeste woolawa wee asemel siin ei muud kui möōda uulitsa ääresid haiswad rennid — mu hing jääb kinni!“ „Anna, Anna! ära kaeba nõnda! mõtle selle päāle, et siin inimesi elab, kellest mõni oma elu sees muud 'pole näinud, kui oma kiwi-müürišid ja siišgi õige õnnelik on. Inimene on ju Sumalast ütlemata rikaste annetega ehitud; ei leia ta film enam wäljaspool, mis teda rōōmus-tada wõib, siis pōōrgu ta teda oma wainu ja südame pōhja, kus tal wististi' kewade-karwališi kohte, kel kusgil kaduwat wärwi ega lehti, nagu meie aja lilledele ja metsapuudele, ei saa küljes olema, haljendamas on; — ja mitte ükši oma, waid ka oma sõprade rinnas wõib niisugusid kohte leida: selle pärast 'pole tal nende seltsis weel kogunigi õigust üle määri kaewata.“ — „Ah, Liina, sa wõid „philosopheerida“ (see on: mõttetarkuse juttusid ajada), sest et sinu süda kodumaa ilust ja rikkusest pea aegu lahti näitab olewat. Kuda kaewasid ja nutsid sa nelja aasta eest tagasi, kui sa esimest korda linna tulid, ja nimetasid ennast iši waeseks linnuks, mis puuri kinni pandud, et ta jääb oma priitust ja seltsimehi metsas taga kurwastada wõiks; aga mitte ükši esimesel korral ei teinud sa seda, waid ka iga Saani-priiuse lõpetusel minuga ühes; kuda tuleb siis niūd, et sa nõnda rahuliste mulle wasta wõid rāākida? Ära punasta ühtigi ära!“ — „Armas Anna, sa ei mõtle järele, et nelja-aas-tane harjumine ka midagi korda wõib saata, ja et sa jälle mine-wal aastal lahkema meelega siia tulid kui mina. See on ju tihti nõnda, et ühe arg meel teise julgust tõstab, ühe kur-

wastus teist troosti leidma ajab. Sul wõib õigus olla, ära pane minu sõnu pahaks! Ma pidin aga oma südant sinu ette wälja puistama tulema, sest et ma üffi sinu juures aru saamist ja troosti tean leidwat — linna-lastel on ju meie südame igatsused ja kaebamised täitsa wõerad, mis nende südameid liigutamaks jätab. Üleüldse, Piina, panewad nad oma „Bauermädchen“-iga (see on „talutüdrukuts“ söimamisega), mis nad küll iga kord wälja ei ütle, aga mis mina ikka nende mõtetest wälja loen, nagu seisaks ta nende pää-otsa pääl kirjutatud, kui ühe külma käe kõige minu südame soojade tundmistele pääle, nõnda et need ennast selle külmuse eest kõige sügawamasse südame põhja püüawad peita. Weel sest saadil, kui kaupmehe St. tütar Alma minewal poolel aastal minu walgete juuste üle oma sõprade wasta nalja heitis, üteldes: et minu linakarwa pää juba mu isa seisust ülesse tunistab, on mul, nagu puhuks mul põhja tuul kõigi Sakste poolt wasta. Dieks weel koolis ometigi kerge, jõuaffin ma kõrwalised pahad asjad miksgi panna, aga sääl krui oma mõtted mõistmata sõnade wahel, nõnda et pää otsas suitseb. Sa ei tohi kellegi käest küsida: ütelge mulle ometigi, mis tähendab see ehk teine sõna Maa keeli, et ma õpiasjust enam aru wõiksin saada, ja oma elusat pääd mitte kui ühte furnud masinat wuristada ei pruugiks, siis on naer lahki. Sinul, Piina, on kõik kergem, sest et sinul see õnn on olnud, hääd eeskooli saada, kus sul Saksa keeli sõnad so küsimistele pääle lahkeste Maa keeli ja ümber pöördud, ära seletati, nõnda et sa alati nagu päewa walgel käinud oled; aga mina waene: sain kobe ühe linna nurgakooli ühe wana preili juurde pistetud, Saksa keeli lugemisraamat mulle kätte antud; sai minuga Saksa keelt räägitud, sain sest aru wõi ühtigi; pidin ka peagi weel aru saama, et Maa keel Sakste ees häbi keel on, ja et iga kõwer Saksa keeli sõna minu suust neile naeru pääle ajas — mis mind mõneks ajaks üsna tummaks tegi. Oh, ma ei tahagi enam

oma esimeste aastate pääle linnas mõtelda! Need oliwad tõeste surmamise aastad. Alles sest saadik, kui fina mulle hakasid mõnda asja ära seletama, millest ma oma jõuuga aru ei saa, on mul kergem põli. „Oh Anna, näed ju mitu korda, et ka mul enesel häda käes on nõnda, et ma mõnigi kord pean õhkama: oh miks ei õpetata meid ka meie ema-keeles, nagu Sakste lapsi, et meil see läbi õppimine ka nii kergeks lähaks kui neil! Aga, armas Anna, mis aitawad meie kaebtused ja et meie oma meelt nukrats teeme, mis kõike tööd meil raskemaks teeb; lähme parem jälle wahwa meelega oma raamatute kallale. Mina õpin ja tahan kõigi raskuste kiuste elama jääda ja weel Piina pulma pääl tantfida!“ — „Üsna hää meel mul, et ka jälle kelmust wõid rääkida, saad nüüd ka peagi jälle minu wana rõõmus Anna olema.“ „Saagu sulle õigus saama. Nüüd aga Sumalaga! Raamatud wotawad. Päew on ka juba natukene alla poole weerenud ja oma palawust wähendanud. Sumalaga! Sellega läks Anna.“

Anna oli W. weskse möldri walge pääga, sõstrafilmine, 15 aastane (minust $\frac{1}{2}$ aastat noorem) priske oma isa ainus tütar, keda ta isa oma kõige suuremaks waraks ja kaunimaks kui kõigi kuningate tütreid pidas.

Nelja aasta eest olime mõlemad ühel hoobil suurde tütarlaste kooli, mina üleüldse linna, saanud, ja sest päewast saadik, kui Anna mind ühes wahetunnis ühes nurgas salaja nutmas oli leidnud ja mina talle sääl oma kurwa südame põhja kõigi lahkimiste pärast kodust ja armsatest inimestest olin awaldanud, olime meie sõbraks saanud, weel suuremaks sõbraks aga 2 aasta eest tagasi, kus ma teda ta palwe pääle ta kooli-tööde juures aitama olin hakanud. — Rahju ükfi oli meil selle üle, et meie ka mitte ühes korteris elada ei wõinud; aga meie wanemad ei tahtnud kumbgilt poolk korterid wahetada, selle pärast, et meid mõlemil pool ilusti hoiti ja talitati ja kusgil wiga leida polnud. Anna oli

ühe rätsepa paari-rahwa juures, kelle lapsed ka koolis käiswad, mina ühe wana lese, endise konditori proua juures, kel ülepeä 8 last kosti pääl oli. — Saksa mõisa-walitsejate, rentnikude tütreid, ühe teise pisilise linna kaupmehe tütar ja mina.

Jah, 4 aastat oli juba linnas elatud, ja selle pika aja pääraslusti ja fantusi oli Anna oma kaebustega lühikeselt läbi rääkinud, aga mõnda oli weel sündinud, mis külge ta oma sõnadega mitte 'polnud puutunud, aga mis ta mulle ometigi ka meelde tõi see läbi, et ta mu mõtted üleüldse möödaniku poole oli tõmman'd. Kui ma talle ka Zumalaga ütelnud ja tema hoowi wärawast wälja läinud toetasin ma ennast uueste wasta maja külma müüri ja lastsin oma mälestust minewiku aeda jalutama minna.

Kuda oli ülem kooli-preili ehk inspectrice mind karedaste kooli wasta wõtnud! Kohe teisel sündinud asjade tunnil, kus ma ta küsimise pääle, millest ma õigeste aru 'polnud saanud, mitte kohe ei olnud wastanud, taples ta minuga nii rängaste ja ütles mulle, et ma muidu proowiks siin peetud saan, ja kui ma mitte usin ja wirt õppima lei saa olema, wälja saan wisatud; linnas olla ju lapsi küllalt, kes kooli wõida täita, ja ei olla selle pärast koolitajatel enam tarwis, ennast weel ilma asjata maalt tulnud rumalate tüdrukutega waewata! — Wärisewa hirmuga olin ma sest päewast saadik nõnda õppima hakanud, et ma enesele ka mitte ühte priitundi ei raatsinud soowida — kui mitte teised lapsed ja wana proua mind wägise raamatute juurest ei oleks ära wedanud. Olin aga selle tee pääl ka seda rõõmu kätte saanud, et kooli-herrad ja -preilid mind peagi kiitma hakanud, mind poole aasta pärast juba üle mitme teiste laste istuma ja poolteise aasta pärast juba tunnistuste jagamise juures teistele ees-märgiks ette panid. — Oh see rõõm oli nii suur, et ta mind üsna uimaseks tahtis teha! Neile lastele sain ma nüüd ees-märgiks pandud, kes alati uhkusega minu pääle olid

waadanud, nagu oleksin ma nende wasta, kelle wanemad ometigi kõik Sakjad oliwad, nagu nuustikas. — Auuahnuse oliwad nad kõik kofku, koolitajad ja kaasõppijad minu rinnas oma oleku läbi minu wasta elusse äritanud, ja see auuahnus oli mind kõige 4 aasta läbi taga kihutanud. — Suurt muret oliwad mulle aga kirja-tööd teinud, kus juures keeletundmise puudus talistust tegi ja mis pärast ma mõne Saksa lapse alla istuma olin pidanud jääma, kelle üle ma muidu kõigi teiste asjade pärast wististe oleksin pandud, keda kooli-herrad mitu korda oliwad ütelnud. — (Meie kostiproual oli ka see kahjulik wiis, et ta ei sallinud, et meie lapsed kooli-raamatute kõrwas weel mõnda teist raamatud oleksime kätte wõtnud. Ta waene oli isi üsna ilma koolitamata ja ei teadnud, mis kasu kõik hääde raamatute lugemine laste ja ka wanadele inimestele wõib tuua. Oleksin ma mõndagi ilusat jutu raamatut lugeda saanud, wististe oleks mu kirja-töö paremaks läinud, ja mina weel rutem edasi saanud.)

Ma olin ka Sansule, kes mulle Peterburgist mõne kirja oli saatnud, kõige oma kooli rõõmude ja murede üle kirjutanud, ja ta oli mulle wastanud: „et niisugune õpetuse wiis, nagu mina talle oma koolist ette pannud, ka Sakste eneste lastele kõlwatu olla: kus kõike sugu õpetuse kraami ilma armuta laste pähä, nagu surnud wormide sisse sõtkuda püütakse ja mitte, mis koolide päättö peaks olema: laste waimu iga pidi elusse katsuda äratada, tema mõtte jõudu tööle ajada. — Teie waesed saate seda kraami, mis Teie seda wiisi oma pähä pigistate ja säält jälle oma suu läbi, nagu seinad kellad oma tundisid inimeste kõrwa helistate, peagi jälle ära unustama. Aga igal ajal oma wead, ja ei tohi kellegi ükshitu inimese üle selle pärast kohut mõista.“

Annal waesel oli aga weel enam kaewata, kui minul; keda praegu räägitud, oli tal sant eeskool olnud, ja et tal

üleülbse raskem pää oli, ei saanud ta mitte minuga ühe ruttu edasi — mis teda võite kurwastas, sest ta õppimise tahtmine oli häa.

Ka olivad minu korteriseltfilised minu wasta ilma uhtufeta, mis enamiste sellest tuli, et nad minult teada olivad saanud, et ma mõisniku tütretega ühes koolitud saanud ja mõisniku tütar minu suur kallis sõbrana oli olnud, ja ka weel sest, et minu kallis kooli-preili mulle Saksa maalt, kus nad prouaga praegu weel elasiwad — paar korda oli kirjutanud.

Oh nõrgad inimese-lapsed kõik, kui petate isiennast see läbi, kui teie arwate ühe kõrgema seisuse inimese ligiolemise, tema paistuse läbi paremaks, kõrgemaks saada võib, kui teie ilma selleeta olete! Üksi mina isi wõin oma waimu ja eluwiiside poolest ennast auu fisse tõsta, auu sees ülewal hoida; aga põlastawal wiisil alandab see inimene isi ennast, kes nõnda ühe teise seisuse paistuse alla poeb, et ta sääl oma isioleku üsna ära kautab — ja kui palju niisuguseid warjuta inimesi ei liperda mööda maailma? Oh kui palju on Sakste uhtuse paiste all Gesti õdesid ja wende?

Noh, üks puhas, mis läbi see oli tulnud, aga mu korteriseltfilised olivad minu wasta alati nõnda olnud, et ma nende juures Sakste ja Gesti laste wahet puhtaks ära olin unustanud, ja mööda läinud 4 aasta sees nendega palju rõõmsaid tundisid läbi olin elanud.

Alga ka kodus oli selle aja sees mõni asi teisels läinud: 1 armas õde oli ära surunud ja 2 wenda olivad üks teise järele juurde sündinud. Muidugi polnud mu süda kõigi nende sõnumite juures mitte rahul olnud ja tema wõitlemised kurwastuse wasta mitte kerged, aga — läbi elatud olivad nad siiski. — Armsad päewad olivad ka priiaegades, jõulus ja Saani päewa ajal, kodus ära maitstud saadud ja nüüd — pidi jälle priiske jõuuga töösse hakatud saama.

Sah tööle! oh kui kaua olen ma siin oma aega viitnud! Nende sõnadega, mis ma wälja rääkisin, tõmmasin ma käe filmade päält, kus ma ta kõik selle aja olin hoidnud ja tahtsin toa ukse poole minna, aga — sääl seisis Friederike, minu kõige armsam selfiline minu ees ja tema kõrwas — ta suur piff wend. „Eiina, Eiina, nii sügawas mõtetes, et sa mitte meie tulemist ja minu wenna teretamistgi ei kuule, mis see tähendab?“ hüüab Friederike sõrmega ähwardades. „Oh, ma mõtlesin muidu minewiku pääle tagasi.“ „Olge nenda hää, Eiina preilit, wõtke siin see roosiõiele lahkestest wasta ja laske ta oma rinna pääl ära närtside“ ütleb ta wend mulle ühte roosi-õit ette hoides. Ma wotan ta tänades wasta, pistan ta wärtsewa käega kleidi külge kinni ja lähen nende kahega tuppa.

VI.

Oktoabri päewad oma pimedate õhtute, oma wihma, tuulte ja tormidega kurwastawad jälle inimeste laste meelesid ja teewad, et üks ennast teise ligidal püüab hoida, kas olgu toas istudes, wõi mööda uulitsat käies, nagu oleks seda wiisi selfsis enam julgust pimeduse, enam jõndu tormi wasta, mis ilma kartmata iga ühe hõlma raputab. Ka meie maja luukide kallal raputab ja uriseb ta üleaneu loom täna õhtu, kus mina ja Friederike weel ühte Prantsuse keeli rääkimise tundi peame minema, nõnda armetul wiisil, et meil parem himu oleks ennast wana armsa madam G. hõlma ära peita, enne kui tema kätte wälja minna. „Lapsed, lapsed, ärge olge weidrad; minema peate teie ometigi, mis aitab siis teie tõrkumine ja muidu aja wiitmine weel?“ peab ta wanake juba, sohwas istudes, meid manitsema, kes meie ennast, teine wasjakult, teine paremalt poolt küljest ta wasta surume.

„Mul 'pole ka enam aega teiega siin mängida; pean kõõki minema ja muretsema, et sõõl seks ajaks walmis saab, kui teie tühja kõhuga tunnilt tagasi tulete.“ „Kui teie, Friederike ja Liina minna kardate, siis tuleme meie teid saatma“, ütlesiwad Sulie ja Annette, meie 'hääd naabrid, kes sohwa ees laua ääres suure lambi walgusel õppisiwad. „Täname wäga teie lahkuse eest, aga ega meie ka jänese-werelised ei ole, et meie mitte seda natukest maad ümber nurga B. preili juurde ei julgeks minna!“ wastame meie neile ülesse hüpates, oma mantlid ümber, rätikud pähä pannes ja Sumalaga jättes uksest wälja minnes. „Tasa, tasa, et teie mitte pimedas nina pääle ei kuku!“ hüüab meile madam G. weel wõörkoja ukse päält järele, kui meie juba pea ümber nurga pöörame. „Ah Liina, linna kell lööb juba 7, peaaegu oleksime oma tõrkumise läbi tunnile hiljaks jäänud.“ „Waata, Friederike, kes jääb latre tulega trepi kõrwas seisab?“ Ah Friedrich, kas sa hää poisj meile jälle wasta pidid tulema?“ hüüdis Friederike rõõmsa häälega. „No muidugi, aga ma waene olin täna hiljaks jäänud. Üks suur kirjatöö pidas mind kinni.“ (Ta walmistas ennast studeerimise wasta ja oli siin korteris. Siia maani oli ta linna kreis-koolis käinud.) „Aga tagasi ei pea teie mitte enam ilma minuta minema; wõite ju pimedas märgade kiwide pääl libiseda ja maha kukkuda.“ „Tänan wäga Friedrich, hää meelega wõtame ju seltsi wasta“ ütles Friederike. „Miks siis Liina preili sõnakest ei räägi?“ küsib selle pääle Friedrich. „Ma arwasin, et Friederike rääkimisest küllalt pidi saama. Nüüd aga, Friederike, 'pole meil enam aega, selle pärast ruttame.“ Nende sõnadega rutasime siis ka madalast trepist ülesse ja uksest mis Friedrich meile lahti tegi, sisse. „Dunni pärast seisame ka jälle kolmekeste trepi pääl, Friedrichil later käes ja meie üks teine tema käe alt kinni hoides.“ „Noh, Friedrich, nüüd wõime minna“, ütles Friede-

rife, ja meie läffime trepist alla. Tasakeste edasi astudes tunnen ma oma käe wasta ühe tujukwa südame surutawat, ja — palawus tõuseb mulle palge. Tasakeste katsun ma oma kät ta wangist päästa, aga — ilma asjata katsumine: ta saab seda kõwemine finni hoitud. „Mina räägin ja räägin ja teie ei wasta wulle kumbgi, mis see on? kas teie minu wõi üks teise üle wihased olete?“ nuriseb sääl Friederike. „Ah“, wastab ta wend talle „Eiina preili uhkus on mind täna jälle kurwastanud.“ „Seda ma arwasin kohe, kui Eiina esite sinu küsimise pääle nõnda külmalta wastas, et see sind jälle saaks kurwastama. Aga, Eiina, kuda ja siis ka mu hää wenna wasta alati nõnda kare wõid olla, kus sa ju kõigi teiste inimeste wasta ikka nii hää ja lahe oled?“ „Ah, andke andeks! ma ei ole sant olla tahtnud,“ jain ma weel wastuseks anda, ja meie olime juba oma wõörkojas, kust meie ka filmapilk tuppa astusime. Urmas tuba, et sa küll ehete poolest rikas polnud: finise halli wärwiga oliwad su 4 seina ära maalitud. Kohe wasta ust seisis wanaduse poolest wärisew sohwa, mille üle jälle üks triibuline, paar jalga kõrge peegel tuhm-pruunis raamis rippus. Ges seisis tal üks nelja-nurgeline laud, kelle wärwi keegi wõeras näha ei saanud, sest et tal alati üks kollane, mõnikord ka punane tekk kattedeks pääl oli; kaks ainust akent uksest paremat kät wasta uulitsat andsiwad sulle walgust ja lastsiwad päewa kiiresid sisse. Kahe akna wahel seinas seisis toa aum ehe, meid iga ühte iga päew üks wõi paar tundi piinaja klawer, mis eest ta meid aga ka mõni kord pidi rõõmustama, mis ta siis ka sellega tegi, et ta meile oma, kui ka natukene kõri- sewa häälega polkasid ja waltsisid ette trillerdas — muidugi mitte ilma meie eneste sõrmede waewata; — jah, toake, ehk ta küll rikkaste ehitud polnud, sai ta meile kõigile siiski selle armsa elu läbi, mis meie ta sees elasime, wäga armsaks, ja minu korda arwasime nagu armastaks ta ka meid, sest

et meil tema siise astudes alati koguni magusam soojus, kui kellegi teiste majade tubadest, wasta õhkas. — Wana armas madam G. lahkeste walwaja waim oli see, mis seda ikka sünnitas ja meid, wõeraid linnukesi oma wangi põlwega ära lepitas. — Üks wiga oli armsal toal meie filmas, ja see oli: et ta küll piif, aga tantsumise tarwis kitsas oli, nõnda et meie tantfijad teda mitu korda laiemaks nihutada töotasiwad — see on kui neil jõud selle tarwis oleks olnud.

Ka sel ülewal nimetatud Oktobri õhtul, kus meie kolme-keste üks teise järele selle toa läwe üle astusime ja madam G. meid söögi-toa ukse pääl, mis wasjakut kät õue uksest seinas oli, lahke teretamisega wasta wõttis ja kohe kaetud laua ääre kutsus, mis oma toolidega ta ümber terwe wäikese toakese ära täitis, oli mul, nagu oleksin ma kättega kõigi asjade ümber hakkama ja neile ütlemä pidanud, kui armsad nad mul kõik oliwad — aga selle tarwis 'polnud mul aega, sest pörša-praad suitses juba laua pääl ja madam G. käskis ruttu teda sööma hakata, et ta mitte külmaks ei läheks. „Ma tean ju“, ütles ta Friedrichile, kes ta palumise wasta ka lauda istuda katjus panna, „et teie pörša-praadi hää meelega sööte ja rõõmustan ennast, et teie just täna õhtu juhtusite tulema.“ Muidugi 'polnud Friedrichil selle lahkuse pääle enam midagi ütelda, ja ta istus meiega lauda. Aga — mis istus ta kelm jälle wägise selle tooli pääle, mis minu istme kõrwas seisis? Madam G. pani ju tema tarwis ühe teise istme oma ligidale walmis. Ah, nüüd oli ju minu söömaga asi jälle otjas: ma ei teadnud ju nüüd enam, kui palju ma enesele sööki ette wõtma, kuda ma oma käsi hoidma ja kus ma waatama pidin, kui ta oma filmade waatamist nii ligidalt minu pääle seisatama pani. Mis imelikud tundmised tülitseiwad ka weel ta ligiolemise pärast mu südames: jault olin ma pahane, jault uhke ja rõõmus selle üle, et ta ikka just minu kõrwas istus, jault oli mul ka jälle häbi selle

pärast teiste ees, kes siis iga kord seesuguste kelmi filmadega minu pääle waadasiwad ja säääl juures nii weidraske naeratafiwad. Oh! ma oleksin hääl meelega kõige selle eest, mis mind seda wiisi piinas, parem kodu omaste juure jooksnud; aga — ometigi wärises mu süda ka jälle selle üle, et pärast Friedrich koha pääle sööma ära minema ja mitte natukestgi aega ka weel suures toas meie seltsis istuda ei saaks, ja soowisin selle pärast salaja, et söögi aeg ometigi öieti kaua wältaks. Kõige selle pääle oli Friedrich täna õhtu ka weel nii kasina jutuga, et ma pidin kartma, teda ka tõeste oma uhkusega, kuida ta oli ütelnud, kurwastanud olemast, mis tembu üle ma isienesega ometigi mitte üsna rahul olla ei wõinud, ehk ma seda temale küll kogunigi poleks tahtnud näidata. — Sunnaks juhtisiwad Elise ja Olga, meie kõige nooremad korteri seltsilised, jutu wiimaks Mardid päewa pääle, ja puudutasiwad sellega ühe asja külge, mis mul juba ammuigi südamel pääl pakitses. „Ah ja“, küsis Friedrich teiste rääkijate sekkka, „mis ma madam G. ka küsima pidin: ju teie tänawu ka jälle Mardid sisse lasete?“ „Pole mul selle tarwis mitte lusti“, wastab madam G. talle ja meie kõik kuulame, ka hingamist tagasi hoides, terawate kõrwadega päält. „Aga kuida nõnda?“ küsib jälle Friedrich, „kas siis minewaaastased Mardid teid nõnda on pahandanud?“ „Mitte seda“, kostab madam G., „aga minu lapsed tantsiwad pärast jälle üle aru palju ja wõiwad selle läbi haigeiks jääda.“ „Ah, kulla, armas madam G.!“ hakkame meie säääl kõik kui ühest suust paluma, „meie ei saa wististe mitte rohkem tantsima, kui teie meid lubate! Laske ikka Mardid sisse tulla!“ „Noh, noh“, katjub ta meid waigistada, „Mardid päewa on ju weel aega, ja ma saan selle asja üle ka weel järele mõtlema.“ „Aga madam G.“, ütleb jälle Friedrich, „kas teie siis oma laste südamid nii kaua tahate koormata? Teie olete ju alati nii helde ja lasete ennast palwetest liigutada, tehke ka siis

täna seda, ja rõõmustage meid kõiki oma lubamise läbi.“
 „Ja, ja, armas madam G., tehke seda!“ aitame meie Friedrichi sõnu toetada. „Noh, kes teie vastu võib panna, teile jääb ju lõpeks ikka võit; minugi pärast sündku siis ka jälle teie soovimise järele.“ „Tänan, tänan, tänan!“ hõiskab talle üheksast priskest suust vastu, ja et sõõm lõpetud, saavad toolid suure kärinaga kõrwale lükatud, ja kahelja paari käja sirutavad ennast tema käte poole, keda nad tänaajate suude vastu tõmmata püüavad. „Saab üks kord küll! wallatud loomad, mis kära teie teete! seda saab wistist kaugele uulitsja pääle ära kuuldama!“ hüütab ta häälega, nagu oleks ta häda sisse sattunud, meie naeru ja tänamise kisa sekka. — Säame ka selle pääle aega mööda tafasemaks; Friedrich tänab madam G. weel korra kõige hää eest, ütleb ülepää kõigile Sumalaga ja läheb ära.

Sel meie pisikesel sõõgi toal oli üks ainuke aken vastu hoowi, aga kolm ust, millest üks suurde tuppä, teine kõõff ja kolmas, kõõgi uffe vastu, magamise kambri wiis, mis nenda wäike oli, et seitse woodit, madami enese ja kuue laste jagu — teda nõnda täis paniwad, et waewalt ühel pisikesel laual peegluga ühes seinäs ja teises ühel natukesel suuremal laual ta ainfa akna all ruumi oli. Et nüüd tagumised kambriid nõnda wäikesed oliwad, pidiwad kaks last, see kord Friederike ja mina suures toas magama, kus iga õhtu woodid sisse ja hommiku jälle wälja kantud saiwad. Päewal oliwad woodid kõik magamise kambriis kahes suures hunikus kokku pandud ja paaril lapsel sai selle läbi sääl ruumi akna all laua ääres oma koolitööd teha; teised õppijad jagasiwad ennast sõõgi ja suure toa laua äärde ära, ja sel kombel ei jäänud siis madam G. l kufagille ühte magusat murka üle — ta ei näitnud meile aga ilmasgi niijugust nagu, nagu oleksime meie talle tülikš olnud.

Dy peaks Mardi päew õige ruttu tulema! oli sest üle-

mal räägitud õhtust saadik iga päew meie õhkamine, ja koolis käies, weel kõrwal tundisid wõttes, õppides, läks aeg nii kärmaste mööda, et Mardi päew peagi käes oli.

Päew on juba looja läinud, widewik katab kõik asjad õues ja toas oma warjuga finni, inimeste filmadel 'pole wäljaspool enam tööd teha ja waim saab sel wiisil enam aega, südame asja talitama minna. Wana waeße kagijewa sohwa pääl istuwad wiis meist, üks teise ümbert finni hoides ja kolm nende jalge ees, pörandal maas, oma pääd nende süles hoides. Madam G. talitab wee lköögis. „Ah Annette, üttele päris õigust, sul oleks ikka hää meel küllalt, kui George Z. ka Mardiks tuleks ja õige palju sinuga tantfiks, nagu wiimasel korral madam G. sündimise päewal?“ algab kelm Julie kõigesuguste magusate juttude järele, millega meie mööda läinud Mardi õhtut olime mäletanud, oma torkimist. „Ei tea, kas mul jelle üle parem meel saaks olema, kui sinul Franz S. tulemise üle. Franz 'pole ju ka mitte halwa kombega noor mees, ja inetu 'pole ta kogunigi, weel siis kui ta filmad oma tuleleeki sinu punaste palede pääle wiskawad“, annab Annette talle wastuseks, mis pääle hele naermine läbi toa kõlab. „Naerge aga pääle“, üttele jälle Julie, „küll mina tahan ka tähele panna, kuida Brenner Friederikega läbi toa saab tuiskama, nagu kannaks ta tugewad käewarred udu fulge läbi tuule, ja kuida Friedrich jälle ei muudega, kui üksi oma armsa Liinaga saab tantfima.“ „Ah, mind olete teie juba üle aru palju pilganud“, nurisen mina wastu, „selle pärast ei taha mina täna õhtu mitte sammugi tantfida, waid üksi päini klawerit mängida.“ Sa enne kui mulle keegi wastata sai, astus madam G. tuppja ja kaskis meid küünlad põlema panna, sest et Tiina, meie tüdruk, juba luuka finni panema läinud. — Silmapilk oleme meie kõik jalal, nii sama ruttu ka ühel tuletifud käes, warsti ka tuli ülesse tõmmatud ja küünlad põlema pandud — täna õhtu 4 tükki, 2 laua ja

teist 2 lahti tehtud klaveri pääl oma walgust andmas. — Kui tule ast talitatud, kutsus Mathilde, meie „õun“, kuda meie teda tema ümmarguste punaste palgetega näu pärast, mis ka tõeste kui kõige ilusam walge ja punane õun läikis, nimetasime, Alided, temaga peaeu ühe näulist, muidu natu-
lene wähem priisket, aga pikka, sirget, kergejalgsel 17-aastast neitut: „tule õpime ruttu weel natukene majurkat tantsima, et meie oma sandi tantsimisega enesele jälle mitte häbi ei tee!“ Sa nad hakkawad üks teise käest kinni ja hüppawad nii lustilikult üle toa, et teised seda nähes kogunigi seisma ei wõi jääda, waid paarides nende järele lähewad. Tolm lendab kleitide lehwitamisest igalt poolt ülesse, ja naeru ja sõnade kära on peagi nii suur, et madam G., kes oma käsu andmise pääle kohe jälle kõõki tagasi oli läinud, seda sinna ära kuuleb ja selle pääle kiirel sammul meie seeka tuleb: „Oh teie üleantud lapsed!“ tapleb ta, „mis tolmu ja kära teete teie siin jälle! wõtke ometigi oma näputööd kätte ja istuge wagusi ja oodake ilusti, kuni Mardid tulewad; siis saate ju tantsida ja hüpata küllalt!“ „Ah kulla, armas madam G.!“ palume meie wasta, „meie tahame küll wagusi olla, aga tööd teha? — seda meie täna küll ei wõiks; meie rikukšime kõik pistmed ära ja peakšime neid homme jälle ülesse arutama!“ „Noh, siis tulge ja katke lauda, et meie ruttu sööme ja aegsaste enne Martide tulemist jälle kõik söögi kraami ära koristada saakšime.“

See sai siis ka kõik tehtud ja ka weel tolmu igalt poolt ära puhitud, enne — kui meie õues sammusid ja pääle selle eeskojas kehitemist ja fosistamist kuulma hakasime. Sūdame tujukšumiseega oliwad nüüd meie kõikide filmad usse pääle pöör-
dud, kust läbi siis ka wiimaks üks häägi jalk iga wärwilise weidra riide sisse mässitud inimesi tuppa wenis. Mina aga olin, ilma enne kõiki Marta vieti üle waatamast, ennast klaveri ette pesitanud ja lastšin säält nüüd ühe lustilise

polka läbi toa kõlada, ja — uhkete turkide, rikaste ehitud
 mustlaste, sinise ja punase mantliga ritterite kaendlas lenna-
 siwad ja hüpasiwad mu rõõmsad seltsilised mööda tuba.
 Polka järele mängisin waltsi, waltsi järele masurkat, ilma
 tähele panemata, et üks rõõwli-pääliku riides Mart ennast
 juba mitu korda minu kõrwa oli kummardanud ja et Friede-
 rike ja mõni teine minu seltsilistest mulle kõrwa sisse oli
 ütelnud, et ma mitte kiisu ajama, waid ka neid mängida
 peaksin lastma. Wiimati tuleb madam G. ja küsib, kus siis
 minu tantsu lust täna jäänud, et ma ennast üsna pillimeheks
 ära palganud, ja tema kõrwas on ka warsti jälle Friederike,
 kes mind nüüd wägise tooli päält ära lükkab, minu asemele
 istub ja mängima hakkab. Silmapilk seisab jälle see suur
 sirge rõõwli-päälik oma musta larwi wõi waltsnäu alt põ-
 lewa filmaga mu ees ja palub mind tantsima. Ta tantsu
 wiis, ta käe külgehakkamine ja lõpeks weel ta hää, kui ta
 mulle ütleb: et ta täna oma südame raudriide alla pannud,
 et taist mitte nooled wälja lennata ei pääseks — tunnistawad
 mulle peagi, kelle kaendlas ma teiste tantsijate sekka olin
 astunud. Nii pea aga, kui ta mind lahti lastnud, seisab
 Julie mu kõrwas ja sosistab mulle kõrwa, kuida ta kohe ära
 teadmud, kes see uhke rõõwli-päälik on, kui ta näinud, kuida
 ta mööda tuba jalutanud, wahete wahel minu ees kumar-
 damas käinud ja mitte enne tantsima 'pole hakanud, kui ta
 mind kätte saanud. Mul 'polnud aega talle wastust anda,
 sest jään seisus juba üks sinine ritter minu ees ja palus mind
 tantsima. Tema järele tuli jälle Friedrich, selle järele üks
 teine, siis jälle tema j. n. e., et ma wiimati tõeste nii wäsinud
 olin, et teisi tuppna natukene puhkama pidin minema. Oma
 põlewat nägu wasta külma akent surudes seisin ma jään
 ja hoidsin kaks kät oma kõwaste tuksuwa südame pääl. „Oh
 miks teeb“; hakkasiwad mu mõtted kõnelema, „Friedrich, kellest
 ometigi teised noored tüdrukud kõik ütlewad, et ta üle aru

uhke on, nõnda, et ta neid mõnda korda uulitsjal wasta tulles teretamata jätab, minuga nõnda, nagu näeks ja kuuleks ta alati üksi mind ja nagu 'poleksgi teisi toas, kui mina üksi. Ma olen ju siit madam G. lastest, kes see kord inimestest õige ilusaks ja kenaks peetud saawad, kõige halwem, muidu üks talu poja tütar ja üsna rumal tüdruk, kuda wõin ma siis tema meelest nüüd kõige parem olla? Ah, ma sureksin ta filma eest parem üsna ära! Aga kas tema siis veel õnnelik wõiks olla? Ah kurwastada ma teda küll ei tahaks — mis ma siiski tihti teen. — Ma armastan, ma armastan teda wäga! Aga kas see mitte patt 'pole? Ma 'polegi veel leeritud ja armastan juba ühte meest! Oh Sumal, anna mulle seda andeks! Ma tahan ka oma südant õige kowaste walitfema hakata ja talle mitte enam kõik jugu rumalaid mõtlemisi lubada. Teised inimesed, Friedrich ka mitte, ei pea ka kogunigi teada saama, mis kergemeeleline tüdruk ma olen." Selle ettewõtmisega läksin ma jälle tuppa tagasi, kus meie weel natukene aega tantfime. Kui Mardid ära oliwad läinud, tänasime meie madam G. selle rõõmsa õhtu eest, istufime temaga ühes weel tunnise ülewal ja rääkisime kõik weel korra läbi, kuda see õhtu igauhel meele pärast olnud, ja siis läksime puhkama.

Kõik teised jäiwad kohe magama, aga minu südames wärises Friedrichi „hääb ööd, armas Liina!“ nõnda waljuste, et ta mu und mult hulgaks ajaks eemal hoidis.

Madam G. ei keelnud oma laste wendafid ja nende sõpru mitte ära meil wõerusel käimast, mis luba need noored mehed ka nii mõistlikult pruukisiwad, et nad teda mitte ära ei wäsitanud üle aru tihti tulemise läbi — üksi Friederike wend tuli enamiste iga päew oma õe juurde, kellega tal ikka rääkida oli. Ta palus neid ka mõni kord hulgakesi wõeraks ja laskis meid siis oma noore elu põlwe oma kaitsewa filma all rõõmsaste tantfu ja mängimistega maitsta, mis eest meie

teda tänuliku südamega armastamine ja häa meelega ta manitsusi ja juhatusi kuulda võtsime.

VII.

Mõni nädal pärast Marti istusin ma ühel widewikul Anna juures tema wäikses kambris. Ta hoidis mu kätest finni ja rääkis mulle pea rõõmsa, pea haleda häälega oma isa wiimasest kirjast. „Mul on küll ütlemata häa meel“, ütles ta wiimaks, „et mu wanemad mind siit piina elust ära wõtawad, aga kurwaks läheb mu süda, kui ma mõtlen, et ma finust, Liina, pean lahkuma. Tee selle pärast minu troostiks mulle seda wiimast rõõmu, et sa jõuluks minuga ühes lubad sõita! Tõeste, meie kõik, minu wanemad ja mina saame sinu wasta seda wiisi olema, et sul meil mitte fant ei pea olema.“ „Oh, Anna“, kostsin ma talle, „et mul teil häa saab olema, tean ma selgeste, ja mu lust sinuga ühes sõita, pole ka mitte wäike, aga enne pean ometigi oma wanematelt luba paluma, enne kui ma sulle oma sõna anda wõin.“ „Tee siis seda warsti!“ palus ta edasi, „et mu süda selle poolest rahule wõiks jääda ja mina oma wanematele sinu tulemist aegsaste teadustada wõiksin!“ — Seda lubasin ma talle ja tegin ka, sain oma wanematelt ka soowitud lubamise. Nädal enne suuri pühi, kui zensuri hirmud ja rõõmud möödas olivad, sai kool finni pandud ja Anna koolitajatega ja kõigi teistega Sumalaga oli jätnud, astusime kaheleste soojade tekkide ja patjadega ära-wooderdatud saani, ja laks priisket punast hobust, oma ametiga öieti tutwast kutsarist juhitud, wiisivad meid pea tuule kiirusel linna kiwi-müüride ja wallide wahelt wälja.

„Oh kui priiske on tuul siin, kui kergeks läheb mu rind, kuda sätendab walge lume-tekk siin!“ hõiskas Anna esimesele

lagendikule wasta, ja weel suuremaks läks meie mõlemate rööm, kui meid mets oma hõbe-ärma kleidis wasta oli wõtnud. Meie ei saanud sääl muud, kui pidime üks teisele kas siin ühte auuwärawat näitama, mis kas puud oma latwafid teine teiselt poolt teed kofku wajutades, oma ärma-sulga päewa kiretest wikerkaare wärwi perlistestega üle riputada lastes, nii kergel kombel ülesse oliwad ehitanud, sääl jälle ühte suurt kuuske, mis oma tugewaid ofsi, nagu mõni kalewlane oma kae warsja, nagu kaitsedes wäiksema kuusekese üle wälja sirtanud oli, siin ühte kolla-olka, mis oma nina mõnest sambla künkast lume-tekst alt wälja pistis, sääl jälle wäiksid looma jalaradastid mööda tee äärt, millest meie kohe aru ei saanud, kas need jänese, wõi muidu haraka jäljed mõisiwad olla. Oh kui ilus, kui armas kõik on! pidime sääl juures tihti südame põhjast hüüdma, ja pisara-tilgad tikusiwad wägise filmadest neid hüüdmisi tõendama. Alles aega mööda läks meie rööm tasasemaks, nõnda et meie jutu ajamisele mahti saime. Kui magufaste woolasiwad sääl Annal kõik kallid jõulu pühade röömu lootused üle ta kirsi-karwa mofkade ja kuda õitjesiwad roosid, talwe õite wastalise meele haiguselks, ta pales, mis linnas mõni kord üsna ära kahwatama oliwad tikkunud.

Nelja-tunnise hää sõidu järele saime päewa loodeks Anna kodumaale kus meid tema wanematest suure röömu- ja lahku-sega wasta wõeti. Need wanemad oliwad priske inimesepaar, lahete filma-nägudega, kust kohe wälja paistis, et elupuudused neil tundmata asjad oliwad. Ka nende maja, mis Saksa wiisi ehitatud kammerdega ja õige korra pärast ja puhtalt hoitud oli, tunnistas seda, et rikkus, ja see kord ka rahu, tema katuse all ei puudunud.

„Ütle, Anna“, küsis isa kohe pääle teretamist oma tütre käest, „mis saab sul siin meie juures wiga olema elada? Kas ma sulle kõik, mis su süda soowib, ei saa muretseda wõeh? Mikspärast peaksin siis sind, minu ainust last, linna

waewata ja uhkusest sinu kaunid südame tundmisi tallata lastma? — Wuuh, häbi neile, kes nad ühte ausat inimese last tema wanemate seijuse pärast põlata wõivad! Kui nad siis isi kõik tõeste ka ühest teisest rahwast ja soost wälja kasunud oleksiwad, aga see ju see pää-häbi on, et ju ka nende kõige uhkemade bürgerite sugulasi meie talurahwa seas leida on. Sinu uhke rätsepa meistri, kes oma lapsi selle pärast et ta isi ka Saksa keelt folgib, ei tea kui palju parematest lina tükkidest kokku pandud arwab olewat, kui sina oled, selle rätsepa meistri tädipoeg käis weel eila päew minu pääle ajamas, et ma teda ometigi möldri poisiks peaksin wõtma, aga ta uhke onu pärast linnas ei teinud ma seda mitte.“ „Pai isa“, waigistas wiimati Anna teda, „ma olen sääl ilusti süüa ja talitada saanud, selle eest peame tänulikud olema.“ „Mis tänulikud! seda pidiwad nad sulle minu raha eest tegema! Kurjustas ta wasta.“ Nad oliwad muidu ka ikka üsna hääd mu wasta, üksi siis kui nendel wõerad oliwad, ei teinud nad minuga palju tegemist ja naersiwad siis ka mõni lord salaja minu talupoja-wiiside ja kombete üle; aga seda olen nüüd neile kõik andeks annud, ja sina, isa, tee ka seda wiisi, et nukrad meeled meid meie rõõmude juures eksitama ei tuleks. „Hää laps“, ütles isa, tütre pääd silitades, „sinu pärast tahan oma suule luku ette panna, et mu mõtted taht wälja ei saa weerema!“ Ja sellega oli siis ka jälle rahu ja rõõm meie kõikide seltsis ja lootus lautas pikka rida rõõmsaid päiwi ja tundiid meie tulewiku siise waimu silma ette wälja.

Dh, hääd päewad oliwad meil ka! Kõik tubade, keldrite, aedade, lautade ja weskli nurgad käisime esiteks läbi, sest Anna tahtis kõiki kohtasid ja asju teretada. Kõik kapid ja purgid, kus sees midagi limbsata oli, tegi Anna ema meile lahti. Sai meil toast isu ära, siis lastis isa meile hobuse ette panna ja sõitsime mööda metsa teesid, mis Annal tutwad

olivad, wõi lāssime ka muidu jalutama; õnneks olivad ju ilmad ilusad ja parajad külmad.

Seda wiisi sõitsime ka päewal enne Tõulu laupäewa kahelste ilust tasast metsa teed. Puud olivad jälle ärmäs ja tuule õhki fosistas kõige salamaid juttusid oma sõbra met- saga. Meie lastsime hobuse käia, et meie seda rahu, mis kõik loomus pidas, mitte aisa kella kolina läbi rikkuda ei tahtnud ja meil seda wiisi enam aega kõige talise ilu pääle meie ümber waadata sai.

Minu priiaeg oli ka wiimaks otjas, ja ma pidin jälle linna sõitma. Suure ahastusega lastsiwad Anna ja tema wanemad, kes mind kui oma last armastama olivad hakanud, kuida nad ütlesiwad, mind oma südamete küljest lahti, kui ma saani pidin astuma. Sln 'polnud ka mitte enam nii ilus, kui ta Annaga tulles oli olnud: taewas oli pilwes ja maa pääl tuijas tuul, selle pärast 'polnud mul sellekordsest sõidust ühtigi rõõmu. Shtuks sain oma korterisse, kus mind korteri-seltsilised, kes warem siia olivad saanud — kõik oli- wad oma wanemate juures olnud — juba igatsusega olivad oodanud.

AT! MUTSU

Laenu raamat

VIII.

Tallinn

Esimene asi, mis Friederike mulle jälle kokku saades rääkis, oli see, et ta wend studentiks oli saanud. Seda sõnumit olin ma oodanud, sest ma teadsin, et ta Tartu oma exami tegema pidi minema. Ta oli meile mitu korda oma lootusest ja kartusest selle wasta rääkinud ja mind palunud, et ma talle oma südames ta töödele õnne soowitsin: sest mida rutem ta Tartu saada, seda rutem jõuda ta oma elu õnne ligimale — mis sõnade juures ta nii paluja silmaga mu otja oli waadanud, et mul see südame põhja oli tungi-

nud. — Kõik see seisis Friederike sõnumi järele jälle korraga mu südame ees, ja rõõm, aga — ka üks ime!is kartus panivad teda wärisema. — Oh, et ma sest hirmust, mis mul see asi südamesse ajanud, ikka veel lahti ei saa! Aga — Sansu nägu, mis mul kaua, kaua enam nõnda selgeste wainu ees ei seisnud kui nüüd, paistis jälle, nagu sel bösel wesse pääl, kus mu igatsus ta järele korraga nii suur oli olnud, sügawast südame nurgast wasta. Ma läksin üsna rahutuks maks ja nukraks. „Noh, Liina, kas sul siis wõeruspeul nii sant on olnud, wõi ei taha sa enam meie selka tulla, et et sa nõnda nurjatu oled?“ küsijiwad mu naabrid. „Oh, ma olen sõidust läbi tuisu wäsinud, kui ma ennast saan wälja puhunud, saab minust wistist jälle teie wana üleaneetu Liina“, wastasin ma neile, nende küsimisi, mis mul mitte meele pärast ei olnud, lõpetades. Sa wõtsin uueste nõuaks, oma südant kõwaste tallitada ja ta mõtteid mitte kõigesugustele kõweratele teedele lasta minna, kus ju koolitööd ühe lugemata lapse pää mõtted pidiwad olema.

Teisel päewal hafas kool, ja uue jõuuga, uue rõõmuga oma tööd tehes panin ma omad mõtted raamatute külge wangi ja ei lastnud neid ei tagasi ega edasi poole teiste asjade pääle efsima minna — muidu widewiful, kus enne Friedrich enamaste oma õe juurde oli tulnud, ja kui meie Prantsuse keeli tundi läksime, ei jõudnud ma selle wasta panna, et mu südame mõtted mitte tema pildi ja mõne tema sõna külge, mis mu kõrwal nii ütlemata magus kuulda oli olnud, ripuma ei jäänud ja mul mõne sügawa ohkamise ära petnud. — Päälegi kirjutas ta ka peagi oma õele ja saatis omas kirjas mulle palju tuhat terwisid ja lastis mind paluda, et ma oma häid soowimisi, kellest ta oma exami õnne kõige päält ütles tulnud olewat, ialgi temast ära ei peaks pöörama. Ta südame ees seissta ikka ja alati kaks kaunist tütarlaste pilti, ja need olla: Liina ja Friederike käsi käes, oli ta kirja lõpetus. —

„Liina, saada ta waesele, kes ta meist nii kaugel peab olema, ometegi õige südamest palju terwisid!“ palus Friederike talle wasta kirjutades — ja ma saatsin palju terwisid. — Gsimese kirja pääle tult aga peagi teine, teise järele kolmas, ja Friederike sai minust jagu, et ma selles wastuses juba isi oma käega oma terwisid ülesse panin, mis pääle juba Adas kirjast üks palaw tänusedel just minu jaoks ligi oli, mis pääle mul jälle tarwis tuli talle midagi oma käega wastata, ja nõnda läks asi ilusti mooris edasi, kuni — meie üks teisele Friederike kirjades päriskirjad kirjutasime, mis Friedrichi poolt ikka enam armastuse sõnu hakasiwad tooma.

Kõit minu tugewad südame walitsuse ettewõtmised saiwad mul sel teel tühjaks tehtud, ja mu süda oli peagi täis helinat ja magusat õhku, nagu oleks taewalik kewade ta sisse loodud. Loomus mu ümber säras ju ka jälle kewadises ehtes ja tuli mulle (rohelise linnawalli päält, kus meie nüüd tihti joosime, et meie filmad ja kõrwad ometigi mõnegi tükkise loomuse ilust oma nälja kustutamiseks selle järele enesesse neelata saiwad) oma lõõkestega, mis sinise taewa all oma lauluga kõitufiwad, oma lillekestega, mis hommikusele päewale, nagu naeratades, kaste tilkafid peeglilis wasta hoitufiwad, oma liblikatega, mis kui isi elawad lillekesed ühe lilletähe päält teise pääle üks teist taga ajades läbi õhu wõtsufiwad — jah kõige sellega tuli loomus mulle appi minu südame kewadet weel enam elusse tõstma: sest kõit see ta ilu juudas armastust Friedrichi wasta ikka enam põlema.

Oh ma ei tunnud isienmast enam, nit teiseks oliin ma läinud: õppimine ei teinud mulle ammuigi enam seda rõõmu, kui enne, oma naabrite selts ei olnud mulle kogunigi enam endisel wiisil armas; kõige parema meelega oleksin õõd ja päewad rohelisel wallil ühe puu all, kellest saäl mõni käswis, ükspäini istunud ja — tema pääle aga mõtelnud.

Kohe pääle jõulu oli minu mamma mind waatamas

käinud, ja nüüd, suiſte pühade laupäewal, oli papa linna tulnud. Nõnda wahete wahel olivad mu wanemad kõik need wiis aastat, mis ma juba linnas ſain olnud, mind ifka waatamas käinud. Eſimestes aastates oli mu rõõm nende tulemise üle iga kord ütlemata suur olnud, aga — aega mööda oli ennast wõeras tundmine mu endise puhta rõõmu ſelka ſeganud, ja mu rääkimine nendega ei tahtnud teiſte kuuldes mitte enam nõnda kergeſte minna, nagu ta mul enne ſüdamest ſuhju ja ſäält nendele waſta oli woolanud. „Oh, ma pean nendega ju ſeda halwa maa keelt rääkima, mis kõigeſt linna rahwaſt nõnda wäga põlatud on! Kõige teiſte laſte wanemad räägiwad ju auuſat Salka keelt, ja mina olen nende ſilmas wiſt iga kord jälle halwem, kui nad mind mu wanematega on kuulnud rääkima“ oli ſee nimetatud wõeras tundmine aega mööda ifka ſelgemine mu rinnas heliſema pannud. „Wuih ſant laps, mis ma wõin olla! ma wõin ennast oma armsate wanemate üle, keſ minu waſta alati nii hääd on, häbeneda?“ oli mu ſüdamel tunniſtus mind wiimastel kordadel ifka waljumine noominud, aga ſiiſki — andſin ma ka ſel ſuiſte pühade laupäewal jälle ſolgitud rõõmuga oma armsa papa kaele ſuud, kui ma Friederikega walli päält tulles teda madam G. kõrwas treppi pääl mind ootamas leidſin. „Noh, Liina, kuidas lugu on? kaſ ſul weel luſti oma kodumaad waatama tulla on, wõi ei taha ſa taſt enam teadagi? Sa pole ju nii kaua enam kodus käinud, et ſa meid kõiki küll juba puhtaks oled ära unuſtanud“ ütles ta pool noomides. „Ah papa, kaſ ſa mulle järele oled tulnud?“ „No muidugi.“ „Siis sõidame ka kohe, kohe ära!“ ajasin ma talle pääle. „Aga Liina“, ütles ſäääl Friederike — muidugi Salka keeli — „palu nüüd oma papad, et ta ſulle lubaks, Saani päewa ajal paariks nädaliks minuga L. ſſe tulla; ſiis teame ometigi juba aegjaſte, mis meil meie suurteſt plaanideſt tulewiku kohta loota on.“ „Ah“, waſtaſin mina talle,

„Seda saan ma kodu tegema, sest mammal on selles asjas pää-sõna anda“ — aga ma ei rääkinud mitte jula õigust, sest pää-asi, mis mind nõnda rääkima ajas, oli: et ma Friederike kuuldes mitte palju oma papaga rääkida ei tahtnud.

Teised lapsed olivad juba tundide eest ära sõitnud, ja mina olin wiimane sõitma, sest Friederike jäi see lord linna, ühele sugulasele mõeraks.

Kodu saades ei jõudnud ma oma wäiksid õdesid ja wende nii palju kallistada ja musutada, kui mu süda omas juures rõõmus neid nii hulga aja takka jälle korra nähes, seda soovis. — Kui palju suuremaks olivad nad ka selle aja sees kasunud! ja kui ilus oli see mu meelest, et nad ka juba üsna kenaste Saksa keelt rääkijiwad: neil oli juba enam kui aasta üks Saksa mamsel koolitajaks, kes ka mammale õmmelda ja talitada aidas. Mamma talitus oli sest saadik juur, kui papal mõis rendi pääl oli. Kui proua Saksa maale oli reisinud, olivad mu wanemad mõisa wõtnud.

Kõige wanem õde minu järele oli 9 — 4 last olivad minu ja tema wahel surnud — teine 8 aastane, 2 wenda 6 ja 5 aastased. Nende 4 koolitajaks pidin mina wälja õppima, oli wanemate soov, mis pärast nad mind nii kaua linnas olla lastsiwad.

Proua ja kooli-preili olivad ka juba minewast sügisest saadik kodu — Hilda oli Saksa maale ühte kooli jäänud. Ma pidin neid ka teretama minema, mis ma ka suure häa meelega tegin. Ka sepa rahwast pidin ma vaatama minema. Sääal ei wõinud mu süda aga mitte üsna rahul olla, päälegi siis, kui isa mulle ühe kirja Sansust kätte andis, mis ta tema kirja sees siia saatnud, et ta seda wiisi ka tõeste minu kätte saaks, sest: ta kartwat, nõnda olla ta isale kirjutanud, et need kaks kirja, mis ta mulle juba ühe teise järele ju ammu D. linna saatnud, kadunuks läinud, sest et mina talle mitte wastusid nende pääle ei olewat kirjutanud. — „Oh“

Kogeldasin ma punase näoga, „ma olen ta kirjad küll kätte saanud, aga mul pole aega olnud talle vastata. Esmiseses klassis, kus ma juba aasta olen, on mul nüüd palju rohkem õppida, kui mul enne oli.“ Aga jepa isa ei näidanud mu vastusega mitte rahul olevat, sest ta ei katsunud mulle mitte ühe sõnaga õigust anda, vaid ohkas muidu tasakeste, minu pääle waadates. „Eiina“ ütles ta wiimaks, „sa oled õige suureks ja ka ilusaks läinud. Kui Sansu, kes nüüd ka juba mees on, sind kusagil kogemata näeks, ei tea kas ta tunneks, sind enam? Mis sa arvad?“ „Ah, isa, kuida sa nii võid rääkida!“ Sansu ja mina saame üht teist wistist alati ära tundma, wõi oleksime ka ei tea kuida teiseks muudetud“, ütlesin mina. „Mud sa seda? no siis on häa“, kostis ta mulle pikkanisi. — Mul ei olnud kauem aega, jätsin Sumalaga ja läksin jälle kodu. Sääb tegin Sansu kirja lahti ja lugefin. Ta kirjutas: „Ma lähen idnes õian loqna iui, minj

— Armas Eiina! —
 Müüd oled sa tõeste juba puhtaks Saksaks läinud, et sa Gestlastest ja Wenelastest enam midagi ei näita teada tahtwat. Kuida minu armas isa mulle kirjutanud, pole sa juba pea 10 kuud enam kodu olnud, ja mind näitad sa ka üsna ära unustanud olevat. Wõi pole sa mu kahte kirja, kellest ma sulle ühe juba enne Jõulu ja teise Märzi kuus kirjutasin, kätte saanud? Ei tahaks seda mitte uskuda; kuida siis teised kirjad ikka alati su kätte on tulnud? Wõi oled sa enesele wiinaste aegade sees postkontoris ühe häa sõbra saanud, kes su sõbra pääle Peterburgis kade on ja selle pärast tema kirju parem oma tasku pistab, enne kui ta nad sinu kätte annab? Aga saab naljast küll; wõib ju ka olla, et Eiina oma lapse põliseft sõbrast lahti tahab saada, ja see ta tahtmine ei saaks mulle mitte nalja tegema, waid palju enam kibedat kurba meelt. Poleks mu onu mitte niisugune weider mees, et ta

mind kogunigi enesest eemale et taha lasta, mõne nädali
pääle ammugi mitte — siis oleksin ammugi juba P. linna
tulnud ja mu sõbrana silmast lugeda katsunud, kas mult nende
põhjast ka weel niisugune truuse-karwaline kiri wasta saaks
päistma, kui ennemuiste, wõi mitte, aga — nüüd pean ma
waene wotama ja wotama, et süda sisse ära tikub nõrkema,
kuni mu sõbrana ehk üks lord selle hääle tujule juhtub, et
ta mind jälle ühe armsa kirjaga tahab rõõmustama tulla.
O, Liina, ära lasse enam kawa ennast kõige-suguste santide
mõtete all waewata, waid seleta pea ära, kust sinu wait-
olemine tulnud.

Sinu igaweste truu sõber
Saansu

Minu armas hää Saansu! ütlesin ma isteneses kirja luge-
mise järele, tema nime tähtedele suud andes, ma armastan
sind tõeste, kui oleksid sa mu päris wend olema, ja mu süda
saaks wistist wäga lahedaks minema, kui ma sulle kõik, kõik,
mis teda täidab; wõiksin awaldada, kuida ma sulle lapse-põl-
wes ka kõik oma kõige salamad asjad wõiksin rääkida. —
Kas ma siis enam laps ei ole! Ma ei taha seda uskuda,
sest et ma küll alles lugemata olen, on mul siiski nagu oleksin
wiimaste aegade sees tõeste päris täis-kasunud inimeseks
saanud. — Mul ei olnud kodu palju aega mõtete pääl au-
duda, pistsin kirja tasku ja läksin, kus mu wäikesed õed ja
wennad mind kutsusiwad, kes mind wäsimata oma mängi-
platsid ja asju waatama wiisiwad, kus ma neid ka juba
mitmel korral olin waadanud ja kiitnud.

Kuida üks mõte läbi pää lendab, oliwad mul need paar
päewa kodu mõõda läinud. Wiimsel pühapäewal wiis mind
üks pois jälle linna, ja ma wõtsin wanemate käest loa, Frie-
derikele wõeraks minna.

Need 3 nädalit, mis weel Saani päewa oliwad, läksi-

wad tuule tiimul mööda. Oli ju neis wiimastes nädalites, kui kõik poole aasta sees õpitud asjad weel korraks üle said kuulatud, kooli asjadega nii palju tegemist, et päewade tunnid meie töödele ära tikkusiwad puuduma. Kust ma säält weel aega Sansule kirjutada pidin wõtma? — „Aga nii pea, kui ma L.-st tagasi saan tulnud, tahan ma talle kirjutada ühe õige pika kirja, mis teda minuga jälle üsna rahule peab tegema“, trööstisin ma oma südant, mis mind ikka manitsema tikkus ja läksin Friederikega teele.

Mul ei olnud küll efiti, kui ta mulle pääle ajama oli hakanud, et ma temaga ühes peaksin sõitma, selle tarwis mitte lusti, aga ta oli mulle kõik rõõmud, mis meil tema wanemate juures saada olema, nõnda ette panna mõistnud, et mul wiimaks suur himmu selle wõeraspeu järele südamesse oli tulnud. Friedrichi pärast, kes muidugi ka oma kodu olema sai — oleksin ma parem säält ära jäänud, kui ma temaga küll suure hää meelega nii hulga aja pärast jälle korra oleksin ühes tahtnud olla; aga ometigi ei saanud ma selle tundmise üle, mis mind jälle sinna ajas, wõimust.

Smelik! Enne olin ma alati nii selgeste täädunud, mis ma tahtsin ja mis ma pidin tegema, aga sest saadik kui Friedrich enesele mu südames koha oli leidnud, tundsin ma ennast alati nagu kabe wastastikku laenetawa woo wahel olewat, kellest mind iga üks oma laenetega ligi tõmmata püüdis, ja kellest need laened, mis Friedrichi poolt tuliwad, minu ette wõtmiste waenlased näitsiwad olema: sest nad surmasiwad neid wiimaks ikka. — Oh tõeste, ilmaski ei pruugi üks noor tütarlaps nõnda oma ema sõbrust, kui siis, kui ta süda esimest korda ühte meest armastama on hakanud! Ilma ema sõbrusetta — siin ei ole walitsemisest rääkimist, mis tütarlapse õrna südame elu igaweseks ära andma wõib panna — on üks noor armastaja tütarlaps kui üks õrna warrega lill, mis ilma toetepita tuule wasta ei jõua panna, waid temast

wägise murtud peab saama. — Selle pärast ei täida keegi ema oma kohust paremine kui seda wiisi, et ta oma laste, kõige päält tütarde sõbraks püüab jääda, kellele nad omad südamed alati ilma fatteta ette wõiwad panna. — Meie hääl, kallil mammal ei olnud suurte talituste pärast ilmasgi aega, oma lastega sõbrust pidada ja nende juttusid kuulata!

Friederike kodumaale oli palju maad, meie olime Saani laupäewal pärast lõunat wälja sõitnud, pidime tee pääl ühes kõrtsis wõmaja pidama ja saime alles teisel õhtul oma paigale. — Oh mida ligimale meie jõudsime, seda waljumine hakas minu süda tujukuma. Mitu korda soowisin isieneses, et ma parem oma kodu oleksin jäänud, ja üks imelik rasclus wajutas ennast mu rinna pääle. — Oh, mu süda tundis wist ette ära, mis nooled E.'s tema jaoks walmistatud pidiwad saama.

Wõisime üks 7 ehk 9 wersta E.'st weel eemal olla, sääl hüüdis Friederike ühe korraga suure rõõmuga: „Waata ometigi Liina, kes säält tuleb! seda ma arwasin, et ta meile wasta saab tulema, aga nii kaugele ei lootnud ma mitte. Tere õhtust Friedrich! tere õhtust! kus maale sa hull poiss wasta oled tulnud, ja weel jala!“ „Tere õhtust!“ hüüdis mõni samm meie ees üks hääl wasta, mis kui wälk mu südamest läbi läis, ja Friedrich E. oli peagi meie wantri kõrwas, kui kutsjar hobused kinni oli pidanud. „Tere õhtust, Liina! sa oled üks ingel! Ei oleks ma niisugust rõõmu ilma siki lootatnud, et sa millaski meile tuled, ja nüüd oled sa siin!“ ütles ta mu kät pigistades ja lõpetas oma suud wasta surudes. „Aga Friedrich, kas siis Liina sind juba omale siina ütelda on lubanud?“ küsis Friederike. „Ah, Liina, — nimelt olime üks teist juba kirjades hüüdnud — andke andeks! mu suur rõõm ei annud mulle aega, peenikeste sõnade pääle mõtelda“, palus ta südamelikult. Ma ei saanud talle wastata, ma ei saanud oma häält selle tarwis wälja. „Tule ometigi ja anna mulle

ka suud, kuda ühe õige wenna kohus on!" kutsus Friederike, ja Friedrich läks teine poole wantriäärde, andis talle suud, astus siis wantrisse ja istus meie ette kutsari kõrwa, suu meie poole pöördud, ja meie sõitfime jälle edasi. Röömfaste juttu ajades — enamaste wend ja õde, mina rääkisin Friedrichi filma all ikka kasiinaste — saime 1½ tunnise sõidu järele, kui päew just alla weerenud oli, kaupmehe T. suure uhke maja ette, kus kutsar hobused kinni pidas. Trepil püüdis Friederike wanemad meid ootamas. Kõige esimene wantrist wälja hüppamas oli Friederike, kes kõrge mööda trepi astmeid ülesse joosis ja esitaks end oma ema ja jäält jälle isa hõlma wiskas. „Tule ometigi trepist ülesse, Piina, et ma sind mu wanematega — näd oliwad mind D. s ka küll juba näinud — wõin tuttawaks teha!“ hüüdis ta, kui ta wanemaid oli teretanud, mind trepil all seismas nägemas, ja ma astusin Friedrichi käe najal wärisewate jalgadega ülesse poole. Teretamiseks andsiwad Friederike wanemad mulle kät, ja ta isa ütles, et ma õigeste teinud, et oma sõbranale ka üks kord wõeraks tulin. Selle pääle läksime kõik tuppa: Friederike ema kaindlas, mina nende järel, siis Friedrich isaga. Et widewil kõik asjad kinni kattis ja, kuda õeldakse, et ma oma filmad õue olin jätnud, ei näinud ma mitte, mis nägu need toad oliwad, kelle läbi meie läksime, aga seda tundsin ma, et mu jalad mitte lauast pöranda, waid pehmete tellide pääle astusiwad. Wiimaks ühte tuppa seisma jäädes kõlistas proua T. wäikest kella, mis pääle üks tüdruk tuli ja küünlad põlema pani. Selle pääle käskis ta meid ka kõrge lauaäärde istuda, ja meie istusime ühte hiilgawa söögi nõuudega ja mitmesuguse hästi maitswate sööklidega laetud lauda, mis ta tänna meile siia wisi-kambri katta lastnud, et siin mahedamalt juttu ajada „kui söögi toas“, kuda ta ütles. Ses laua otjas proua T. ees seisis ka weel üks läikiw theemafin, mis oma siisewat keedulaulu nii mahedal wiisil laulis,

et mul seda kuuldes oli, nagu oleks ta mind meelitada tahtnud, et ma enmast siin kui kodu peaksin tundma. Ja, kui ma filmad oma taldreku päält ülesse tõstsin ja neid toas ümber sõnda lastsin, ja mul seinadest, laest, põrandast ja kõigist asjadest, mis siin kambri korteri leidnud, rikas ilu wasta färas, oli mul ka, nagu wõiks siin ütlemata rõõmus olla elada, aga — kui ma jälle proua D. näu pääle waadasin: oli mul, nagu oleks mul tema walge Naari otsa päält ja hele-sintistest filmadest kui üks salalik tuline õht wasta puhunud ja mind siit eemale ajada tahtnud. Teisiti oli lugu wana kaupmehe enese näuga, kellest mul ta kahe lapse, minu armsate sõprade, waim wasta waadas.

„Et Alma — tema 12aastane tütar, kes tal üksi weel kodus oli; kõige wanem tütar oli Wene maal ühel tohtril prouaks — oma kooli-preili Zungega juba üleila Stulpnagelille wõeraks läinud ja alles homme säält tagasi tulewad, on Friedrich sulle muidugi juba teel rääkinud“, küsis proua D. Friederike käest, kes seda tõe ütles olewat, kahetsedes, et oma õekest mitte enne homset lõunat näha ei saa. Kui söögi aeg möödas oli, mis selle läbi õige kaua wältas, et Friederike enesele wanematest ja wennast, kes juba terve nädal enne kodu oli olnud, oma tutwate elust ja olekust mõne tüki rääkida lastis, wõttis ta ema ühe küünla laua päält ja saatis meid meie magamise kambri. „Oh, kui wäga kena siin on!“ pidin ma sesse kambriisse astudes hüüdma. Ja sääl oli ka kena: tumepunase sameti moodi tapetitega oliwad seinad üle tõnmatud, kelle ääres kaks lume-walge padja ja tekkidega woodit meid oodasiwad. Deine woodi seisis teises seinas, kumbagi päätsis poleeritud pesulapp, kumbagi ees wäike laud lumi-walge käterätiku all, kumbagi üle seinas rippusiwad paar kullatud raamiga pilti, kus päält inglite ja pühade inimeste kujud woodisse maha waadasiwad. Kolmandas seinas seisis weel üks suur toiletti peegel, kõigesuguse pisikesse traamiga,

mis naesterahwad oma riidesse panemise juures pruugivad, ja üle terve pörandu oli roofi õitega kaetud teppih lautatud. „Ütle mulle ometigi, Friederike, kuda sa madam G. juures wälja wõid pidada? ja kust see tuleb, et ju wanemad sind mitte mõnda rikkaske majaske 'pole korterisise pannud?'“ küsifin mina, kui meie mõlemad juba woodis olime. „Oh“, wastas ta mulle, „P. linna kool on üks kiidetud tütarlaste kool ja madam G. juure korteri on inspectrice E. minu wane- maid juhatanud, selle pärast et ta madam G. lastega koolis alati kõige parem rahul wõida olla. Mamá ei tahtnud küll selle korteriga rahule jääda, aga papa ütleb ikka: et see rikaste inimeste lastele suureks kasuks tulla, kui nad ka mõni aeg kitsamal, waesemal wiisil peawad elama, kui nad seda kodu saawad, ja mina olen selle papa mõtlemisega ka üsna ühes meeles.“ Need wiimsed sõnad rääkis ta juba pool unistades, ja et mina ka õige wäsinud olin, ei olnud mul aega nende üle enam järele mõtelda, waid andsin ennast meelitaja unetaadile ohwriks.

IX.

Teisel hommikul äratas meid üks kaunis laulmine meie kambri ukse taga ülesse ja kui laulmine lõpnud oli, pugesi ukse wahelt üks elaw ingel walges riides, kelle roosiline näuke kullastest lohkidest sisse oli raamitud, kambri ja lendas wälja- firutatud kättega Friederike pääle, keda ta sääal oma suuand- mistega ära lämmatada tahtis. „Alma, Alma! — kas sa kelm — juba kodu oled!“ sai Friederike wahete wahel hüütud. Mina aga ei saanud aru, kas ma ülewal olin, wõi und nägin? — see laps sääal oli ju päris Aurora, mu kallid, kallid, minuist nii ruttu ära wõetud sõbrana! Ma olin woodisise istakille tõusnud ja oma käed teki pääl ristis hoides.

olivad mu filmad selle ingliskuju küljes kinni, nagu oleksivad nad teda tahtnud pidada, et ta mitte enam ära kaduma ei peaks. — „Kas Teie veel magasite? Kas meie Teid nõnda ära oleme ehmatanud?“ küsis jäl üks pehme hää taaselt mu kõrvas, ja nagu unest ärgates nägin ma alles nüüd ühte kena armsa näuga naesterahvast mu woodi ees seiswat ja hirmul filmadega mu pääle waatawat. „Oh ei“, wastasin ma wärisewa häälega ja filmas pisarad, „Friederike õel on wäga ühe lapse nagu, keda ma wäga, wäga olen armastanud, ja — kes ammugi juba taewas on!“ — „Oh ma mõistan seda ära, kuida niisugune juhtumine ehmatada ja südant liigutada võib“, ütles preili Junge, kelleks ma teda kohe pidasin ja kes minu wastuse pääle mu woodi ette maha oli kumardanud ja minu käed oma mõlemate käte wahel wõtnud. — Tänu Jumalale, et ta just seda wiisi tegi ja rääkis, ja mitte ühte graadi külmemalt: muidu poleks mu süda mitte nii ruttu ja kõwaste teda armastama hakanud, kuida ta seda nüüd tegi ja — ma oleksin tulewikus ühel filmapilgul ilma toeta jäänud, kus mul seda wäga tarwis läks.

Kui preili Junge meie atna gardina, mille lillekirjade läbi päewa paiste mitte üsna selgeste fisje ei paistnud, ülesse oli rullinud ja Alma ka mind teretama tuli, nägin ma küll, et tal ometigi teised filmad, nina ja suu, kui ka Aurora keha, lokid ja paled olivad, ja läksin jälle rahulisemaks, kui ka mitte kohe jälle röömsaks. — Sää! hüüdis Friedrichi hääl usse tagast: „Tere hommikust! kuida saksad on maganud?“ „Wäga hästi!“ wastas Friederike talle. — „Ma olen te magaga ühe katuse all, ta saab hommikust õhtuni mu ligidal olema!“ lennas röömustaja möte läbi minu südame ja — kurwastus minewiku pärast oli puhtaks läinud.

Preili Junge ja Alma läksiwad kambriist jälle wälja, ja meie panime endid ruttu riidesse. — Minu mamma muretses selle eest, et mul alati hääd ja ilusad riided olivad, ja oli

mulle selle wõeraspeu tarwis weel mõne uue ilusa kleidi juurde lasknud teha, „et ma Friederike kõrwas mitte riiete poolest sant ei pea olema“, knda ta ütles, sest ei olnud mul nüüd ka selle poolest muret, et ma Friederike kõrwas halw wälja näen. — Kui meie riides olime, lätsime teiste jekka wälja, kes meid juba kohwi lauas oodasiwad.

Sah, nüüd oliwad meil need päewad käes, millest meie Friederikega walli pääl käies wõi istudes nii rõõmsa lootusega olime rääkinud, ja mis pää-asi oli, meie lootus ei olnud meid mitte petnud. Meie ümber oli nii palju hiilgust, nii palju ilu, nii palju lahkust ja rõõmu-äritawat asja wälja lautatud, et mina eestotsa üsna nagu uimane kõigest sellest olin; aga peagi sain ma harjunud ja pidin istenesele tunnis- tama: et ma sest jaadil, kui ma Auroraga koos olin olnud, mitte talgi enam nii rõõmus ei olnud, kui nüüd.

Friederike tutwad tuliwad teda teretama, meie käisime neil wasta wõeraks, ja igal pool, kus meie lätsime, sai meid suure lahkusoga wasta wõetud; igal kohal juhtusiwad meiega hull noori neitsid ja ka meesterahwaid kokku ja sai lusti- liste tantstitud, mängitud ja rõõmsaid laulusid lauldud — igal kohal oli Friedrich minu kõrwas. Ta oli küll wõerastes lohtades ja kui ta wanemad, kõige enam ta ema, meie seltsis oliwad, enam tagasi hoidlik, aga siiski andis ta mulle ifka tähendusi, et ta mind kõige enam näeb ja kuuleb. Friederike oli ifka ühte wiisi sõbralik mu wasta, preili Junge wäga südamelik lahke ja hää, ja wäike Alma riputas ennast, kus ta aga mu ligidale pääsis, mu külge ja rääkis mulle oma rõõmudest, mis tal nüüd priitajal kõik olla; ka kaupmees L. oli mu wasta armulik, ta wõttis meid Friederikega mitu korda korraga oma hõlma ja ütles meile kõik jugu kiituse sõnu; üksi proua L. ei pannud mind palju tähele, ja üksi tema ligidal tuli mul see tundmine, et ma siin wõeras olin,

muidu aga oli mul ikka, nagu oleks siin mu päris elu-paif
pidanud olema — siin oli ju Friedrichi kodumaa. E. linna
alt joosis ka üks jõgi mööda, ja et kaupmehe
D. l paar ilusat paati oli, wõisime ka wee pääl sõudmas käia,
mis minule suurt hääd meelt tegi. Ka „rohelistes“, kuda
linna rahwas seda nimetawad, käisime suurtes seltsides. Ühel
korral oli sääl ütlemata ilus olla: Friedrich oma sõpradega
oli selle tarwis ühe wäga ilusa platssi otsinud ja sinna pääle
ühe telgi ülesse löönud. See plats oli üks org, mis loo-
musest kõrge jõe kalda wahele oli warjutatud; selle oru kesk
paigas tõstis üks pistkene mäekene, mis kui kummuli pöördud
juur kell wälja nägi, kogu sirgeid kaska kõrgemale sinise
taewa poole, kui need pihkle pöösjad, mis kull ka kõrge, aga
mäest ometigi madalama kalda serwa pääle ennast ridasse
seisma oliwad pannud, ulatada wõisivad; selle mäekese ja
kõrge kalda wahel seisis walge riidega ületõmmatud tell, ühe
laua ja pinkidega, ja ta otjas lehwitas roheliste ja punase
tribuline lipp, kui oleks ta teadnud, et ta täna noore rahwa
rõõmu tunnistähelks siia ülesse oli pandud; ja teine pool
mäekest joosis jõgi kärmal sammul üle juuremate ja pistkete
kiwide hüpates, isiwiiši ümisesedes oma teed edasi, ilma tähele
panemata, et kulla kleidis fullerkupud ennast madala kalda
aasalt ta poole nikutasivad; kõrge kalda äärest hakates lautas
ennast mõni kümmend waka maad roheline lainetaw ruffi
pöld wälja ja andis meelitawatele tuultele magusat õhku
kaasa. — Proua D. oli ka jõõkide ja jookide eest rikkal wiisil
muretjenud. Ta lastis enesele jõe ääre tule ülesse teha,
kuhu pääle ta ühe rauast kolme-jalgse pani ja keetis sääl
shokoladi, mis meie telgi all, magusaid kooka ühes süües,
ära jõime. Kella wiite ajal pääle lõunat, kui päewa palamus ju
natukene järele oli annud, olime suure rongis kodust wälja
minema hakanud: paarkümmend noort inimest jala, teised

wanemad inimesed wanrite pääl. Rohk, kuhu meie jaluta-
fime, wõis umbes kaks wersta linnast eemal olla. Ta oli
üks kaunis ilus mägi, kelle pääl rohkeste tamme, saare,
kuuse ja ka pärna puid kaswis. Mäe alt jookkis jõgi mööda
ja eemalt färas wäikene järw pude wahelt filma. Kõige
tähtjam asi mäe otjas oliwad aga ühe wana kandsi waremed,
keda rohlijed wõfastikud sisse piirasiwad ja metshumalad ja
muud rohud osast katsiwad.

Kui mäe otja jõudfime, oli juba tell walmis seatud ja
wanemad inimesed, kes hobustega ees oliwad sõitnud, istu-
fiwad kungaste pääl ehk ka rohu sees ja jõiwad, palju naerdes
ja nalja tehes, oma šokoladi. Oli sinna ka rohkeste istmeid
kõllu kantud, ja noorte meeste esimene hool oli nüüd, neid
meile tarwitufeks pakkuda. Telgi all laua pääl oli rohkeste
kõikjugu maiuse roogafid ja puuwiljafid taldrifute pääle awa-
telles üles lautud, keda noored mehed pakkudes ümberkandsid ja
kellest igauks wõttis, mis ta süda himustas. Vääle selle kui
ka meie noored inimesed olime sõõnud ja joonud, hakati män-
gima. Kõige mitmesugusemad jooksu ja peituse mängud
wahetasiwad teine teisega ja ajasiwad meid ifka suurema
hõiskamise ja rõõmule. Nagu rõõmu tuju tuli ka minu
pääle. Eoduse ilu ümberingi ja elu-rõõm minu enese sees
tegiwad mind kõige üleannetumaks teistest, nii et ma pea-
aegu iga mängu juures teiste eestwedajaks sain. Näidas
pärast, nagu oleks iseenesest mõista, et ma seda peaksin olema,
sest wiimaks oli „Eiina“ ja „Eiina“ iga neiu ja nooremehe
huulte pääl esimene sõna, kui jälle midagi uut mängu taheti
käfide wõtta.

Kui juba rohi lastest märjaks hakas loõma, läkfime kõif
mäe otja telgi juurde kõllu ja istufime tammede alla tekkide
pääle maha, mida proua E. sinna oli lastkunn rohu pääle
lautada. Oli enne rõõmu-käsa ja naer kaugele läbi metsa
kajanud, siis oli nüüd wastastifune juttuajamine niifama

elaw. Ka neljahäälene laul kõlas nüüd meie palwe pääle wiie studentid rinnast sagedamine läbi õhtuse waituse, metsast, mis teisel pool jõge, tagasi kajades. Nende lauljate seas oli ka student R., kes teistest seeläbi wälja paistis, et tema olemine palju tõsisem ja mehisem oli, kui teistel. Ta oli ju mitu korda minuga ligistanud ja minuga tõsisemate asjade üle katsunud juttu teha, aga mina olin teda ikka oma rõõmutuju sisse ühes tõmbanud. Praegu seisis ta minu ligidal ja rääkis ühe wanema naesterahwaga, ning kui ma kõrwa tema jutu poole heitsin, kuulsin ma, et ta neist kandsi waremetest rääkis, mis meie ees puude seest wälja paistiwad. Waremete ja meie wahetele oli ennast kaunis suur hull talupoegi kokku kogunud, kes meie tegemist päält waatafiwad, aga kõik ilma mütsita seifiwad, sest nende noor mõisa herra oli ju ka meie seltsis. Pea waadafiwad meie terwe seltsi filmad student R. huulte pääle, kes tulise kõnega sest rääkis, kuida sadade aastate eest tagasi „meie eeswanemad“ siin oma werd wahwate paganate wasta wõideldes on pidanud ära walama, kuni neid taltfaks jõudsiwad teha. „See on historia muld“, hüüdis ta wiimaks, „historia püha muld, mis meie siin tallame; ja et meie siin täna nii suure külluses wõime rõõmsad olla, selle eest täname üksi oma wahwaid eeswanemaid!“ — „Waadake“, hüüdis nüüd Friedrich selka, nende talupoegade pääle näidates, kes meie ees ilma mütsita seifiwad, „säl sejab nende taltfimata paganate fugu; elagu meie wahwate eeswanemate mälestus!“ „Hurraa!“ hüüdis nüüd terwe selts, ja talupoegade seas wiskasiwad mõned omad mütsid üles ja hüüdsiwad „hurraa!“ ühes. Üks toapois tõi joodawat wiina. Kui kõikidel omad klaasid käes oliwad, kõlas klaaside kõlina all uus „hurraa“ waitse õhu sisse ja kostis metsast niisama wägewaste tagasi. Student R. ja Friedrich oliwad oma klaasidega esitelt kobe minu juurde tulnud, minul oliwad nagu nõelad südamest läbi käinud, aga ma ei walanud

oma joodava wiina mitte maha, waid ka minu klaas kõlas nendega ühes. Nüüd astus laulukoor kokku ja laulis järele-
seiswa laulu, mida üks Saksa maa kuulus komponist hilja
aja eest ühe wäga waimustawasse wiisise oli jäänud:

„Dir möcht' ich diese Lieder weihen,
Geliebtes, deutsches Vaterland,
Denn Dir, dem neuerstandnen, freien,
Ist all mein Sehnen zugewandt.
Doch Heldenblut ist Dir geflossen,
Dir sank der Jugend schönste Bier,
Nach solchen Opfern diese Lieder!“

Wärisewa häälega lõpetasiwad lauljad oma laulu, kust
näha wõis, kui sügawalt ta nende südametest wälja tungis.
Ma ei mõtelnud muud, kui et terwe piduselts neile nüüd
wasta pidi minema ja neid selle laulu eest tänama. Aga
korraga hakasiwad kõik walju häälega naerma, mis mind nii
ehmatas ja minule siin filmapilgul nii loomuwastaline näidas,
et ma arwasin, wanad Gesti waimud metsas oleksiwad sest
laulust uuest' saanud üles äratatud ja naerule äritatud. Kui
ma aga emad filmad mäe kalda poole pöörsin, kus mõned
studendid oma punshi-klaaside juures wäikesel laua ümber
istusiwad, siis nägin ka pea, mis see naer tähendas. Student
P. oli ühe kõikuma pingi pääl istudes laulu auuks oma klaasi
üles tõstnud ja praegu „hurraa“ tahtnud hüüda, kui korraga
pink taha poole ümber kukkus ja nüüd kõik kolm: pink,
student P. ja klaas mööda mäge alla weerisiwad. All tõusis
ta ruttu püsti, wõttis pingi ühe, klaasi teise kätte, ja hüüdis:
„Sah, lapsed, olge rõõmsad rõõmsatega, meie oleme kõik kolm
terweks jäänud!“ Terwe seltsi suust kõlas uus naer läbi
metsa. Student R. üksi jäi tõsiseks ja waadas kortsus kulmul
oma rõõmsate seltsimeeste pääle.
Ma mina olin tõsiseks läinud, aga hoopis teise asja pärast,
kui student R. Nagu raske koorem seisis minu rinna pääl.

Ma ei teadnud ise filmapilgul, kust see tuli, aga täit rõõmu ei olnud enam minu südames; minu seeftpidine inimene oli nagu lõhki tõmmatud. Gemalt nägin ma, kuida Friedrich järele jäänud sõogi ja joogi palukesed talupoegadele wälja jagas, kes selle eest alandlikult tema jalgu paitaswad. Minu kõrwa sees helisesiwad weel need sõnad, mis ta klaasi kofku liües minule tafa oli ütelnud: „Ma soowin, et Liina üksi ainult minu jauls maa pääle oleks õitfema pandud!“ Ma teadsin, et Friedrich mind armastas, ma teadsin, et ma teda ka niisama armastasin, ja see oli see elu-rõõm minu soonte sees, mis mind siia maale õnnelikuks oli teinud. Aga selle õnne tundmise wahale oli täna üks must wari tunginud. Need sõnad, millega Friedrich täna oma „wahwaid eeswane- maid“ oli lastnud elada, näidasiwad minule, et ma, kui temaga ühendatud läbi elu tahtsin kõndida, ennast täitfa peatfin safsastada lastma ja safsastatud olema, ning seda päälegi seejugusel mõõdul, et minul oma rahwa ja suguwendade orja-seisusest rõõm oleks. Sest üksigi auusam mees ei hoiä ennast meie ajal politika wõitlemistest eemale, ja ühtegi õiget abielu ei ole wõimalik, kui see elu ka üks waimu- abielu ei ole. Ma oleksin ehk ka ju sel tarwilisel mõõdul safsastatud olnud, kui ma mitte Annaga linnas sõbraks ei oleks saanud ja Sansu minule omad kirjad Peterburgist kirjutanud. Aga nüüd ma ei olnud weel nii langenud, ehk ma küll ju oma wanematest olin häbenenud ja nende wana aja meeste mälestuseks klaasid kofku lõõnud, kes minu rahwast tolmufi fiske oliwad tallanud. Suguwendade armastus tahtis selle armastuse wahale tungida, mis Friedrichi wasta minu rinnas elas. Ta ei saanud küll weel wõitu, aga ta loormas minu südant, ehk ma küll weel ise sel filmapilgul ei teadnud, kust see südame raskus tuli. Nooled, mis wibu päält oliwad lendu lastud, haawasiwad alles neid, kellega ma haledust tundsin, aga ei olnud weel minu enese

südamesse tunginud. Et seda edaspidi weel wõis sündida, feda ma praegu ei mõtelnud ja ei soowinud ka teada saada.

Just kui ma koju poole hakasin minema, seisis student R. minu ees ja palkus minule oma kääre wart, üteldes: „Preili Piina, teie saate wist lubama, et ma teid täna koju saadan. See luba saaks mind wäga õnnelikuks tegema, sest kus täna üks waimustaw, tõsine filmapill üleüldise edewa naermise läbi sai rikunud, jätke teie üksi tõsiseks, mis tunnistab, et meie waimud teine teisega kokku sünniwad!“ — Ma panin oma kääre tema kaenlasse ja meie läksime koju poole. Aga ma küsisin naeratades: „Kust teie teate, et meie waimud ju selle pärast kokku sünniwad, et meie mõlemad üksi tõsiseks jääme? Meie tõsidus wõis ju igal ühel täitsa isesugu tundmistest tulla, kes päälegi teine teisele wastalised wõiwad olla!“

„Ah, ärge rääkige nõnda wiisi“, ütles R. tõsise häälega; „mina usun, et meie waimud täitsa kokku sünniwad, ja kui teie oma sõnadega seda usku minult tahaksite wõtta, siis ei teeks need sõnad kellegi suust minu südamele nii suurt walu kui teie suust!“

Kui ma alles neid sõnu järele hakasin mõtlema, seisis ju Friedrich meie kõrwal ja ütles student R. le: „Anna andeks, wend R., aga selle preili wiin mina oma kaitsemise all koju!“

„Kas herra Friedrich teid, preili, ju enne mind oma kaitsemise alla on palunud?“ küsis mind student R. ruttu, ja mina pidin tõe pärast „ei“ wastama, ehk see wastus minule küll raskesti läks.

„Siis, wend Friedrich, ära pane pahaks, kui ma sinu tahtmist ei tee!“ ütles nüüd student R. Friedrichi poole tummardades. Friedrich ei rääkinud selle pääle ühtigi enam, waid läks tummalt meie kõrwal edasi, kuni koju saime. Ka student R. ei olnud enam palju juttu, ja mina piinasin

ennast mõtetega selle üle, mis neid kahte meest korraga nii tõsiselt ja waljuks teine teise wasta oli teinud.

Saime õnnels wiimati linna, kus iga üks oma maja poole pööras, üksi need noored mehed, kes Friedrichit, preili Tunge ja mind saatsiwad, tuliwad kuni meie trepi ette. Sumalaga jättes andis student R. minu käele suud. Duppa saanud läksime kobe iga üks oma magamise kambri. Aga ei tea, kus see Friedrich just juhtus olema, kui meie Friederikega teistele hääd ööd soowisime, et meie temale seda mitte teha ei saanud?

Teisel päewal lõuna lauas ütles proua L., et ta meile homme ühe tantsumpidu tahab anda, ja käsks Friedrichi ja ka Friederikeda oma sõpru ja tuttmaid kirjade läbi selle tarwis hoomselt õhtuks wõeraks paluda. Oma ema tänades lubasiwad öde ja wend warsti pääle söögi palwe kirjasid kirjutada ja oma tutwatele kätte saata. — Friedrich oli hommikulst päewa oma sõpradega kalu õngitsemas käinud, selle pääle weel puhunud, sest 'polnud meie teda sel ennelunel palju näinud, aga ma olin siiski ka sest natukesest nägemisest ära tunnud, et ta täna koguni tõsisem oli, kui ta teised päewad olnud. — Kobe pääle söögi läksiwad Friederike ja preili Tunge looli kambri, palumise kirju kirjutama, mina aga joosin natukene oma magamise kambri, midagi oma riiete juures kohendama. Kui ma säält jälle wälja tulin, seisis Friedrich visiti-kambriis minu ees. „Preili Siina“, ütles ta külmalt, „ju ma studenti R. kõigest enne paluma pean minema, et ta homme ka tõeste meile tuleks?“ „Kuda teie seda wiisi wõite küsida? Ma ei saa aru, mis see tähendab?“ küsisin mina argset, paluja häälega wasta. „Siina!“ hüüdis ta selle pääle südame põhja tungiva häälega, mind äkiselt oma tuksuma südame wasta pigistades, „Siina, ja tead, ja tead, seda ammugi, et mina siud armastan, armastan, kuda üks mees kõige kaunimat neiid iganes wõib armastada! ja selle pärast ei wõi ma sallida,

et veel keegi teine mees sulle armastuse sõnu ütleb! Siina, kui sul ükski mees üks ainuke filmapillki enam meele pärast võib olla, kui mina sul olen, siis kaotav ma oma mõistuse!“ — „Friedrich, mul pole keegi enam meele pärast olnud, kui sina oled.“ — „Siina, kas see tõeste tõsi on? Kas sa tõeste mind võid armastada?“ — „Jah!“ sain ma häda pärast öeldud, siis põlesivad ta mokad minu suu peal — — — See oli esimest korda ja — jäi ka viimaseks korraks? —

Teisel õhtul säras kõik maja küündla-tule valguses. Suures saalis oli päris tule-meri: läikiv kroonlühtrid lae alt kesk tuba maha rippudes, hoidis üksi mõni kümmend põlevat stearinküünalt üleval, ja seinade küljest lasksivad ka veel teised kümmend kaheharaliste lühtrite päält oma tulesid särada; üleaaruliseks valguseks visatsivad veel 2 suurt kuldses raamiga peeglit, mis lae alt kuni põrandani ulatsivad, teine teisest seinast seda küündla-tule leeki tagasi, nõnda et filmad vägise wirwendama hakatsivad. Mõõda walgeid seinasid seifivad sinise willa-damastiga üle tõmmatud, tiislerist kunstlikult wälja nikerdatud leenedega toolid, ühes seinas oli niisama-fuguse riidega suur sohwa, kus ees üks laud oma lõukoera jalgadega uhke Türgi lilledega jalgteki pääl seisis ja kus ümber veel sinised suured leentoolid oma wäsest rattakeste pääl enesele toredaste ruumi pärisivad; laiade ja kõrgete alinate ees rippusivad sellesama-wärwiltised, aga siidi-damasti gardinad põrandani; neli saali nurka oliwad iga üks ist wiisi ehitud: ühest waadas Flora (lilledes jumal) gypsi-kuju õitsewast lille pöösast wälja, teisest jälle Fortuna (õnne jumal) oma õnne sarwega ühe keerulise jalaga laudakese päält, kolmandas tantsis Terpsichore (tantsu jumal) oma kandle (lyra) järelle niisama-fuguse laua pääl, neljandas wõttis wäike ephreit lehtmaja ühte nurgelist sinist sohwakest oma warju alla. Suure sohwa wasta-seinas seisis veel hiilgaw suur tiiv-

klawer, kus ees täna raha eest palgatud mängija omale asemel oli saanud. Koit seda ei näinud aga mina ja Friederike, niisamuti ka preili Sunge weel mitte, et küll juba proua L. meile tüdrukul läbi oli ütelda lastnud, et meie ruttu saali peame tulema, sest et mitu wõerast juba tulnud. — Friedrich oli meile täna ühe ilusa jutut ette lugenud, ja meie olime selle läbi hiljaks jäänud riidesse panema. Ma säädsin just oma juusid, mis täna pikkades mustades lokkides kaela pääle maha rippusiwad, kui preili Sunge meie kambri astus, roosidest, mis just alles nuppudest wälja oliwad pugunud, pärjakene käes, minu juurde tuli. Tema wõttis mul need kunst-roosid, mis ma enese juustesse olin pistnud, säält wälja, wiskas nad laua pääle ja pani mulle oma pärjakese pähä, weldes: „See pärg üksi teile passib ja mitte need kunst-roosid.“ — „Teil on õigus“, ütles Friederike, mind silmitsedes, „nüüd näeb Liina oma rooja-kleidis ka tõeste kui üks roosi-wis, mis praegu mupust pugunud, wälja.“ — Sel ajal ei saanud riitega weel ülepää mitte nii ülemääri uhkust aetud, kui uue- mate aegade sees, ja et Friederike ka alles lugemata koolilaps oli, ei olnud ka temal palju kallid ehtid ümber pauna: taewakarwaline sinine kleit lühikeste käistega, kaela olade nukkudest saadil paljaks jättes, ka heledate lokkide pääl sinine lillepärijate oliwad koit ta ehted. Preili Sunge, ka alles üsna noor, 22aastane neiu, kes täna walges kleidis oli, wõttis meid nüüd, kui meie walmis ehitud olime, teine teise käe alla ja wiis meid saali, kus juba enamiste koit wõerad koos oliwad. „Friederike, nüüd pead sa oma wõerastelt ilusti andeks paluma, et sa neid mitte wasta wõtmas pole olnud“, ütles proua L., sohwa pääl mõne wõera proua wahel, kes oma tütardega sinna oliwad tulnud, istudes, ja Friederike täitis laheda meelega ta käsku. Warsti meie tulemise pääle hałas pill mängima ja — neitud lennusiwad kui liblikad

noorte meeste kaendlas üle peegli-libeda pöranda. „Mu kallis Liina“, soovistas Friedrich mulle kohe esimeses tantsus kõrva, „kui ütlemata ilus ja täna oled, ja oled kõigest ilusam neiu, keda mu filmad veel on näinud. Ah, kui magus see mul kuulda oli, et ma tema meelest nõnda ilus pidin olema, mis ma teiste filmis olin, oli mul üks puhas. Aga et ma ka nende filmas mitte halw olla ei wõinud, näidasiwad nad selle läbi, et nad mind wäga palju tantsima wiisivad ja mulle ühte ja teist kiidusõna kõrva puhusiwad. — „Liina“, ütles Friedrich mulle jälle ühes tantsus, „kui sa mulle mitte juba oma sõna ei oleks annud, et sa mind armastad, oleksin ma täna jälle täis hirmu ja kartust, aga nüüd wõin ma julge olla, et kõik need noolid, mis siin põlewatest filmadest sinu pihta lastud saawad, sinust ilma asja talitamata tagasi pörkawad. — Oh, et juba need aastad, mis ma veel pean Tartus olema, mul selja taga oleksiwad!“ — Oh, mis tunnid need oliwad, mis sel öhtul ära maitstud saiwad: ma olin kui joodawast wiinast joobnud, nenda tõusiwad kõik südame tundmised mulle pähä. Ma tundsin ennast Friedrichi armastusest kui maa päält ära taewasse tõstetud; ma olin selle armu pääle uhke, kui oleks ta mind ühe kuninga trooni pääle istuma pannud.

„Kus siis, Friedrich, student R. on?“ küsis proua E. üks kord, „ega sa teda ometigi palumata pole jätnud?“ — „Ei mitte, mamá, aga ta oli eila enne lõunat R. mõisa jahile sõitnud.“ „Kahju“, ütles proua E.

Muidugi saime ka täna tantsu wahela igasugu magusat ja lahutawat söögi kraami, ja ka suure sööma-aja mitmesuguste kalliste toitudega oli proua E. meile walmistanud, aga noortel inimestel ei olnud palju aega, söögiga tegemist teha, neil oli täna üle aru palju oma lusti ja ühe teise pääle mõtlemist; mina ei wõinud suu-täitki süüa. — Pärast sööki sai veel mõni aeg tantsitud, ja siis läksiwad wõerad ära. —

„Hääd bõd, minu Piina!“ sai Friedrich mulle sel õhtul, kui ma ta õe kõrvas oma lambri läfsin, ütelda. — Minu Piina! minu Piina! oli see magus musifa, mis mind wiimaks magama hiigutas.

Mu waim oli aga üle aru ärgaks äritatud, et ma täna rahuliste magada oleksin wõinud — mõne tunni pärast ärgasin jälle ülesse. Suur walge oli wäljas; meie olime ju pea walgeni tantsinud, — Friederike magas õige magusaste. „Ma tõusen õige ülesse“, mõtlesin ma, „panen ennast tase-keste riidesse ja lähen saali ephe-lehtmajasse istuma, et ma jääb weel korra eilast õhtut mälestuses läbi wõin maitsta — kõik on ju nüüd weel majas waguşi, ja keegi ei saa mind jääb eksitama tulema.“ Kuda mõeldud, nõnda tehtud, ja ei wältanud kaua, siis istusin ka juba wälise sohwa nurka surutud ja andsin oma waimu armastuse mõtete wõrku wangi. Ma ei tea, kui kaua ma juba seda wiisi jääb olin istunud, kui ma kaupmehe sakste paari saali kõrwas toas rääkimist kuulma hakasin. Proua T. rääkis walju häälega, ja ma kuulsin Friedrichi nime nimetatawat, see pani mind nende rääkimist kuulama. „Si“, ütles ta, „seda ei saaks ma ilma si ära kannatama, kui minu poeg ühe talutüdruku enesele naeseks wõtaks! ma sureksin selle häbi pärast ära!“ — „Aga, armas Wilhelmine“, hüüdis ta mees, „kust sulle niisugused mõtted pähä on tulnud?“ — „Üksi sina, Leopold, kes ja oma laste olemist nii wähe tähele paned, neile alati nii palju priiust annad, wõid seda wiisi küsida. Kas ja siis eila mitte natukenegi seda ei näinud, kuda Friedrich muid neiusid ei näinud ega kuulnud kui üksi Piina?“ — „Noh, Wilhelmine, kas siis Piina sinu meelest ilus ja wiisakas ei ole? Mitte üksi Friedrich, ka kõik teised noored mehed waadasiwad eila hää meelega ta pääle, ja ka wanemate meeste suud oliwad täis kiitust tema ja ka Friederike üle.“ — „Ah, miks ja minust ei taha aru saada: mul ei aita ta ilu

ega hääb kumbed midagi, ta jääb nende pärast ikka talu-
rahwa lapses.“ — „Aga ta koolitamine saab teda ta seisusest
ja soost üsna wälja tõstma, nõnda et talle keegi, kes teda
saab nägema ja rääkima kuulma, ei wõi ütelda, mis seisuses
ta on sündinud.“ „Aga ta wanemad saawad ikka maa keelt
rääkima, ja see'p see on, mis minu süda ilmasi ära saa
kannatama, kui minu poeg selles põlatud keeles, mis minu
orjad räägivad, peaks oma äitawanematega rääkima.“ —
„Ah, sina waewad ennast ka juba asjade pärast, mis alles
aastate järele wõiksid sündida!“ ütles ta mees siin juba
kärsktuma meelega. „Et Liina nüüd Friedrichi meele pärast
on, kus ta tema ligidal on, ei wõi ju ammugi weel seda
karta, et ta teda ka aastate pärast tõeste enesele naeseks saab
wõtma. Noored mehed lasewad ennast ju nii kergeste
ilusast näust ära petta, ja wõib ju olla, et ta mõne kuu
pärast juba Tartus jälle ühe teise neiu leidnud on, kes tema
filmas Liinast weel ilusam saab olema. Selle pärast jää
rahule ja ära tee enesele tühja muret; küll aeg kõik asjad
talitab.“ — „Aga Friederike peab D. linnast ära Tartu
ühte anstaltti jaama, seda pead sa mulle üksford järele andma!
Ühe ema tahtmine peab ometigi ta tütre kasvatamise juures
kõigest ülem olema.“ „Ah, Wilhelmine, selle üle räägime
teine kord, kui sa enam rahulistem oled, nüüd tule lähme
kohwi jooma, mu kõht on juba üsna tühi. Lapsi ei jõua
meie täna ometigi mitte ära oodata, need saawad wististe
weel kaua oma õõsist wäsimust puhkama.“ Sa nad läksiwad
kohwi jooma. „Tere hommikust mamá ja papá!“ kuulsin
ma weel Alina heleda hääle ta wanematele wasta hüüdwat
ja siis jäi kõik jälle wait. Sah wait, wait, kui furnu hauas,
müstas koledas furnu hauas, kus sisse mina äkijelt ingli
laaludega täidetud taewast olin wisatud.

— Hirmsa walusa mõegaga oli uhke proua E. mu süda-
messe pistnud, tema kõige kallimad elu surmani haawanud,

ja mina pidin nüüd siin toledas saalis, mille nurkadeist mulle tantsu ja õnne jumalate kujud kui hirmitajad kurjad waimud wasta wahtisiwad, ükspäini istuma, armsate inimeste südame te küljest äliste lahti kistud ja ära tõugatud! Friedrich! Friederike! oleksin ma karjunud, aga mu hää ei tulnud wälja. — Preili Junge! jah tema juurde! tema juurde! hüüdsin ma wiimati wäsinud häälega, tõusin ülesse ja tuisusin enam kui ma käisin tema kambri poole, mis saalist paar sammert eemal oli. Sinna saades lükasin ukse lahti, jõudsin weel hädasti kuni ta woodi ette minna, aga — siis kukkusin ma kummuli jalgteti pääle maha. — „Preili Liina! mis teil wiga on?“ karjus preili Junge woodist wälja karates ja minu ümbert finni hakates. „Tasa, tasa, et teised ei kuule — ma olen hirmus wäsinud — aidake!“ palusin ma nii tasase häälega, et ta sest hädaste aru sai. Ta istus maha, tõmmas mind oma sülle, wõttis ühe käega oma wäikse laua päält, mis ta woodi ees seisis, ühe pudelise ja hakas minu meele kohtasid Kölni weega määrima, andis mulle seda ka wahete wahel nuusutada. Kui ta mõni aeg seda sai teinud, hakas surma wäsimus minust kaduma ja — ma jõudsin nutta. Preili Junge surus mind oma südame wasta ja laskis mind jälle aega rahuliste nutta, enne kui ta jälle tasase, südameliku häälega küsis: „Mis, armas Liina, on teil ometigi sündinud?“ — „Mis mul sündinud on, seda ei wõi ma teile ütelda, aga üks hirmus walu on mu südamest läbi läinud, kui mõel, mis kelle-gile rõõmsale teekõndijale pöösa tagast, kust ta seda kõige wähem oodanud, mõrtsuka käega seljast sisse on pistetud, nõnda et ta ta südame kohe läbi löikab. — Oh aidake teie seda korda saata, et ma nii pea kui võimalik, kas täna weel, kodu saadetud saaksin! Aga ärge kellegile rääkige, kuida ma teie juurde olen tulnud, ei midagi minu südame walust!“ palusin ma teda. „Aga teie olete ju üsna haige, kuida teie

siis wõite sõita?" ütles ta wasta. „Ah, lubage, et ma ennast teie woodis mõni tund wälja puhkan, ma saan siis oma jõuur wististe jälle nii kaugele kätte, et ma sõita wõin.“ — „Hää meelega luban ma seda, aga mis ma siis teistele sellest pean ütleva, kui nad teie järele küsiwad?“ „Muud midagi, kui et ma eilsest tantsimisest natukene haigeks jäänud.“ — Ta aidas mind oma woodisse, tegi mu fleidi mul haakidest lahti, kattis mind soojalt finni, istus siis woodi ette ja pani oma kae minu pää pääle, kus ta teda hoidis, kuni ma magama jäin. Jah — tänu nooruse loomu jõuule, ma jäin ka tõeste magama — mu ihu ja hing oliwad ju mõlemad ära rääkimata wäsinud — ja magasin kuni — õhtuni. Kui ma siis ülesse ärgasin, oliwad jälle preili Zunge armulikud silmad, kuhu fisje ma kõige esiti waadasin. „Sumal olgu tänatud, teie olete hästi maganud“, hüüdis ta mulle rõõmsaste wasta. „Ja teie rõõmiks wõin ma teile ütelda, et teie homme hommiku wõite sõita. Herra T. ja ka Friederike — Friedrich 'pole kodu, ta oli juba enne, kui mina siit wälja läksin, oma ema sundmise pääle Stülpnagelitele, kelle wanem poeg minewal nädalal oma Saksja maa reisist kodu tulnud on, paariks päewaks wõerusele läinud — (see sõnum oli mu meele pärast) — ehmata siwad esiteks teie soowimise üle üsna ära, ja Friederike ei tahtnud sest asjast mitte kuulda, aga ma palusin ikka edasi, teie ette wõtmissi, mis wististe mitte kergest meelest ei ole tulnud, sellega auustada, et teid mitte pääleajamisega, weel kaugemaks siia jääda, waewama ei hakata — siis andis mulle lõpeks herra T., kes üsna ära kahwatas, kui ma weel ütlesin, et teie tänaseks wist küll woodisse jääte, sest et teie eilasest tantsumisest natukene haigeks jäänud, selle loa, et teie homme hommiku sõita wõite. Friederike on juba mitu kummend kord siin teid waatamas käinud, ka proua T. üks kord ja herra T. on mind mitu korda wälja palunud, talle isi rääkima, mis teie teete.“ — Ma lasin teda rahu-

liste kõik ära rääkida, siis tänasin teda kõige mure eest, mis ta minu pärast kannud. — Ta tõusis pea woodi eest tooli päält ülesse ja läks uksest wälja. Daari minuti pärast tuli ta jälle tagasi, ühte suurt theebretti, sööklidega kaetud, kandes, mis ta mu ette laua päale pani; temaga ühes tuli aga ka Friederike. „Armas, kallis Liina, mis sul ometigi wiga on? Miks tahad sa ära sõita?“ küsis see pool nutul, ennast minu päale kummuli lastes, minu käest. See läks mul küll läbi südame, aga ma katsusin teda mehe wiisi kõrwale panna ja wastasin talle lahke häälega: „Armas Friederike, ära pane minu äkilist tahtmist juba homme ära sõita mitte pahaks! usu mind, oma armastajat sõbranat, sa saad mulle üks lord õigust andma, kui sa seda teada oled saanud, mis ma sulle nüüd weel rääkida ei wõi ja mis mind sõitma sunnib.“ — Ta andis mulle mitu kümmend lorda suud, meie nuttime ühte teist südame wasta surudes tükk aega, kuni preili Sunge wiimaks manitsema hakkas, et mina ka ükslord pean midagi sööma, kui ma mitte nälga ära surra ei taha. Ma tõusin woodist ülesse, sõin ja jõin, aga — ei läinud säält kambri wälja, kus Friederike minu seltsiks jäi, ka õõsels. Ta palus preili Sunget Almaga, kes ikka oma kooli-preili juures magas, sel õõsel tema kambri magama minna ja teda minu juurde jääda lubada. Seda see hää süda ka tegi ja lubas. Nagu ütlesin, ei läinud ma enne wälja, kui ma teisel hommikul ühte pisikesesse tõlda astusin, kellega kaks suurt musta hobust mind kodu poole wiiswad. Sumalaga jätmises oliwad Friederike, preili Sunge, Alma ja herra L. õige kurwad; ka proua L. rääkimine nähti natukene kartlik ja murelik olewat, aga kuda ta wälja nägi, seda ma ei teadnud, sest mu süda ei kannatanud ta otse waadata. „Friedrichile palju terwisid!“ ütlesin ma kõikide kuuldes tõlda astudes Friederiketele ja — siis sõitsin.

X.

Kui inimesed su südamele valu teinud, kui nende karedus find nende ligidalt põgenema ajanud, siis mine wiiska ennast loomuse hõlma, siis mine peida ennast tafafeste kohisewa metsa warju alla ära, wististe: su liibe walu saab sääl waigistatud, su haawade pääle saab ja pehmet salwi leidma, ja lootus, mis sulle igaweseks selga pöörnud näidas olewat, saab su waimule jälle naeratama hakkama.

Need kolm päewa, mis ma reisi pääl olin olnud, olin ma ilka weel kui uimane sest äkitsest paugust, mis mind oli treshwanud, ja üfist see mõte oli selgelt mu pääs ja südames elanud: et ma tugew tahtsin olla ja oma armsaid wanemaid mitte oma õnnetuse awaldamise läbi kurwastada. Kuda oleksin ma ka neile seda, mis pärast nemad ja mina nende läbi nii hirmsaste põlatud olime, rääkida wõinud? —

„Siina, laps, kas sa haige oled olnud?“ oli mu mamma minu läest küsinud, kui ta mind kolme-nädalise wõeraspeu järele jälle esimest korda nägi. „Ma ei ole reisi pääl mitte maganud — mis ka tõsi oli — ja wiimastel õhtutel E.'s sai weel palju tantsttud“, olin ma wastanud ja kobe oma näu ära pöörnud, sest et ma mamma filma waatamist mitte ära kannatada ei wõinud. „Noh, wõis ju sul ka kahju olla, säält lustilistest elust ja oma sõpradest lahkuda. Küll sul ka kodu jälle hää saab olema ja saad ka meie seas jälle rõõmsaks ja priiskaks minema“, oli ta mind katsunud trööstida, kui tal minu pisarad, mis mul wägise filma tikkunud ja mis ma tema eest warjule olin piirunud hoida, ometigi filma oliwad puutunud. Siis oli ka juba üks tüdruk tulnud ja teda karja-aeda ühte haiget lammasst waatama kutsunud ja — mina olin oma südame walude- ja wõitlemistega üfina jäetud.

Esimesel õõsel kodu magasin ma jälle kui surma wäsimust

ja teisel hommilul — läksin kabeti-aeda. Mida ligidamale ma Aurora hauale jõudsin, seda walusamine hakas kurwastuse tuli mu südames põlema, seda rahutumaks läks mu hing, seda karmisamine sammusin ma edasi. Ma ei näinud, ei kuulnud, kas elu mu ümber oli, wõi oli kõik surunud, nagu minu rõõmud surunud oliwad — üksi Aurora haud seisis mu igatsuse sihis. Üksford, üksford, sain ma ometigi ta juurde! „Aurora!“ walusaste hüüdes wistasin ma ennast, kuida ma ta surma järele olin teinud, jälle kummuli ta haua pääle ja — mu palaw filma wesi segas ennast külma kaste tilkadega ta rohu teki pääl, mis teda kõigi walude, kõigi kareduste eest, mis maa pääl walitsejivad, ära kattis. Ma nutsin, nagu oleksin ma oma hinge ennast weejadeks muuta tahtnud lasta. — Aga mõne aja pärast tõstsin ma oma pää jälle ülesse ja põlwili maas seistes, käed risti pannes tõstsin ma oma filmad taewa poole, kes mulle õnneks ka lahke sinise filmaga wasta waadas. „Sumal!“ hüüdsin ma, ja kui üks pisikene häbitundmine wärises läbi mu südame, „Sumal, ma ei tee mitte õigeste, et ma ennast oma kurwastusest nõnda lasen maha rõhuda! Ja, kas mul üleüldse nii wäga suur õigus on, ennast nõnda kurwastada? Kas mul siis ka tõeste nii suur õnnetus sündinud, kui mu nõrk süda arwab? — Kas ma siis millalgi täitsa õnnelik wõin olla, kui ma saan omaft „sooseltsi“, kuida kaupmees T. ütles, üsna wälja tõstatetud, see on, oma wanematest, õdedest ja wendadest nõnda lahutatud saaksin, et ka mitte ühte märki, kust ära tunda wõiks, et ma nendega üksford ühendatud olen olnud, mu külge ei jää? — Oi ilmaški, ilmaški! Friedrich ma olen sind armastanud, armastan sind weel, ja ei saa seda armastust ialgi ära unustama! aga: — mu südame juured on selle kannu küljes üle aru kinni, kust ma olen wõsunud, et ma: ialgi minur ja sinu wanematest, Sansu! ennast täitsa lahutada lasta ei wõiks! et ma ühe inimese salga jekka wõitsin minna,

kes mind häbi ja uhkusega nende pääle, kelle veri minu
 soontes jooseb, vaatama paneksivad! Ma olen siitamaale
 laps, ma olen nõrk ja pime olnud, aga see walu, mis nüüd
 mu südamest läbi löiganud, on mind, ma tunnen seda sel-
 geste ära, wõitlejaks salwinud, on mu waimu filmadelt ühe
 kätte eest ära tõmmanud, et ma paremine seda teed, mis mu
 jalad peawad käima, olen hakanud nägema. Nüüd, Sumal,
 anna mulle jõudu! ma tahan kindlaks jääda, ma tahan oma
 südame üle wõimust saada, et ta ennaft mitte enam armas-
 tuse wiinast joobnuks teha, wõeriti auust ja külmast hülgupest
 ära meelitada ei pea lastma! Sumal, anna mulle jõudu ja
 saada mulle troosti!" — Nüüd hakas selle sireli puu otsas,
 mis Aurora hauda warjas, üks laulu-räästas laulma. Ma
 pöörasin omad filmad ta poole ja kuulasin ta röömsat laulu.
 Ta jäi jälle wait, aga kabeti-aja taga kohises mets tasakeste.
 Ma tõusin pikkamesti hana päält ülesse, waadasin jumalaga
 jätmiselks weel korra ta pääle ja läksin aja raud-warawatest
 wälja. Kohe warawa kõrwest läks mööda kiwi-aeda üks tee-
 rada sügawamasse metsa; ma läksin seda rada mööda tase-
 keste edasi: kae-warred rinna all ristis hoides, nägemine ja
 kuulmine puude külge heidetud, kelle otsad minu pää üle
 roheline tuhandekordse, elawa katuse hoidsiwad, kelle kordade
 wahel ta kergesulelised korteri rahwas röömustasiwad, kas-
 siin üks piiksudes ühest kohast teisi hüpates, teine ühe nõrga
 otjakese pääl kiikudes oma lustilist laulusalmikest ikka jälle
 hakatusest otsani uueste kuulda lastes, sääl jälle kolmas ühe
 päewa kiire paistel, mis läbi roheline katuse praufeste oma
 ema rüpeft siia oli põgenenud, oma rohelist ja punasid fulgesid
 läbi nokakese tõmmates ja neid wahel jälle tuule õhus supel-
 des, kui igaweses rahu riigis, kus mured ja walud tund-
 mata asjad on. Sügawa rinna põhjani pidin ma wahete
 wahel hinge tõmbama, ja iga hingetõmbamisega tundsin ma
 pehmet magusat troosti mu südame üle woolawat. Seda

wiisi edasi sammudes puutus korraga üks helin, nagu oleks
 hõbe-kellake maa alt tumedalt wälja helisenud, mu kõrwu.
 „Ah, meie armas hallikas on ju siin!“ hüüdsin ma ja läksin
 rutemine edasi. Sain ka pea ta juurde. Ma polnud teda
 sest saadil, kui meie Jansuga koos wiimati siin käinud, mitte
 enam näinud, aga ta ei olnud ennast selle aja sees sugugi
 muutnud: ta hõbe-karwa wesi pugest kui ennegi ühe suure
 sambla künka alt wälja ja läks üle puu juurikate hüpates ühe
 kraawikese sisse, mis ennast waataja filmade eest patšu metsa
 warju peagi jälle ära peidab, nagu oleks tal oma sündimise
 koha pärast häbi, ennast kauemine walgel näidata: sest siin
 oli metsa katusel üks auk, kust läbi tülike sinist taewast
 metsa saladuse elusse wõis piiluda. — Ma lasksin ennast hallika
 ääre maha, kummardasin ennast ta üle ja tõstsin mõlemate
 kätega ta selget külma wet esite oma suhu ja siis oma pala-
 watest piharatest alles õhkawate filmade ja näu pääle, ja
 tegin seda mitu korda, siis pühkisin oma näu walge peenikese
 põllega ära, lasksin ennast selle pääle pikali suure patšu rohu
 sisse ja panin pää sambla sängi. Sinised ja walged lilli-
 filmade tähekesed waadasiwad rohu seest lahkest mu otsa,
 nagu oleksiwad nad ennast minu seltsi üle rõõmustanud,
 hallikas wulises mahedaste mu kõrwu, mets kohises tasajeste
 mu ümber ja woolas oma magusat õhku mu rinda, taewas
 lallas ülewalt oma truuse wärwi õli mu üle ja — ma püüdsin
 kõik seda kaunistust, mis siin mu kõrwas, ümber ja üle
 wälja lautatud oli, oma hinge sisse neelata. — „Sumal, nüüd
 näen ja tunnen ma selgeste, et sa mind armastad, muidu
 poleks sa oma loomust mitte nii suure kaunistusega, nii
 magusate õhludega rikastanud, muidu ei laseks sa teda mitte
 nii palju troosti mu südamesse walada!“ pidin ma siin tänu-
 likult taewa poole waadates hüüdma. — „Jansu, mu armas
 Jansu, kui sa ka jälle siin wõiksid olla, et ma sulle kõik,
 kõik wõiksin näidata, mis mu südant täidab! — Aga —

kas ma seda õnne ka weel wäärt olen? — Kui kaua ei ole ma sind asjata oma kirja pääle wastust oodata lastnud? — Aga nüüd, enne kui ma su wanemaid teretama lähen, weel täna päew tahan ma sulle kirjutada, ja — köif, köif! Teisiti ei wõi ma, ja ma ei saa isienesest ka aru, mis kartus mind ühe aja finu eest wait olema pani? — Ah, ma olin üks koguni wõeras Eina, keda ma ifigi enam hääste tunda ei suutnud, aga ma pean jälle endisels saama! Silmapill lähen kodu ja kirjutan!“ wõtsin ma nõuiks, tõusin ülesse ja läksin tulnud teed jälle karmeste astudes, tagasi. Saatsin, kabelist mööda minnes, Aurora poole weel ühe õhkamise, ütlesin metjale, kui ma lagedale sain, kui armsale sõbrale jumalaga ja läksin kodu.

Teisel päewal läks postimees linna ja wõttis minu käest suure paksu kirja, mis ma terve päewa poole õõnt olin kirjutanud, oma pauna kaasa. — Selsamal päewal läksin ma ka separahwale wõeraks, ja mul oli sääl nii hää olla, et ma säält enam ära tulla poleks tahtnud.

Teise postiga, selle pääle kui ma Sanju kirja ära olin saatnud, tuli aga ka minule üks pakis kiri: Friedrichist ja Friederikest. Ah, ja see tõi mu südamele jälle uueste walu ja kangeid wõitlemisi, aga — mu kindlaid ettewõtmisi ei saanud ta mitte enam wäärduma panna, kuda enne iga üks armulik sõna Friedrichilt seda teha oli wõinud. — Nad kaebasiwad mõlemad, õde ja weel enam wend, selle üle, et mind nende majas nii palju kurwastust — nende wanemad oliwad neile Friedrichi pääleajamise pääle köif ülesse rääkinud — pidi trehwama, ja Friedrich tunnistas, et ta mulle silmapill järele oleks reisinud, kui ta mitte weel oma wane mate käsualune ei peaks olema, ja palus mind palawa armastuse sõnadega, talle ometigi ifka kirjutada ja truiks jääda: sest ta südame armastust ei wõida keegi, ka ta oma ema mitte talt wõtta, ja see jääda igaweste ja üksnes ta

Eiinale, keda enam teistkorda ilma pääl ei olema leida. — Friederike kahetses, et ta ära Tartu kooli peab minema ja mind selle pärast mitte enam nii ruttu näha saada, sest et juba tulewal nädalil — meie kool hakas nädal pääle felle — P. linna sõitma oma koolitajatega ja madam G. ga jumalaga jätma, selle pääle ka warsti Tartu ära reisima.

Ma wastasin neile kobe, kuda nad soowisiwad — töotasin neile, neid ei ilmaski ära unustada, ja lubasin neid ikka edasi armastada ja palusin — oh kuda mu süda sääl juures walutas ja mu silma pisarad jälle woolasiwad — neid kirjutamist meie wahel järele jätta, sest et see wististe mitte nende mamä meele pärast ei saa olema, et meie üks teisele kirjutame, ja et neile selle läbi weel mõnda kurwastust wõiks tulla. Sa, et see nõu ka tõeste täidetud saaks, töotasin ma: et see mu wiimane kiri peab olema, mis ma neile kirjutan. Eõpeks ütlesin ma neile weel mõne palawa armastuse sõna, tänasin nende armastuse ja sõbruse eest ja — jätsin jumalaga.

XI.

Meie waene proua oli juba mõni nädal üsna woodis haige olnud ja kooli-preili tema talitaja. Ma tahtsin nüüd ka ükskord neid waatama minna, aga just kui ma oma toa uksest wälja pidin astuma, tuli mulle armas kooli-preilt juba wastu. „Armas Eiina!“ ütles ta, kui ta mind suuandmisega oli teretanud, „kuda sa meid nii kaua waatamata oled wõinud jätta? Proua igatsus su järele on nõnda suur, et ta enam oodata ei jõudnud, waid mind sinu järele saatis.“ — „Ma tahtsin just praegu mäele tulla,“ wastasin ma talle ja läksin temaga.

Sest päewast saadil läksin ma iga päew korra sääl ja istusin preiliga mõnikord tundide kaua proua woodi ees,

Jäädsin talle mõnikord pää patjasid, andsin talle juua, wõi rääkisin neile mõlemile oma elust D. linnas mõne tüki, wõi lugedin ka mõne ilusa jutu ette — seda tegin ma esimest korda, ja selle pärast muidugi mitte weata, aga proua tahtis nii häa meelega mu häält kuulda, mis ta oma südamele kui kalli helina õnnelikumatest aegadest kiitis olewat, et ta mu ettelugemise wigasid selle üle tähele ei pannud.

Prii aeg oli möödas, ma olin juba armsa separahwaga jumalaga jätnud ja seisin nüüd proua woodi ees ka temale jumalaga ütlemas. Doole tundi olin ma weel ta juures istunud ja nüüd tooli päält ülesse tõusnud, sest et mul juba kodu-mineluga rutt oli, kus hobused wististe juba mind oodasiwad. „Siina, mu kallis laps!“ ütles sääl armas proua, mu mõlemid käja oma palawate käte wahele wõttes, „Siina, ma tänan sind weel kõige rõõmu eest, mis sa mulle ka weel mu haigewoodi pääl oma armsa seltsi läbi oled teinud! Kui sa mind ka siin maa pääl mitte enam ei peaks nägema, siis lasse mind ometigi ikka weel oma mälestuses, su armsa Aurora kõrwas, elada!“ — Siis jäi ta natukeseks ajaks wait, nagu edasirääkimise jaoks jõudu otsides, ja wiimaks küsis ta wärisewa häälega: „Kas ma Aurorale ka terwisid pean wiima?“ — Mu põlwed nõrkewad ära, ma langesin ta woodi ette maha, oma suu aga surusin ta käre pääle ja niisutasin seda oma silma weega. Ta wõttis oma teise käre mu käte küljest, pani ta mu pää pääle ja ütles tasase häälega mõne sõna, kellest ma aru ei saanud, siis surus ta ka weel oma mokad mu otsa pääle, ja ma tundsin paar palawat wee tilka oma juuste läbi tungiwat.

Ah, see jäi mulle ka wiimseks õnnistamiseks, sest: mõne nädali pärast sain ma kooli-preili käest ühe musta pitsariga kirja linna, mis mulle — oma kalli tütre juurde ära läinud prouast weel wiimsed terwised tõi. — Ka preili jättis selles kirjas minuga jumalaga, sest et ta nüüd jälle ühte teise

majasse lapsi õpetama pidi minema. — Sa weel ühe kolmanda sõnumi sain ma selle kirja läbi, see oli: et proual weel see wiimane rõõm enne surma olnud: oma Otto Hillega pruutpaariks õnnistada.

Mis raske aasta see mul üleüldse oli, mis ma weel linnas ära pidin elama! Mu noor waim pidi kui üks tugew sõjamees wõitlema! Kui Tansu mulle mitte kirju ei oleks saatnud, mis täis kahetsust ja kaastundmist, aga ka tugewaid troosti sõnu ja ka — kiitust mu ettewõtmete ja kindluse üle oliwad, ma ei usu, et ma ilmaški kõigi terawate noolide ja kangele mu pääle tungiwate waenlaste üle wõitu oleks wõinud saada. — Tuliwad ju Friedrichist weel mitu palawat kirja, mis mind palumiste ja noomimiste läbi jälle wana tee pääle tagasi püüdsiwad eksitada, mis mina aga — muidugi südame waluga — ühe teise järele tulesse kandsin ja kellega ma ikka jälle uueste oma armastust mehe wastas oseltsi armastusele ohwerdasin. — Mu filmad oliwad ju nüüd lahti läinud ja ka weel Tansust juhatatud, nägin ja kuulsin ma nüüd ikka enam ja selgemine, kui hale, kui põlastaw see seisus oli, mis mulle, ühe Gesti — Tansu nimetas ikka seda wiisi — lapsele Sakjad oma wahel andsiwad; sest: üksi see leidis nende filma ees armu, mis neist enestest mu külge oli jäänud, aga kõik, mis mu wanemate waimu pärandustest neile filma julges juhtuda, sai neist naeruks ja halwaks pandud.

Ka koolis tuli mõnda ette, mis mu meelt nukraks wõis teha ja mind ikka enam ära tundma ajas, et ma muidu sallitud wõeras wõeraste seas olin. — Mõnda läksiwad multunnid, kus maailma sündmuse tundmisi õpetati, õige igawaks, sest et ma ikka üksi Sakja ja muude maailma rahwaste suurtest meestest ja nende tegudest pidin kuulma, ja ma ilmaški mitte ühte täädust ka Gestlaste endisest elust kuulda ei saanud, mis järele mu süda ikka enam ja enam igatsema

halas. Ka ei jõudnud ma selle vastu panna, et mul mõni lord wiha puna — mis enne häbi puna oli olnud — palge tõusis, nagu näituseks ühel tunnil, kus üks kooli-härra ennast ühe lapse üle (esimeses klassis olivad küll juba enamiste kõig täiskasjunud neiud), kes (kuda ta arwas) kodu teenritest Maa keelt rääkima oli õppinud ja kellel nüüd koolis üks Maa keeli sõna ühe Saksa keeli sõna väljarääkimise juures eksitama tuli, wihastas ja ta eest lahetses, et ta wanemad talle ta esimestes eluaastates seda luba annud, seda keelt rääkida, mis kõigi teisi keelesid muidu rikub, ja nüüd tema emakeelele talistust teeb (aga see waene neiu pidi, kooli-herrast sel korral teadmata, oma wanematega isi maa keelt rääkima). — Weel pidi mulle ühe-päewane juhtumine näitama, kui wähe meie Saksa kiriku õpetaja, kes meie ristiusu tundisid andis, isi selle usu alanduse ja ahastuse waimust täidetud oli. Tuli mõni lord ete, et mõni inimene, kes D. linnas wõeras oli, kogemata koolimajasse astus mõne maja järele küsima, sest et meie klassi tuba wasta uulitsat oli, ja kooli-herrad ei pannud seda arwa ja pisikest eksitust ka mitte pahaks, waid juhatawad kas isi inimest teele, wõi saatsiwad mõne kooli-lapse wälja trepi pääle, seda tegema. Nii tuli ühel päewal ka jälle just õpetaja tunnis üks Saksa mees sisse ja palus ennast „Musse“ pääle juhataada, ja õpetaja saatis ühe kooli-lapse trepi pääle teda juhataama. Wõis $\frac{3}{4}$ tunni pärast olla, kui üks jälle lahti läks ja üks pill sirge mustas pikas, punaste nõõridega ja hiilgawate wass-nõõpidega kaela alt kuni jaluni ehitud puhtas kuues tupp aastas. „Tere, auusad faksad!“ teretas ta kummardades ja palus: „Kas teie nii hää wõite olla, mulle tohtri herra maja juhataada?“ — „Wälja, wälja! kas sinu lurjus ei näeb, et siin üks kool omb!“ káritas õpetaja sini-punase náuga. Mees kummardas jumalaga jättes ja andeks paludes oma eksituse pärast ja läks wälja. Mina aga tõusin lõkendawa palgetega

oma istmelt ülesse ja palusin: „Herra pastor, olge nõnda hää ja lubage mind, et ma selle mehele tohtri maja lähem juhutama, nagu Marie Berner esite selle teisele Mussjed juhutamaks läis!“ „Minge!“ ütles õpetaja lühidelt, ja ma läksin.

Ka mu korteris ei olnud elu enam nii rõõmulik ja soe, kui ta enne oli olnud: Friederike, Annette ja Sulte olivad ära läinud ja nende asemele 3 teist tulnud, kes mulle täitsa wõeraks jäiwad ja kellest tihti talupoegade rumalus ja waejus⁴ naeruks äritawateks asjadeks suhu wõeti, mis mind nendest õige eemale ajas.

Uga mu kibe aeg linnas pidi ka üks kord lõpma, nagu kõil rõõmud, mis mul temas olivad olnud. Rewade sain ma weel sääl loetatud, ja Saani päew jätsin ka mina, nagu Anna ja teised seda enne olivad teinud, temaga ja kõigi inimestega jumalaga: mitte tänamata meelega neid hädusi unustades, mis mulle ka nende 7 aasta sees, mis ma sääl elanud, oli jagatud, nagu kõige päält wana armsa madam G. lahkust oma korterilaste wasta ja ta hoolsat murekandmist nende eest, ja ka mõne kooli-herra ja preili armsaid õpetusi, mis minu pääd ja südant rikastanud, waid südamest kõige selle eest tänades ja kurwaste nendest armsatest inimestest lahkudes.

Ma olin küll kuni „laste koolitaja naesterahwa“ see on kooli-preili examini koolitud, aga et ma kogunigi Tartu, kus ju õde ja wend D. olivad, seda tegema minna ei tahtnud, palusin ma oma wanemaid, mind ilma exami tegemata kodu wõtta, mis nad ka üsna lahle meelega tegiwad, sest et neil selle läbi suured kulud minu pärast järele jäiwad.

Uga enne kui ma linnast ära tulin, pidin sääl weel ühe kena pildi mälestusesse ülesse wõtma.

Ma olin ühte poodi läinud, omale mõnda tarwilist asja kodu kaasawõtmiseks ostma, ja just kui üks kauba-sell mulle

neid asju mu pärimisese pääle oma riulite päält läks tooma, astusiwad poe uljest weel kaks naesterahwast sisse — sinna maani olin mina ütsi poodis olnud —; ma ei pannud neid esite palju tähele, aga kui ma hunts-hantsaka keeli sõnu hakasin kuulma, nagu: „Kuuten dag err, pitte seer, ih mehte aben ipse fitsseig“ j. n. e., waadasin ma terasewamalt nende pääle, ja nägin säääl, kui teine teisest teisiti need kaks inimest wälja näidastiwad. Rääkija oli üks lühikene mätta moodi naesterahwas, kellel seljas sinise ja punase kirjaga fitsi kumb, selle üle üks kollane fitsi jakk Saksja peenemate naesterahwaste ööriide moodi, ja pääs oli roosa-tippudega walge kübar, mis Saksja keeles „Helgoländriks“ nimetatud saab, ja kelle saba ennast õige pikalt ta pääst eemal hoidis. Ta keerutas oma kübara raga ehitud pääd õige wirguste sinna ja tänna, ja mina sain sel wiisil ka ta kollast jämeda jumega nägu näha — naer ja hale meel tikkusiwad mulle ühel hoobil ta weidra tegumoe pärast pääle. Ma pöörasin oma waatamist teise naesterahwa poole, kes tema selja taga seisis ja — rõõm käis läbi mu südame: pikk, sirge neiu, punaste ja roheliste ülewalt alla jooswate laiade triipudega willases feelikus ja mustas kalewi-kamsonis, mis oma woltide pärjaga ta sirget keha kui ilusast ümber walatud wormist wälja lastis paista, waadas ta filmadega, mis kui kaks tähte priskest jumekast näust läikisiwad, mulle wasta; ta walge klaari pää-rätiku alt paistis weel mustade juuste ehe wälja ja tegi teda weel enam mõne maalmeistri ees mudeliks. Tõeste, mul olit lahju, et ma mitte kunstnik ei olnud, kes nende kahe naesterahwa kujukid kõigi teiste Gesti neiude ähwardusels ja rõõmuls igawesels paberi pääle oleks wõinud panna. Aga mu waim wõttis selle pildi mälestusesse ülesse ja kodu katkufin ma teda jepa-ifale sõnadega õige selgeste ette panna. „Sah,“ ütles ta mu seletamise pääle, „see kerge-meeleline hilpharakas arwas ennast wististe weel ei tea kui palju paremaks, kui

seba ilusat talu-riietega neiud, seba ta oma selja taga lastis
seista. — Waesed inimeseloomad, kes ennast isi teiste naeru
ja põlastuse wääriltselks teewad!"

XII.

Nüüd olin ma kodu. Pidin ka kobe oma ametisse
hakkama, sest mu õed oliwad mind juba igatsusega oodanud,
et ma neid ometigi ükskord peaksin õpetama tulema. Mamslil
oli ju talituses ja õmbluses mammad nii palju aidata, et
ta väga kassinaste aega nende tarwis leidis, ja ülepää oli
nende igatsus juba armastuse läbi oma õe Liina wasta tema
järele suur. — Jah, nüüd olin ma nende seas ja pidin, kes
ma siia maale ennast õpetada olin lastnud, nüüd isi õpetama
hakkama. Et aga „iga hakatus raske on“, seba ei saanud
mina mitte kobe tunda, sest mul oli oma õdede ja wäikeste
wendadega esiteks hoopis enam mängida ja ladrada, kui
nendega tööd teha. Oli ju ka õues sui ja meil palju aasade
pää, lepitutes ja ka ilusad wäikesed rohu-ajas, kus mamma
nii ilusaid lillefid oli istutanud, tegemist. — Ma püüdsin
jääll kõrwas kõigest jõuust oma mälestusi linna elust laste
mängudes ja rõõmsas seltsis ära unustada, mis mul ka üsna
hästi forda läks, nõnda et muidu siis, kui ma korra üfti
juhatusin olema, mu mõtted mõni kord südame õhkamisega
felli aja poole tagasi lennasiwad, mis ma õe ja wenna
paariga koos ära olin elanud. — Suba üle poole aasta ei
olnud ma nendest enam kirju saanud, ega midagi kuulnud. —
Aga Sansu oli mulle tihti kirjutanud, ja tema pääle pidin
ma igal sammul õues mõtlema, kus ma temaga lapselt olin
mänginud, ja ka toas tuli mul ühte puhku üks ja teine ta
fönadest, mis ta ennemuiste rääkinud wõi Peterburgist kirju-
tanud, meelde. Weel kõigest enam siis pidin ma teda mäle-

tama, kui ma oma õdedega ta wanemate juures wõersil olin, ja kui ta isa ikka jälle uneste suure rõõmuga seda kiitis, et ma ometigi terwe hinge- ja kehaga linnast pääsnud. Ühe wahe olla tal minu pärast juba suur hirm olnud, ütles ta üks kord, sest mul olla niisugused wõerad wiisid küljes olnud, ja wiimastes aegades olla mul ka weel seesugused paled olnud, mis tal kogunigi meele pärast ei olnud. Nüüd hakata aga nende endised roosid jälle iga päew enam õitsema, ja seda nähes tunda ta wana süda suurt rõõmu. „Kui mu Sansu sind ometigi ka ükskord jälle näha peaks saama,“ ütles ta lõpels, „aga mu wa wend on ju nii kiusakas, ei lase teda kogunigi enam kodu tulla. Kui ma teda selle pärast paluma lähen, wastab ta iga kord: „sina oled seda õnne, oma poega aastate kaupa päew päewalt oma ligidal hoida, küllalt maitšnud, wõid ka iga silmapill suure uhkusega ütelda, mul on üks poeg! sest kui ta ka praegu just sinu juures ei ole, siis on ta ju ikka sinu. Sellepärast lase ometigi oma wenda, kes sinu poega ka armastama on hakanud, kui oleks ta oma poeg, seda rõõmu tunda, teda üks aeg oma juures hoida, ta armast seltsi ilma waheta maitsta. Tõeste, ma ei wõiks mitte ühte päewa ilma ta seltsita olla, weel wähem nädalit ja kuud! Sa kuud lähel- siwad ära, kui ta sulle wõeraks peaks tulema.“ — Sah, seda wiisi wastab ta mulle igakord. Mis parata? ta ei jäta oma kiusust ja meie, wanemad, peame oma igatsust juba katsuma ära kannatada. Tänu oleme talle ju Sansu pärast muidugi küllalt wõlgu, ja kui studeerimise aeg möödas on, saab ta ju muidugi meid waatama tulema.“ Rõnda oliwad lood separahwa juures.

Mäel ei olnud mul enam tegemist, sääl elas üsna uus rahwas, kes mind enam ei tunnud ega tarwitanud: noor herra oma prouaga, kes natukene enne Saani oma Saksamaa reisi päält tagasi oli tulnud, kus nad oma pulmad enne

juiste pühi ära pidanud ja nüüd oma võeraspidusid pida-
sivad. Suur sõitmine ja pragin oli sääl waheta, ja uhkete
ehitud teenrid ja toa-tüdrukuid lipas mööda mõisa õut nagu
kirju koeri, kuda õeldakse.

Ühel päewal läksin ma mammale suurde piima-aita
järele, ja et piima-ait üsna mõisa maja taga oli ja tee meist
sinna mõisa kõõgi trepist mööda wiis, pidin ka mina säält
mööda minema. Meie elasime üsna teine pool jõge. Suba
eemalt nägin, et trepi ees ja pääl salk teenrid ja tüdrukuid
seisis ja kuulsin neid rääkimast ja naermast, aga kui ma
just nende kohta sain, jäi kõik wait, nii pea aga kui ma
neist jälle möödas olin, kuulsin ma ühte meesterahwa häält
ütlemat: „Pagana ilus ja peenike, see teie rentniku preili.“

„Miks ta ei pea peenike olema, kui ta oma elu-aja weel
muud pole teinud, kui linnas wedelenud ja oma teha ehi-
tanud, ja weel ilka oma ema kui postihobust lõigata lasseb
ilma talle ka korra kusagil abiks olemast. Ega nende suur
peremansel — ah, ah, ah! — ometigi muud — — —“
aga olin juba liig kaugel neist, et ma Leena sõnadest weel
aruu saada oleksin wõinud, aga mis ta rääkinud, oli jälle kui
üks gihwtine oda läbi mu südame läinud. — „Mamma“,
küsistin ma, kui ma aita olin saanud, kus mamma just piima
kooris, „kas ma sind siis ka kusagil aidata ei wõiks?“ —
„Noh, küll sa aega mööda seda ka tegema hakkad, oled ju
nüüd alles weel üsna võeras kodus“, wastas ta lahkeste. „Aga
mamma, ma pean ometigi ka aegsaste seda hakkama õppima,
muidu jään ma weel et tea kui kaua kodus wõeraks. — Ole
nõnda hää ja lase mind kohe nüüd paar pütti ära koorida;
ma olen seda ju ka ennegi juba teinud.“ — „Minugi pärast,
kui sul nii suur tahtmine on.“ Sa mamma juhatusel koorisin
ma üks pool tosinat pütta kohe ära, ja mu süda läks sääl
juures nii rõõmsaks. „Leena“, mõllesin ma isieneses, „sina
tahtsid mind kadeduse pärast laimata, aga oled mulle ilma

tahtmata suurt hädä teinud: ja oled mulle meelde tuletanud, et ma mitte enam mängija laps ei pea olema, waid oma hääle mammale, kes mind nii palju teeninud, abiliseks saada pean püüdma — tänan sind selle eest.“ — Ja sellest tunnist saadid katjusin ma oma aega laste ja mamma wahel ära jagada ja olin wäga õnnelik, kui ma õhtuti oma kambriis olin, mis wanemad mulle pööningule teha oliwad lastnud ja sohwa, laua, peegli, flaweri, paari woodiga — mamsel magas ka jääl — oliwad ehitanud. Ma olin õnnelik, et ma päewa oma armsale mammale jälle mõne samm uolin wõinud wähen- dada. „Alga“, tuli mul ühel õhtul meele, „kas ma siis ka papale midagi teha ei wõiks? Kas ma teda mitte pole kuulnud kaebawat, et tal nii palju kirjutada ja rehkendada on, et mitte aega ei saa magadagi, ja ta on ometigi päewasest käimisest mõõda põldusid, heinamaid, keldreit nii ütlemata wäfind? Ma tahan homme päew ta kambri minna ja järele waadata.“ — „Kas teie juba unistate, wõi olete teie alles ülewal?“ küsis Emilie, meie mamsel, kes minu wiimasid sõnu kuulnud, mis ma wäga olin rääkinud. „Ma olen ülewal“, wastasin ma talle. „See on hää“, ütles ta jälle, „mul on teile midagi rääkida.“ — „Noh, mis see siis on?“ küsisin ma. „Proua kammertüdruk Leena käs kis mind teile rääkida, et proua üsna pahane olla, et teie teda mitte tere- tama ei tule, nagu ometigi kõik teised ta teenrid seda olla teinud.“ — „Kõik teised ta teenrid? Ma ei tea ennast teiste kui ütsi oma wanemate teener olewat. Sellegi pärast wõin ma prouad tere tama minna, kui ta seda soowib.“ — Alga kuulge, Emilie, teile annaksin ma seda nõu, Leenaga mitte suurt tutwust pidada, ja tema sõnu nii arwa kui wõi- malik edasi rääkida, teil wõib muidu palju santust tulla, sest Leena räägib wäga hää meelega ühest asjast sandemine, kui see asi tõeste on.“ — „Teil on wistist õigus“, wastas Emilie, „mul näitab see ka nõnda. Tema pärast hoiaksin

ma ennast teenritest ka üsna eemal, aga proua õmbluse-mamsel on üks kena inimene ja tema pärast pean ma ikka jälle sinna minema. Aga Leena topib ennast iga kord meie seeka ja pärib siis nii palju järele; kõik mis teie teete ja räägite, kõik tahaks ta teada, et mul mõnikord üsna wiha pääle tuleb.“ — Kas Emilie weel edasi rääkis, seda ma ei tea, ma olin väga väsinud ja jäin magama.

Teisel päewal läksin, kui ma papad sääl teadsin olewat, ta kambri, mis kogunigi teise maja poole pääl, suure töömeeste toa ohas oli, ja leidsin teda ka sääl kirjutamast. Papal oli 30 poissti oma leiwa pääl. „Anna andeks,“ armas papa, et ma sind eksitama tulen,“ palusin ma. „Pole wiga, Piina, ma saan sind ju arwa küllalt näha. Nüüd sul võib aga wististe üks suur asi südame pääl olla, et ja mind otsima tuled.“ — „Ma tahtsin muidu küsima tulla, kas ma sind mitte kirjutamiste juures natukene awitada ei võiks?“ — „Tõeste?“ ütles papa, „hää laps! See mõte on mul ka juba mitu korda eneselgi läbi pää lennanud, aga ma pole siud weel tahtnud waewama hakata.“ — „Papa,“ ütlesin ma wesiaste filmadega, „sa oled minu eest küllalt muret ja waewa näinud ja — mina ei ole mitte enam nõrk laps.“ — Ta ei lastnud mind edasi rääkida, andis mulle suud, silitas mu palefid ja ütles siis: „Aita siis mind! Waata siin on praegu üks pisikene raamat, kus sisse filter wäljaliste tööpäewad ülesse paneb, mis mina jälle õiguse pärast iga õhtu oma suurde raamatuse maha pealsin kirjutama, aga ei ole talituste pärast mitte alati wõimalik, ja see läbi siis aega mööda ni palju kirju korjab, et ma wiimati tast ei jaks jagu saada. — Tule istu siia minu asemele ja kirjuta siit edasi, kus mina seisma olen jäänud.“ Ta näidas mulle weel korra, mis ja kuida ma pean tegema, ja ma hakasin töösse. Ta waatas weel natukene päält, siis läks ta wälja põldude pääle ruffi-lõikajate juurde, Mina

aga surusin oma molad ta kõverate tähtede ja numrite
pääle, sellest ma suure waewaga aru sain, ja kirjutasin
rõõmsa südamega edasi. — Sest päewast saadik kutsus papa
mind aega mööda ikka tihedamine omale appi; weel kõige
päält siis, kui talle linalaupmeeste wõi lihunikluse käest
tellimisi ja kauplemise kirju tuli, sellega enne ikka mõisa
kirjutaja juures oli käinud. Paari kuu pärast olin ma ka
weel mamma „parem käsi“, teda ta „suure julgusega“
piima-aita, toidu-kambritesse, lehma-lüpsi juurde j. n. e. wõis
saata, kui tal enesel mujal teises kohas tegemist oli. Sää-
l kõrwas olin ma ikka weel oma õdede koolitaja. Need wi-
mased ei olnud minuga küll mitte üsna rahul ja nurisesiwad
mitu korda, et mina ka niisammuti pärast kooli tundisid
nende juurest ära joosta, kuida mamsel Emilie seda olla
teinud — ja nad ei kaewanud walet: mul oli ju nii palju
tegemist, et ma enam mitte ühte minutit mängimise tarwis
leida ei wõinud. — Mamsel istus nüüd enamiste ja õmble-
ja lappis.

— Kolmandamal päewal sest õhtust, kus Emilie mulle
noore proua pärimist oli teada annud, läksin ma ka mäele
teda teretama. Suba koha eestubades leidsin ma, et selle
maja elu hoopis toredam oli kui enne. Ka Leena, kes mulle
kõige enne wasta juhtus tulema, oli peenemate riietega
ehitud ja kandis oma nina otse kõrgemine lae poole kui ma
seda wana proua ajal tast olin näinud. Oli tal ju ka
õigust küllalt ühte olla: ta oli ju suured reisid teinud ja
mitu aastat Saksja maal kui Hilda preili kammertüdruk
elanud ja sääl palju näinud ja kuulnud, mis siit maakotis
istuja mitte ei oska ära mõistagi, kui ja neile seda ka ei tea
kui selgeste ära seletada püüad. — Nõnda oli ta oma Saksja
maa tarkust tundes, tihti oma selfiliste seas pahandanud.
„Ah, tere, tere! rentniku preili,“ wõttis ta mu terwist
wasta, „teete meie majale ometi ka ükskord seda au, et teie

meid vaatame tulete.“ — „Kas proua üksi on? kas ma ta juurde minna võiksin?“ küsisin ma. „Noh, mis rutt teil siis taga on! Võite ju ka natukene aega meie kambri tulla ja ka meiega juttu ajada.“ — „Ma paluksin teada, kas proua juurde minna võib, sest üksi selle pärast olen siia tulnud.“

Sunnels tuli üks teener sisse ja ilma Leena vastust ära ootamast palusin ma teda proua käest küsima minna, kas ma ta juurde tohin tulla. „Silmapilt peate seda teada saama,“ ütles ta ja läks Sakste tubadesse. Leena naeris talle korra järele ja läks uksest välja. Teener tuli peagi tagasi ja wiis mind läbi saali ja tubade, mis mul, et nad küll ehtes särasivad, siiski wanad tutwad oliwad, theekambri poole, kus ta ukse kõrva astus ja mind omast mööda kambri lastis astuda. Ma astusin sisse ja jäin seisma. Mu ees ühe väikse punase sameti-sohwa sisse wajunud istus, üks teise kaendlas ja suud kolku sulatatud, üks ütlemata ilus inimese-paar, kel minu sisseastumist tähele panna aega ei näidanud olevat, seda enam minul neid. „Kas need kaks fääli tõeste Otto ja Hilda võiwad olla?“ küsisin ma isieneses.

„Noormees, must habe suus ja nägu tal, nagu ma Greeklaste jumalal Apollol piltide pääl oled näinud, ja see selle sama rahwa Juno jumala-lujuline naesterahwas ta kaendlas?“ — „Ah, Piina S.“ kõlas juba ilus mehe hää minn kõrwu, ja kohe seisis ka Apollo oma sirges kehas ja põlewate silmadega mu ees. „Tere, Piina S.“ wõttis Otto von D. mulle kät andes mu terwist lahkestest wasta. „See on hää, et teie meid ka ükskord vaatama ja isienmast näitama olete tulnud. Gemalt oleme meie teid juba küllalt mitu korda läbi akna näinud, ja teie suuruse ja ilu üle pidanud imestlema.“ — „Aga herra von D., kas mina siis ikka pisikeseks oleksin pidanud jääma, kus kõik teised lapsed suurteks inimesteks on kasunud?“ Ta naeris ja wiis mind läe kõrwas sohwa poole. „Kas teie seda naesterahwast ka

weel tunnete? küsis ta. Sirgeste sohwa pääle istuma jäädes firutas Suno mulle oma kae wasta üteldes: „Liinal pole lapselt mitte nii sant pää olnud, et tal mitte Hilda von R. näust jume meelde ei peaks olema jäänud.“ Sa tal olst õigus. Sääl lugesin ma juba jälle jedasama uhkuse kirja ka Suno näu päält, mis ma ennemuiste wäilse koolilapse Hilda näu päält olin lugenud. „Olge nõnda hääd, ja istuge!“ palus Otto von D., mulle ühte uhket leentooli ligimale lükates, „ja rääkige meile ka natukene oma elast.“ — „Ah, armas Otto“, ütles ta proua, „sa näed ju, et ma alles hommituses riides olen, ja kui pea ei wõi meile jälle lõuneks wõerad tulla? Sellepärast pean ma ennast aegsaste selle wasta riidesse panema; ja Liina ei saa seda wististe mitte pahaks panema, et ma teda täna mitte kaua oma juures ei wõi pidada. Üks teine kord, kui mul enam aega saab olema, wõib ta ju jälle tulla.“ Ta noor mees ei wästanud talle midagi. Mina jätsin, kui ma talle mõne külma küsimise pääle oma linna elust olin wästanud, peagi jälle jumalaga ja läksin jälle kodu. — „Ei“, ütlesin ma istenesele, „sinna majasse ei kannata mu jüda enam teist korda astuda: endise sooja õhu asemel tuleb talle säääl nüüd külma kare õhk wasta, mis talle wägise walu teeb.“

„Liina, Liina, tule ometigi, waata, mis palju mängiasju papa meile andis!“ hüüdsiwad mu wäiljed wennad mulle kodu saades wasta, wõtsiwad mul teine teifest käest kinni ja wõtsiwad papa kambri. Papa oli säääl oma woodis pikali ja tõmmas piipu, aga ta kambri pörand oli puu-pulkadega kaetud, mis ma koke teuliste päewa-pulgad tundsin olewat. „Waata, Liina, siin on pörand pulke täis, kellest meie suured majad ja ajad wõime ehitada!“ kilgasiwad neid mulle näidates wäiljed poisid. „Noh, siis ehitage, mis teie mõistate,“ ütlesin ma ja läksin papad, keda ma täna weel ei olnud nätnud, teretama. Ta pani oma piibu kõrwale ja

tõmmas mind omma woodi pääle istuma. „Kuda sul mäel lugu läks? Kas sind ka lahkeste wasta wõeti?“ küsis ta. „Ah,“ wastasin ma, „endised ajad on möödas! pole enam wana proua ega kooli-preili fää!“ ja nutt tikkus mul wägise pääle. „Jah, Liina,“ ütles ta selle pääle, „wana kallist proua pole küll mitte enam, aga ma loodan, et meil üsna häa herra saab olema, ja inimestel parem elu saab tulema, kui neil proua wõormündrite herrade all oli.“ — „Kas need siis nõnda sandid inimesed oliwad?“ küsisin ma. — „Sandid? — Neil oli see wana mõisnikkude mõtte juurikas sees, mis neid rahwast pärisorja põlwes finni pidama ajab,“ ütles papa weel kurwalt; siis tuliwad mu wäikesed wennad jälle mu juurde ja palusiwad, et ma neile ometi natukenegi maja ehitada aitama peaksin tulema. Ma läksin neile appi; papa tõusis woodi päält ülesse ja läks jälle wälja. —

Mõisa walitseja ja kirjutaja elas oma proua ja kahe wäikse lapsaga üsna meie kõrwas, üksi meie wäike aed oli meie majade wahel. Ta proua oli üks üsna peenikeste koolitud naesterahwas, nagu kōstri emand kiitis; mul oli ta üsna wõeras alles. Ta oli wiimastes aastates, kui ma weel linnas olin, siia toodud ja mina olin teda siia maani ifka muidu eemalt näinud. — „Kas see ka uhkusest peaks tulema, et ma temaga weel tutwaks ei ole saanud?“ mõtlesin ma ühel õhtul oma kambri üksi istudes, kus Oktobri tuul jälle õues tormas ja mul korraga igatsus seltsi järele südames torfima hakas. „Oh,“ kõnelesiwad mu mõtted edasi, „mul on küll häa meel selle üle, et ma wõin armsatel wanematel abiks olla, oma õde-wendasid õpetada ja nende rõõmsas seltsis mõnikord oma aega wiita, aga ometigi hakkab jälle uus tundmine mu südames kaswama, mis mind üsna kartma paneb. Ta ajab mulle tihti mõtted pähä, mis mind üsna rahutumaks teewad. — Ma ei taha jälle nõrk olla! Kasige minust, kuusajad! Mis mul peaks wigas olema? Ma olen

ju oma armsate wanemate, õdede ja wendade seas; sepa-
rahwas on mu wanad hääd sõbrad, ja Sansu rõõmustab
mind ifka jälle oma sõbralikkude kirjadega.“ „Eina!“ hüüdis
sääl ka juba jälle mamma alt ja ma tõtasin ta juurde.

Ilma, et midagi wõerast juhtumist wahete oleks tulnud,
läks elu päewast päewa ühte moodi tööd tehes — alati
suure rutuga — edasi ja „igaw talwe,“ kuda ma teda, ma
ei teadnud ifigi miksparast, nimetasin, wenis ka wiimaks
mööda. Rewade oli jälle käes, mu süda hakas nagu uueste
elama, kui ma jälle ta sära, õhkusi ja laulu kära nägema,
tundma ja kuulma hakasin. Mul ei olnud küll mitte aega,
ta aasade pääl hüpata, wõi ta lepikeutes puhata, aga ta oli
ometigi mu ümber ja minule armas, kui wana sõber,
kes mulle elu sees nii palju rõõmu oma rüpes oli toonud.
Tal ei olnud ka jälle piik iga, waid lennas endisel fergel
wiisil tuule tiiwul mööda. — Saani õhtu oli käes. „Tulge
ometigi ka Saani tulele,“ ajas Emilie pääle, „mis tänawu
ühel ilusal kohal: kabeti metsa wahel ühe jõõdi pääl, põlema
pandasse.“ — „Eks mine siis ka pääle!“ ütles mamma,
ja ma panin omale roosa siisi kleidi üle pruuni jaki, õhu-
lese punase siidi sallit ümber pää ja läksin.

Teel saiwad mäelt mamselid ja teenrid meiega kokku
ja meie läksime seltsis, kuni tule juurde. Aga säääl lahutasin
ma ennast neist, sest ma tahtsin parem kusagil ükspäini
oma mõtetega kõneleda, kui nende halpi naermist, mis mul
nii wasta meelt oli, kuulda. Eena ajas ju kõige päält kõife
sugu kena naljajuttu, mis enamiste kõigile ta seltsilistele
rõõmu tegi, aga minule mitu korda puna palge tõstis. —
Ma nägin tulest tükk maad eemal ühe suure kase, läksin ta
alla ja toetasin end ta najale. Säält waadasin nüüd tule

poole, mis kui suur punane keel musta suitsu suust lassudes musta taewa poole nilbas, nagu oleks ta nendest pilvedest, mis ta üle sõudsiwad, enesele suure himmuga kistet püüdnud saada, ja ka mu sõbra, metsa, poole, kes täna end aga kui must müür ümber ümarguse söödi sirutas, kus kespaiigas tuleriit põles. Ma waadasin, ega ei kuulnud metsa armast kohinat, selle pärast, et tuli, mis täna peremees oli, ja inimesed, kes selle ümber istusiwad, wõi käisiwad, wõi hõiskades torupilli loo järele hüpsiwad, suurt praginat ja kära tegiwad.

Ühe korraga hakas üks hirmus suur igatsus mu südames põlema. Ma panin oma käewarred ümber kase, surusin ennast ta wasta, ja palaw wesi woolas mööda palefid mul maha. „Oh, ma olen üksina, üksina! mul on hirmus igatus! Kõik teised on seltsis, aga minul pole seltsi!“ kaebasiwad mu mõtted. Nende inimeste lusti jääl tule ümber waatan ma eemalt küll üsna häa meelega päält, aga nende seltsis tuleks mul kartus pääle — nad ei salliks mind ka oma keskel ja jääl teenrite salgas ei kannata mu süda neid tooreid naljasid, mis neile rõõmu teewad, ja kaupmehe ja walitseja sakstest, kes ka siin on, lahutab mind nende liig uhkus. Jah, see uhkus, mis mu südamele juba nii palju walu ja wõitlemisi sünnitanud! See uhkus on aga ka mind juba nõnda uhkeks teinud: et ma ennem waese pimedada sandi kõrwas tee ääres maha istuda ja temaga seltsis kerjata wõiksin, kui ühe niisuguse Saksa saanud inimese suust ühte ainust sõbruse sõna kuulda. Seda sõna oleks mul ikka kuulda, nagu tahaks Saks mulle sellega meele tuletada: et ma muidu nii palju wäärt oleks, kui palju see sõna Saksa läiki minu üle kallab; aga mu waim tunnistab mulle tugewaste: et ma üks isiloom olen ja isieneses terwes olekus kui üks inimene auustatud pean saama. — Oh, armsad wanemad, teie olete küll hääd, aga ka teie seltsis on — jah, ei maks enam salgamine — mul — igaw. Töö, rutuline töö, ja meie südamete armastus

on, mis meid ühendab, aga — meie waimud on üks teisest lahti kistud! Oh, oleks ma ei ilmaski linna kooli saanud! Oh oleks mu waim parem magama jäetud, kuida kõik Gestiaste waimu elu mu ümber — mis kaugemal on, seda ma ei tea ju — näitab uinuwat. — Oh Zansu, Zansu! kuida sa minust nii hirmus kaua eemal wõid olla!* Karjus mu waim, ja ma surusin oma näu wasta kasse, ja mu süda tujukus kui krampides. — — „Eiina!“ — Mis hääl see oli, kes nii magustaste mu nime hüüdis? Ma kuulasin, aga ei liigutanud ennast. „Eiina!“ weel teist korda ja kui üks wälk pööris mu nägu ennast selle hääle poole. Kas suur film hülga-siwad mu filmade üle. „Zansu!“ — — — — — Ränge müristamine äratas mind wiimaks uimastusest ülesse, ma tõstsin oma pää jälle ülesse, aga mitte enam külma kase koore, waid Zansu sooja rinna päält. „Zansu, kas sa ka tõeste mind omas hõlmas hoiad, wõi on see paljalt unenägu?“ küsisin ma pool kartlikult, pool südame hõisamisega. „Eiina, mu Eiina, ma olen tõeste ükskord su juurde saanud! Kui suur mu igatsus sinu järele on olnud, seda ei jõua sa wist mitte äraarwata! Aga nüüd hoian ma sind oma südame ääres ja ei taha sinust enam ilmaski lahkuda, sest ilma sinuta, Eiina, ei jõua ma enam elada! Eiina, ütlemulle, kas sa mind ka poolestki nõnda wõid armastada, kui mina sind armastan? Kas sa tahad minuga igaweseks ajaks ühendatud saada?“ Ma surusin oma näu uueste ta rinna wasta. „Eiina, sa ei räägi mulle wasta? Eiina, sa — armastad weel Friedrichi?!“ ja kõik ta leha wärises. Seda tundes, pöörsin ma oma filmad ta filmade wasta ja ütlesin selge häällega: „Zansu, üksi sinu südame ääres on kõik mu igawus, kõik mu kartus kadunud, üksi sinuga ühendatnd saan ma täitsa õnnelik olema.“ — — — — — Pikast suwandumisest, mille läbi ennast waim waimusse oli kallanud, äratas meid mõlemaid uus müristamine. „Eiina, ütlemulle weel,

et ja nüüd minu pruut oled! Ma tahan seda su suust selgeste kuulda." Ma tegin ta tahtmist. Selle päale päris ta mult, miks mu filmad nutused olnud? Ma rääkisin talle kõik. Ta kahetseis, ta surus mind ikka jälle uueste oma südame vastu, andis mulle ikka jälle suud ja ma ütlesin, et mul nüüd ialgi enam niisuguseid kurvastusi ei saa olema. Nüüd küsisin, kust ta korraga minu juurde saanud. Ta rääkis, et ta kohe oma exami järele Peterburgist välja reisinud, täna päewa-loodeks kodu saanud, säält, kui ta oma wanemaid teretanud ja neile lühidalt oma asjad ära rääkinud, meile tötanud, kust mina pool tundi enne ära olin läinud. „Kui su armsad wanemad mind mitte ka üks tüfite aega ei oleks kinni pidanud, ma oleksin sind juba teel kätte saanud, ja sa ei oleks oma hirmsat igawust mitte tunda saanud.“ Ta andis mulle jälle suud. „Aga, Jansu, waata ometigi, inimesed on puhtaks ära läinud, ja Saani tuli hakkab kustuma, meie peame ka ükskord kodu minema, kui me mitte wiimaks veel wihmast märjaks ei saa.“ — „Sul on õigus“, ütles ta, hakasin ta käre alt kinni, ja meie tulime kodu poole. Wälku löi ja müristas kõik selle tee, aga meil oli nii palju rääkida, et meie seda palju tähele panna aega ei saanud; õnneks ei hakanud wihma sadama, ja meie saime kiwalt kodu.

Jansu wanematel oli kodus aeg ülearu igawaks läinud, nad oliwad meile tulnud, ja säält minu wanematega koos meid juba suure igatsusega oodanud. Suure rõõmuga saime meie neist nüüd wasta wõetud, ja kui suur weel wana sepa isa rõõm oli, kui ta meist kuulda oli saanud, kuda meie kahe wahel lood oliwad, seda ei jõua mu sulg ära seletada. Ta pigistas meid mitu korda mõlemaid korraga oma rinna vastu ja ütles oma pojale: „Jansu, mu süda on suure armastusega Siina üle walwanud, kui kõige kallima wara üle, mis ma sulle päranduseks pidin hoidma, sest ma teadsin, et sinu süda juba su esimeste märkamiste päewadest igaweseks ajaks

ta külge rippuma oli jäänud. „Ja, Tiina“, küsis ta minu käest, „kas mu Jaani — nüüd nimetas ta teda esimest korda nõnda ja selle päale ilmaski enam Jansuks — kas minu Jaani käewars sind elu läbi kanda ei peaks jõudma? Kas ta seda wiisi, kuda ta praegu siin firgelt su kõrwas seisab, su meele pärast ei wõi olla?“ — Isa uhkus oli selgeste ta sõnade läbi kuulda. Kui suur ja ilus Jansu oli, sain ma alles nüüd aega näha, ja suurt julgus ja uhkus tõstis ka minu rinda, et mul niisugune mees pidi saama. „Isa, ta on ilusam kui Apollo“, ütlesin ma, sai isa sest aru wõi ühtigi. — Ka ta ema rөөm oli suur, aga minu wanemate rөөm segas ennast ühe salaja kurwastusega. „Tuba nii ruttu peame meie oma armast abi jälle ära andma“, ütles papa wärisewa häälega, ja mamma pööris omad filmad tule poolt ära. Ma läksin ta sülle, meie halasime üksteise ümber ja meie pisarad langesiwad ühte. — — „Tulge waadake ometigi, kuda päew jälle selgeste ülesse tõuseb!“ hüüdis sepa-isa. Jansu tuli mu juurde, wöttis mind mamma sülest oma kaendlasse ja wiis akna juurde. „Waata, Tiina“, ütles ta, et kõik kuulsiwad, „õõsine müristamine ja pimedus on nenda kadunud, et ka mitte ühte pilwefest taft üle jäänud 'pole, ja päew tuleb kui kõige õnnelikum pruut läikiwa palgega oma kambri wälja! Waata, nõndasamuti peab ka üks lord Gestlaste priius ja elu rөөm tõusma, ja et see seda rutemine sünniks, ühendame ka meie kahekesi endid, et meie seda tugewamad oma tööle oleksime, sest: mitte kerge ei saa see töö niisugusele suurele eesmärgile tungides olema, ja saab mees mitu korda oma wõitlemistest wäsitatud ja naese magusat armastust oma jõuu karastuseks ja haawade salwiks pruukima.“

„Sumal õnnistagu teie ühendust! ütlesiwad mõlemad isad kui ühest suust, oma paremad käed meie, teine teise, pää pääle pannes.“

Lõpu - sõna.

„Kuule, ema, üks tuleb sõites!“ — „Sah, see on meie armas isa, see on isa, ma näen juba Basikat!“ Nõnda hüüdsiwad mu 7-aastane Anna ja 12-aastane Arthur ja joosiwad oma isale wasta. Ta tuli ühest põllumeeste-seltist, kus ta juba paari päewa eest oli sõitnud. Mina jäin oma maja suure trepi pääle, mis täna kaskede ja lillepärgadega ehitud oli ja kus pääl juba õhtune söögi-laud kaetud seisis, seisima, oma armukesi wadates. Säält tuliwad nad ka peagi kase-alleest wälja ja rohelistest hoowi wärawast sisse sõites, Arthur (kes kui teine Sansu wälja näidas) kaskiti oma sõbra Basika seljas teda juhtides ja Anna omas walges kleidis, Saani-sillede ja fullerkuppude pärg ta mustade lendawate lohkide pääl, oma armsa isa kaelas rippudes. Weel ümber ümmarguse rohelse platsi, kelle kesk paigas üks suur tamm tafaseste kohiseb, sõidawad nad, ja minu kõige kallima wara koorem peatab trepi ees, Saan astub wanakrist, paneb lapsed maha, mina olen jälle ta südame ääres, ja ta suu põleb minu suu pääl. „Eina“, ütleb ta, rohelse trepi pingi pääle istudes ja mind oma sülle wõttes, „kui suure igatsusega sinu järele waadasin ma täna D. linnas seda päewa tõusu, mis 15 aasta eest meie ühendusele nii lahke näu näidas, ja ka kui suure tänuga Sumala wasta! Sest kui sina mul mitte need 15 aastat kõrwas ei oleks seisnud, oma arusaamisega kõigist minu töödest, püüdmistest ja soowimistest, oma targa nõuu- ja troostiga, siis oleks kahtlane, kas mu kindlus igal kohal nii nõrkumataks ja puhtaks oleks jõudnud jääda, kui ta nüüd sinu abiga on jäänud. On ju igal pool, kus üks hää asi oma häält tõstab, kohe nii palju kadedust, tighedust ja ka rumalust wasta karjumas, et kannatus ja tõetundmine suur ja tugew peab olema, kui jääb ikka weel rõõmu- ja

lootusega oma eesmärgi poole edasi astuda peab jõudma. — Küll tunneb mu süda ka rõõmu ja tänab kõige päält oma armast keisrit, kui ma waimus ringi waatan ja neid põllumeeste, kooliehitamiste, kirjameeste ja laulu seltsisid, mis juba elus on, ja ajalehtedes ära ostetud maade numbrid loen, aga see rõõm saab ka lohe jälle küsimistest segatud, nagu näituseks: palju jõuawad meie wäiksed põllumeeste seltsid oma nõuused rahwa kasuks tööle panna, kui suured maksud neid alles suure mure all igapäewase toiduse hotawad? Mis saab meile meie Alexandri-kool aitama, keda meie kümne aastase wõitlemise järele ehk oleme kätte saanud, kui tema sees koolitatud noored mehed ühtegi awalikka ametid ei wõi saada." — „Armas Saan, täna enne lõunat olin ma lastega Sinnu peres mõrusel. Ma leidsin sääl peremeeft ja perenaest iluste kooft kaskede- ja lilledega ehitud toas, puhta poleeritud laua ääres, suure klaari akna all istumas ja suure himmuga „Saare maa onupoja“ lugu kuulmast, mis nende wanem poeg Kaarel, kes ju kihelkonna kooli läbi käinud, neile nii õige häälega, et ma pidin imestilema, ette luges. Laua pääl oliwad weel mitu teist raamatut, nende seas ka: G. N. Jacobsoni kolm isa maa kõnet, Wanemuine kandle hääled, Wiljandi laulik ja ka „Cesti postimees.“ — Ma istusin nende sekka ja kuulasin ka hää meelega lugemist. — Lapsed mängisiwad selle aja wäiksemate lastega nende ilusas õunapuu ajas. Anti meile selle pääle ka ilufaste kaetud laua pääl muna-rooga ja palju püti piima koorega süüa. Aga enne kui meie tulema saime, pidin ma jälle kuulma, kuida igal pool sinu kiituse palawa tänuga kõneldi. Peremees tunnistas litgutatud südamega, et nad sest saadil ka elust magu hakanud tundma, kui fina siit mõisa ära ostnud ja talupoegadele nende rendi-maatükid ära müünud, nende tingimistega, et nad sulle iga aasta üksi nõnda palju wälja maksawad, kui nende sissetulek seda neile lubab, ja et nad

Toguniste wõlgasid tohiwad teha. Üksi sel teel olla nad oma suurest waesusest, mis sisse nad juba ülepää wajunud, wälja wõinud rabada, üksi sel teel olla nad inimese-wääriliseks loomaks jõudnud saada." — „Mu armas Liina, wististe ei saanud Sinu perenaene ka seda mäletamata jätma, kuida sina talle maja koristust, igapidi puhast elu-korda ja kõiksugu elu-kombeid, kellega ta nüüd oma kaunid ihulikka ja waimulikka andeid oma ligimeste kasuks ja rõõmuks toetada wõib, oled õpetanud. Aga see on ikka su wiis, et sa üksi minu kiitusi sõna sõnalt enesele meelde paned ja neid kiitusi, mis sina isti teeninud, ühest kõrwast sisse ja teisest jälle wälja lennata lased!" taples Jaan minuga naeratades. „Si“, wabandasin mina ennast, „mu süda ei jää neid kuuldes mitte külmaks, waid tunneb suurte rõõmu, kui ma teada saan, et ma ka natukene oma rahwa õnneks olen teha jõudnud; aga ma ei wõi sääl juures ka ju ilmaski ära unustada: et ma ikka alles terve rahwa õnneks ülearu wähe weel teha olen jõudnud.“ — „Armas Liina, ära unusta mitte ikka jälle ära, mis ma sulle juba enne ja ka täna uueste olen ütelnud, et sa sellega, et sa mind oled toetanud, oma rahwale juba palju oled teinud. — Oh waesed mehed, kel niisugused toed puuduwad! Oh millas hakkab ka meie naesterahwa sugu ennast orjapõlwest oma õigele seisule: oma meeste toeks, kuida sina minul oled, tõusma! Oh, Liina, hüüa omale seltsi! Hüüa, ehk kuuleb ka weel mõni neist, kes ennast oma rahwa eest Sakslaste jekka ära peidawad!“ — Sääl tuliwad meie lapsed, kes selle aja hobuste talli juures Waska lahtiwõtmist ja talli panemist päält waadanud, meie juurde ja küsisiwad isa käest: kas ta ka nende armsaid wanaisasid ja emasid waatamas käinud. „Jah, ma käisin, mu tee wiis ju mind neist mööda — nad saatsiwad teile palju terwisid ja käsksiwad teid neid ka jälle korra waatama tulla, sest neil olla juba üsna igawus teie käre järele, mis nad nii kaua enam ei ole kuulnud.

Ra armas wana onu igatseb teid näha, ja saab selle pärast oma wõeraspidu oma wenna juures lõpetama ja jälle teie juurde kodu tulema." — „Meie sõidame sinna ja toome teda isi kodu!" hüüdsiwad mõlemad lapsed kui ühest suust. „Su nad kõik terwed on?" küsisin mina ja Saan vastas: „Meie wanemad õitsiwad oma päriskohtadega wõidu. Tõeste, nad on sest saadil, kui nad oma wiimased maksud mõisa ära maksnud, hulga nooremaks läinud. Riidawad ka ühtepuhku seda õnne, et nad oma maad nii üksteise kõrwa osta saanud, ja ka, et nad weel wanaduses seesuguse õnneliku põlwe leidnud, mis nad nooruses omale mitte soowidagi ei ole mõistnud, ja soowiwad oma armsale keisrile südame põhjast weel õige pikka elu. Minu isa ütles mulle ka weel salaja kõrwa: et ta loota, et sinu noorem wend tema ilusa kasutuütre, kes emale nii armas abiline olla, ära wõtab ja tema koht ta furma järele siis tõeste ühe armsa poja kätte saab. Et see tõeste nõnda sündima saaks, on ka minu südame soow. Su noorem õde, nüüdne „mamma parem käsi", on wanema wennaga õele wõeraks sõitnud. Eäält lubanud nad kõik feltsis, ka õde oma mehe- ja lastega, meile tulla ja meid ka wanematele wõeraks wiia." — „Oh, kui hää, kui hää!" hõigasiwad lapsed. „Aga nüüd olen kõik jutud ära rääkinud, kõht uriseb juba hästi, ja see juust ja wõi siin laua pääl on ka nii priske-näulised, et neid wägise sööma peab hakama," ütles mu armas Saan, mina istusin ta kõrwa, lapsed meie wasta lauda ja hakkasime sööma, just kui päew meile hääd õõd soowides oma une-mütsti pähä tõmmas.

See oli kõik eila, Saani päewal. Täna istun ma wara hommikust oma kirjutuse laua ääres, oma elulugu lõpetades ja ka mu Saani soowimist täites. Selle pärast:

Armsad Gesti õed! Mu mees on üks neist, kes wabaduse eest hoolt kannab, et ka lähedam ihulik elu põli ja

waimu elu kewade edasi wõiks astuda. Kui palju aega, waimukindlust ja isienehe ohwerdamist selles hoolekandmises ära kulub, seda olen mina nende 15 aasta sees oma mehe kõrwas ära näinud! Sa mis jõuga mina tal sääl juures olen toeks wõinud olla, olen ma juba ülemal ta oma sõnadesga ära rääkinud, ja tahan teile siin weel korra ette panna: oma arusaamisega kõigist ta töödest, püüdmistest ja soowimistest, oma nõuu ja troostiga, oma armastuse ja kaunistusega. Sa need on wäed, kellega terve naesterahwa sugu, kas olgu keegi mehele laulatatud, wõi üksnes põlwes, igas seisuses, igas paigas meestele toeks kõrwas seista, nendega ühes tööd teha wõib. Aga neid oma isijõudusid ei saa ka naesterahwas teisel teel oma täitsa tugewusele, kui meesterahwas oma waimuliku jõu sinna saab, ja see tee läheb: läbi hääde koolide wabaduse hõlma, kus ükski kõik jõud kosuda wõib. Selle pärast, armsad Gesti õed, pärige ka oma tütretele koolisid, kuda teie poegadele koolisid nõutakse, pärige neile paremat, auusamat põlwe kui teil enestel on olnud, et teie koolitud pojad mitte enam wõera rahwa neiudelt oma kõige suuremat elu õnne kerjama ei pruugi minna, waid seda oma neiude juurest leida wõiwad. — Oh kuulge aga ka teie, armsad õed, keda Saksa koolid oma rahwast ära wõera rahwuse rüppe wiinud, minu palujat häält ja laske haledat meelt, kaastundmist ja armastust oma südames elusse tõusta ja sirutage oma käed, kust küljest nad aga ial ulatada jõuawad — oma Gesti õdede poole tagasi ja aidake neid nende pimedast ihu ja waimu wangist walgusele tõsta! Tulge tagasi oma pelgu-paigast ja ärge lautage oma lillesid mitte ükski wõeraste meeste jalgade alla. Oh tõtakem igalt poolt, alt ja ülewalt, kuda meie sugulaste Soomlaste naesterahwad oma meeste kõrwa on tunginud, ka oma meestele appi, et ka Gesti rahwas õitsemisele jõuaks, kuda kõik teised rahwad, iga üks omal ajal sinna on saanud! Tah, ühendagem endid

armastuses, milles naesterahwa pääjõud juurdub, ja tõttame
ka meie edasi! paludes:

Paista jälle, lahke päite,

Wilu warjab waarikuid:

Lahuta neid pilwe läite,

Kes siin külmendawad sind!

Jõua alt maa warawalta.

Kallis Kalew, koju sa!

Ammu sind ju wangi maalta

Dotab õhtel ifamaa.

Sinu kadun'd õnne aega

Ei me jõua unusta,

Seft see aeg, kus läksid taewa,

Wüis me rõõmu ühes ka.

Wana Jsa, isi tarka,

Taara taewast, kuule sa!

Anna Manal' seba märka:

„Päästa Kalew küttesta!“

Reinwald.

J. Laakmann'i ja **W. Just'i** (pagar Hoffmann'i majas
 wene poodide wasta) **Cesti raamatupoodides**, nii kui
E. J. Karow'i (Tartus ja Willandis) ja **Ch. Goppe Saksa**
raamatupoodides, meie trükikojas Konditor Borki
 majas, raadikoja kõrwal Tartus, ja ka **Schnakenburg'i** trüki-
 ja kivitrüki-kojas, Marstalli-uulits Nr. 5 Riias ja pääle selle
 weel **Kluge & Ströhm'i**, **Wassermann'i** ja **Masthal'i** juures
 Tallinas, **Jakoby & Co.:** Bernus, **Seidelberg:** Paides, **J. Winker:**
 Rakweres, **M. Rudolf:** Walgas, **Ch. Lange:** Kuresaares, **Pödder:**
 Narwas, **Crey:** Wolmaris, **Wolfram:** Pihkwas ja **Winter'i** juures
 Pasküllas on saada:

- Abellino**, suur bandiit ehk eluwõtja. Hind 16 kop.
Abwokat tohtri ametis. Lustmäng neljas waatuses. S. 25 t.
Ameerika metsades. Hind 18 kop.
Atrakadunud poeg. Wiis jultust jaksakeelest ümbertõllitud.
 Hind 25 kop.
Bosko Kunstüüd. Hind 15 kop.
Cestirahwa õhtone juttustaja. Hind 12 kop.
Cesti, Liivi ja Kuura maa ajalugu. Muistselt ajast meie
 ajani. Hind 60 kop.
Õimesed luuletused, A. Piirikiwi. Hind 12 kop.
Õsimene noor juttomees. Hind 25 kop.
Ilus Magelooone. Wäga armas ja hale jutt noore ja
 wanale jutustanud. Hind 10 kop.
Josef Haideni elokäik. Üks ilus jut. Hind 20 kop.
Jutustused Wenemaalt. Hind 20 kop.
Kaks sõjawangi. Hind 20 kop.
Kalewi poeg. Üks ennemuistene Cesti jut. Raheskümnes
 laulus. Kolmas trük. Hind 1 rubla 20 kop.
Kassuline kõgi- ja majapidamise ramat. Hind tõidetud
 1 rubla 20 kop.
Kleine estu. Handgrammatik. Hind 50 kop.
Kodu-kool. Õsimene raamat. Hind 25 kop.
Kodu-kool. Tõine raamat. Hind 25 kop.
Kooli-kaart, Liivi, Cesti- ja Kuura-maa. Saksa-, eesti- ja
 läti-keeli. Hind 20 kop.
Kooli-seina-kaart. Liivi-, Cesti- ja Kuura-maa. Saksa-, eesti-
 ja läti-keeli. Dalecritud ja rulli pandud. Hind 5 rubla
 50 kop. Linase riide pääl mapi sees. Hind 4 rub. 50 t.
Kuues Cesti juttotooja. Hind 16 kop.
Kooli-teadus. Hind 30 kop.
Kulla wõimus. Hind 20 kop.
Lagle Leno laul. Hind 3 kop.
Lehekuu died. Hind 18 kop.
Lille põõsas ehk elu ja armastus. Hind 10 kop.
Looduse õpetus. Koolmeistritele ja koolidele. Õsimene raa-
 mat: Elajate riik, piltidega. Hind 80 kop.
Loomise saladused. Hind 8 kop.

- Messlastest ning nende pidamisest.** Hind 30 kop.
Mo Isamaa. Hind 15 kop.
Metsa roosid. Lille põõsa ehl elu ja armastuse tõine jagu. Hind 8 kop.
Mõistlik majapidaja ja laste kasvataja. Hind 50 kop.
Malja Göber. Hind 18 kop.
Meegri kuningas Rambuda. Hind 12 kop.
Neli Wene Robinsoni. Tõeste sündinud lugu mööda läinud aasta sajast. Hind 5 kop.
Neljas Gesti juttotooja. Hind 18 kop.
Neljas Gesti laulutooja. Hind 18 kop.
Oberon, ehl see vägew wainukuningas. Hind 20 kop.
Ditfi Döpil ehl Naljakad laulud, noorde poiste ja neiudele. Hind 8 kop.
Õppetus kuidas ja mõid rikkaks jääda. Hind 12 kop.
Piibli salmid katekismusse selletusjeks. Hind 12 kop.
Saksa keele õpetaja Gesti kooli lastele. 1. kooli aasta. S. 50 k.
Saksakeele õppimise jubhatamine. Tõine trükk. Hind 25 k.
Särane Mul'k ehl sada watta tangusoola. Hind 40 kop.
Sioni meetilgad ehl süddame toidus. Tõine jagu. Gesti mene ja tõine pool. Hind 40 kop.
Sõa sannum ja terretamine ehl 10 kaunist laulo sõa ajal. Hind 7 kop.
Zuletern. Üks kurbliit näitemäng kahes waatuses. S. 50 k.
Türklaste hirmsad teud Bulgaria maal Türgi-Serbia sõja ajal aastal 1876. Hind 15 kop.
Üks ramat wannast rahwast. Hind 5 kop.
Unenägude seletaja. Kõik wõiste nägemiste, wiirastuste ja unenäude proowitud seletused. Hind 15 kop.
Uus saksa keele õppimise-ramat marahwale. I. jagu. Tõine trükk. Hind 30 kop.
Uus teekäia ramat, kus sees on ilmalikud näggemissjed aga waimolikud tähhendamisjed. 3. jaggo. Hind 20 kop.
Wabaduse mõitlused. Historialit jutustus Hispaaniamaa kahelsamast aastasajast. Hind 24 kop.
Wanne ja õnnistus. Kurbliit näitemäng, kahes waatuses. S. 30 k.
Weike jutto ramat, kus sees on nelli kentsakat jutto. S. 10 k.
Weike külwimees. Hind 40 kop.
Weike makele sannaramat. Hind 90 kop.
Wene-Saksa-Gesti keeli kõneajud, nende keelte rutuseks tättesaamijeks. Hind 60 kop.
Willandi Jutupuhuja. Neli imeliku tõeste sündinud lugu. Hind 12 kop.
Willandi laulik. Tõine parandatud trükk. Hind 25 kop.
Willandi laulik. 3. raamat. Hind 18. kop.
Willi. Jutustus Ameerika maalt. Hind 24 kop.

Schnakenburg'i raamatupood

Tartus ja Riias.

Roid. 16. XI. 1928.

